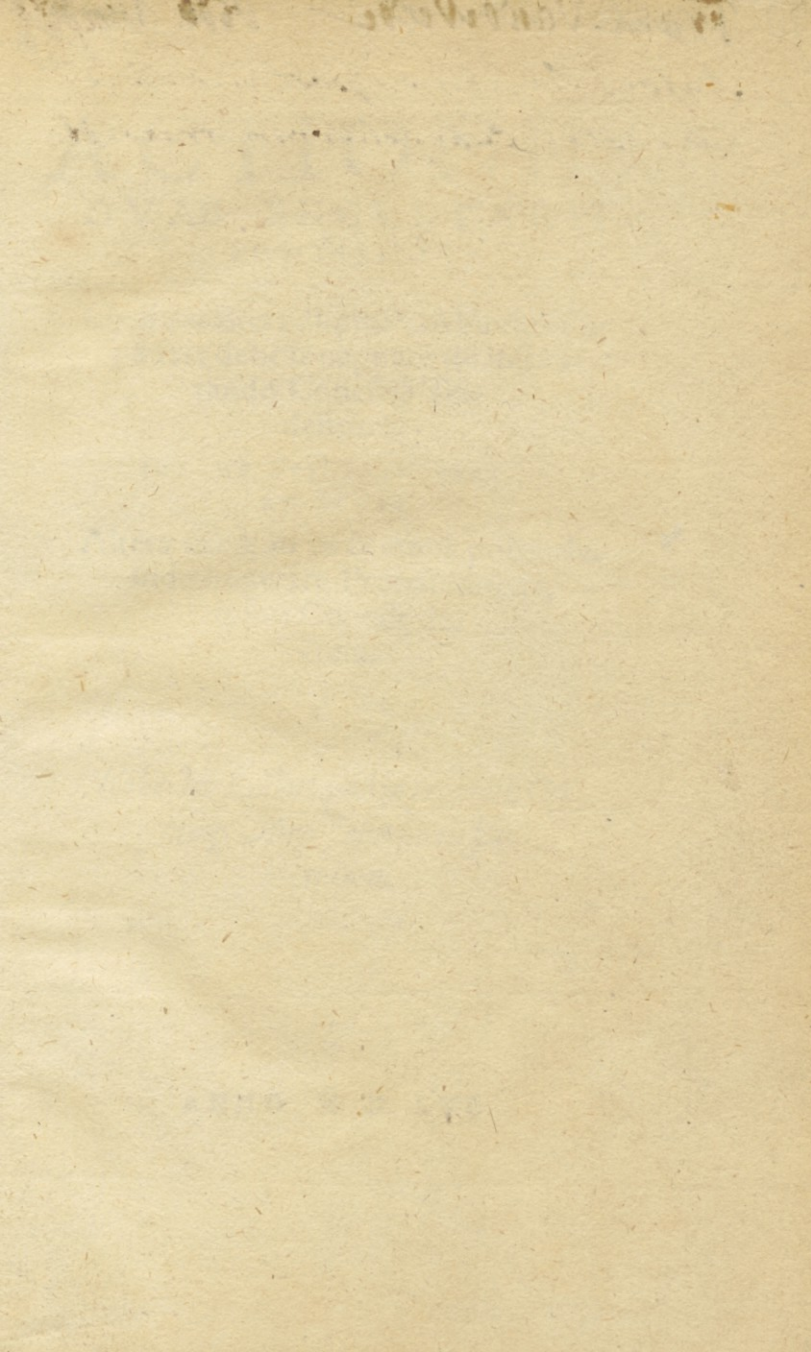

108^A

~~W2/L-23-17~~

- [Ø3761]

W2/J-23-27

10 *Frans. Vandewelde 1600 Druy*
Autor, Vergerius, posthac ipse
ad Castra Evangelicorum transiit.
Ed. Prima.

8528.

ACTIONES

DVAE SECRETARII
PONTIFICII:

Quarum altera disputat, an Paulus Pa-
pa IIII debeat cogitare de instau-
rando Concilio Tri-
dentino.

(MAGNA EST ENIM SPES
DE PACE.)

Altera uerò, an ui & armis possit de-
inde imperare Protestantibus,
ipsius Concilij de-
creta.

*Habes hic Lector, quid in proximis Co-
mitijs Augustanis fuerit sta-
tutum.*

Historia virginis, ex pluribus libris, lib. 7. XL. p. 620.

ANNO M. D. LVI

DR 46023/HEMP

101610409

SECRETARII PONTIFICII ACTIO PRIORIS

*diei: An Paulus Papa 1111 debeat
cogitare de instaurando Conci-
lio Tridentino.*

BEATISSIME PATER:

Vum me Sanctitas uestra hoc honore (præter meum meritum) dignetur, ut in numero me eorū esse uelit, qui illi sunt à secretis: deinde intelligere possim, non solū ea quæ Romæ quotidie fiunt, sed quæ in tota etiam Repub. Christiana tractantur: uideo nunc negotium quoddam in manib. haberi, quo nullum grauius, nullum magis arduum, magisq; periculosum memini esse tractatum, ex omnibus his quæ acta fuere, posteaquam in hunc supremum dignitatis gradum (Dei gratia) euectus es. De quo ipso negotio nunc uerba facere est animus, quò fatis etiam faciam conscientiaæ meæ, quæ hoc ueluti debitū

a 2 à me

4 S E C R E T A R I I P O N T .
à me reposcit, atq; urget uehementer. Liberè autem dicam quod sentio. Vbi finē fecero, v. Sāctitas, quæ omnes mortales sapiētia superat, secum ipsa deliberabit, quid porro agendum sit. Tantūm supplex peto, ut me uelit nunc dicentem de rebus maximis & grauissimis, ea benignitate & clementia audire, qua solet reliquos suos.

Graue illud & arduū negotiū quod dixi tractari in' presentiarū, huiusmodi est. Video enim nonnullos, qui monēt atq; urgent de instaurando, continuando, & ad finem usq; deducendo Cōcilio quod Tridenti inchoatum est. Atque hæc primo aspectu uidetur quidem opera utilis, salutaris, & tuta cū uestre Beatitudini, tum toti statui sacrosanctæ Rom. Ecclesię: quin his tēporibus, quibus regnāt tam multe, tamq; periculosæ hereses, uidetur tantū nō necessaria, ita ut summus Pontifex non possit secus facere, quàm eam complecti atq; perficere: præsertim cum iam matura deliberatione, &

ne, & prudētissimo totius Cardinalium Senatus, multorumq; Principum & sapientum hominum consilio atq; auctoritate deliberatum fuerit de eo celebrādo, atq; etiam instaurando, quum aliquando fuisset intermissum: & presertim cum magna pars operis atq; edificiij extructa sit. Itaq; uideri possit, quod sine magnæ negligentiae nota prætermitti nequeat, quin ipsum continuandum & absoluedum suscipiatur.

Verum, si me Sanctitas uestra uoluerit diligenter audire, nihil uereor quin possim planissimè indicare & persuadere, talem prouinciam de absoluēdo Concilio omnino esse prudenter declinandam, ac (si fortè nimium urserint potentiores) etiam apertè fugiendam. Rem itaque aggredior.

Si facilè, cōmodè, & tutò posses concilium ipsum recolligere, & ad finem deducere, neq; interea essent audiendi strepitus, practice, & tumultus graues & periculosi: adhuc tamen essem in eadē sen-

tentia ob maximas & grauissimas causas, ut prorsus abstineres à celebrando. Sed quāto magis, quum difficulter hoc possis, imò cum omnino non possis (uide quid audeam dicere) & cum interea, dum uolueris celebrare, sint audientæ maximæ querelæ, & concitandi grauissimi & periculosissimi motus. Atq; hoc cur ita putem esse futurū, breuiter dicā.

Duo comitia Augustana, alterum anni M. D. XLVIII, alterum uerò M. D. LI, statuerunt, Tridenti esse celebrandum Concilium VNIVERSALE, LIBERVM, & CHRISTIANVM. Vestra Sāctitas hic diligenter attendat. Omnes Principes inquam, status & ordines Imperij, legitimè ac presente ipso Cesare ac Rom. rege congregati, non aliud concilium exposcunt, neq; alteri concilio se submittunt, quàm ei quod habiturū sit certas conditiones. Quas primū narrabo ordine: deinde discutiā, sint'ne admittendæ nobis, an non.

Principiò, quum dicunt Concilium catholicum

catholicum, aut uniuersale, hoc intelligunt, ut in eo debeant adesse uiri pī, docti & prudētes ex omnibus nationibus.

Cum dicunt Liberū, uolūt, ut liceat & publicis & priuatis personis, sub fide publici saluicōductus præstiti uenire, stare & discedere, quoties illis libitū fuerit: & ante omnia, ut liberè sine ullo metu aut impedimento loqui liceat, suāq; sententiam dicere in ipso Concilio. Quum dicunt Christianum, intelligunt, ut synce-
ris animis, & mutua charitate (ut Christianos decet) materiæ Christianæ, & libri Christiani tractentur.

Vt uerò planius declararēt, quale demum Cōcilium exposcerēt, cui sese uelēt subiicere, præter ea quæ attigi, adhuc alia quædam addidēre: quemadmodum ex ipsismet Comitiorum decretis, quæ mox recitabo, ostendam.

Statuerunt enim, ut omnes confessio-
ni Augustanæ adiuncti, & qui mutatio-
nem religionis fecerūt, possint interesse
Cōcilio, & audiri liberè, quousque uo-

luerint : quin etiam unà cum patribus tractare, unàque deliberare de articulis controuersis. Scio me de rebus arduis uerba facere, & de his quæ à ualde paucis tuorum ministrorum sunt cognite: itaque magna attentione opus est.

Statuerunt item, quòd omnes definitiones & conclusiones articulorum, de quibus fuerit disputatum, fieri debeant ex diuina & sacra scriptura, doctrinàq; antiquorū patrū. Diuinam autem scripturam quum dicūt, eam intelligūt, quæ ex ipsis fontibus hauritur : & de uersionibus, quæ fontibus propinquius adhaereant. Atq; etiam de ea diuina scriptura intelligunt, de cuius autoritate nūquam fuerit in Ecclesia dubitatum, quæq; nunquam apocrypha habita fuerit. Addunt præterea, uelle se, ut diuina scriptura ex se ipsa, & spiritu Dei intelligēda ueniat, & interpretanda: ita ut ea sit superior, ac ueluti regina omniū cōciliorum, omniū Ecclesiarum, omnium scriptorum.

Quod ad ueterum doctrinam attinet,
uolunt,

uolunt, ut illorum scriptorum autoritas præferatur, qui tum uiciniores fuerunt Apostolorum temporibus: tum Euangelio, ueræq; catholicæ Ecclesiæ sensui conformia scripsere.

Adhæc, scopum totius Concilij hunc esse debere, ut in eo fiat reformatio Ecclesiæ, tollantur abusus & praua doctrina. Intelligunt autem proculdubio, de abusibus & doctrina Rom. Ecclesiæ.

Hæc prorsus forma est illius Concilij: hæ sunt conditiones, quibus Principes illi, status & ordines Imperij statuerunt concilium celebrandum esse. Si tale fiat, subiicient se illi. Sin minus, nunquam (credat mihi S. uestra) suscipient decreta eius, nisi coacti. At paulo post hoc etiã discutiemus, num possint cogi.

Ne uerò uidear, me confinxisse mihi, quæ de Comitj's illis narraui: hic audienda sunt uerba ipsamet Cæsaris, & omnium Principum. RECITA:

Intelleximus clementissima beneuolentia, quòd decisio controuersiae religionis,

» gionis, ad CATHOLICVM, seu OE-
 » CVMENICVM, LIBERVVM, &
 » CHRISTIANVM Concilium, quod
 » iam nostra diligenti cura & studio ad
 » Tridentum indictum & inchoatum est,
 » reſci, legitimè ſeruari & continuari de-
 » beat.

RECITA QVAE PAVLO
 poſt ſequuntur:

» Curabimus etiam clementer, ut hi qui
 » Auguſtanæ confeſſioni adiuncti ſunt,
 » & legati eorum, in tali Concilio compa-
 » rere poſſint: & ſaluo conductu munian-
 » tur, ut tutò ad illud accedant, in illo com-
 » morentur, & iterum ad loca tuta reuer-
 » tantur, ac pro SUFFICIENTE NE-
 » CESSITATE AVDIANTVR: a-
 » deoque tota tractatio & conſuſio piè
 » & Chriſtianè, ſecluſo omni affectu, iux-
 » ta diuinam & ſacram ſcripturam tracte-
 » tur & concludatur, & ut Chriſtiana
 » & utilis reformatio ſpiritualium & ſecu-
 » larium inſtituatur, ac omnis praua do-
 » ctrina & abuſus, prout decet, abroget.

In

In summa, tale Concilium, quale hic descriptum est, Principes, status & ordines Imperij expetiuerunt, & decreuerūt habendum esse Tridenti, & tali Cōcilio se libenter subiecerunt.

Atque attendat Sanctitas uestra, in hoc decreto repetitum esse hoc uerbū, Tale. tale enim, & non aliud concilium uoluere, cui se subiicere deberent. RE-

CITA:

Quare clementissimè speramus fore, ut omnes & singuli status, priuatim & publicè sese TALI catholico concilio adiungant & subiiciant: ac concordem eius decisionem & determinationem obediēter expectent, & suscipiant: nec non ei pareāt, & obsequātur. adeoq; hac in re uestigijs sanctorum Patrū, & maiorū, qui in causis religionis suū semper refugium ad sacrosanctū Cōcilium habuerunt, libenter insistant. Quemadmodum etiā Electores, Principes, status, & absentium cōsiliarij ac legati, pro maiori parte eo modo quē iam cōmemorauimus, obediēter

» bedienter cōsenserunt, & receperūt sese
 » TALI inchoato concilio subiecturos, &
 » decisionem eius expectaturos, ac ei obse-
 » cuturos. De qua re unanimiter nobiscū
 » consenserunt. Quod eorū officium, nos
 » singulari clementia agnoscimus.

His Comitiorum decretis, atq; his cō-
 ditionibus (quę quidē sunt maximi mo-
 menti, si quis eas intelligat, & perpēdat)
 primū Paulus I I I, deinde Iulius I I I
 itidem, ad hęc totū ipsum concilium Tri-
 dentinū disertē consensit, ac sanctē pro-
 misit, tale concilium uelle celebrare, qua-
 le in his decretis pręgnantissimis expe-
 titum est à nostris aduersarijs.

Tametsi uerò nullo cū fructu solemus
 repræhēdere ea quę præteriere, ut quę
 mutari amplius nō possint: nihilominus
 ego quidem (liceat modò liberè loqui, ac
 reuerenter, ut sanè debeo) non possum
 laudare, legatos huius Sanctę sedis, præ-
 fertim Fanensem, & Dādinum, Cardina-
 les, qui comitijs intererant, non restitisse,
 quin probasse decreta illa: quę si à no-
 bis

bis obseruentur, perinde erit, ac si ingentem ignem in ipsa Rom. Ecclesia accēdamus, & sinamus ut omnia nostra conflaret atque absumat.

Hoc quidem uerissimum esse, ostendam luce meridiana clarius. At uicissim si recusauerimus uelle seruare decreta ipsa, & promissa exoluere, aliamq; uouerimus inire rationem Cōciliū celebrādi, & diuersam atque alienam ab ea quam ipsi Principes, status & ordines Imperij expetiuerunt, & seruandum statuerunt, & præsertim si tale uoluerimus celebrare, quale hætenus fecimus: bone Deus, quot, & quàm graues querelas, quot motus et tumultus oriri prospicio: primū quidem in Germania, deinde etiā in alijs prouincijs, id quod uehementer uereor. Quamobrem aut necesse fuerit tale celebrare, quale Comitia statuerūt, & quale duo summi Pōtifices & Conciliū ipsum promisit: aut omnino abstinere. Verū quum tale nullo modo celebrandum sit (nisi uelimus Rom. Ecclesiam funditus euer-

euerſam) erit omnino ab utriuſq; celebratione abſtinendum.

Hic uerò operæprecii fuerit, ut quādoquidem audiuiſus, quo pacto noſtri hoſtes interpretetur Comitiorū decreta: audiamus etiam, quo pacto à noſtris intelligantur. Quin neceſſe eſt, ut hoc faciamus, quò euidentius poſſint apparere maximæ illæ difficultates, quas affirmo futuras in recolligendo atq; abſoluēdo cōcilio: oppoſita enim iuxta ſe poſita magis eluceſcūt. Itaq; noſtri cū audiunt Proteſtātes ſolere adducere Comitiorū decreta, à quibus dictitēt ne latum quidem unguē uelle diſcedere: reſpondent, Comitīa non poſſe ſtatuerē normam & regulam concilijs celebrandis, ſed eam petendam eſſe à ſummis Pontificibus.

Hoc uerò nihil aliud eſt, quā nouā inuidiam, nouumq; odium & rabiem in nos concitare, non modò eorum Principum qui à noſtra doctrina diſſentiunt, ſed eorum etiam qui conſentiunt nobiſcum, & partes noſtras hactenus magno

gno zelo tutati sūt. In primis uerò Caroli v. Imperatoris, ac Ferdinādi Ro. regis, animos à nobis hoc responso alienabimus. Nam laborarūt illi quidē strenuē, ut cōcilium, quod alia quēdam comitia statuerant esse in ipsa Germania celebrandum, Tridēti potius celebraretur, magno quidem rerum nostrarum comodo. Et cogitare debemus, quā de- ceat scilicet, pro tali beneficio dicere nūc nos nolle, quod Augustana comitia de- liberarunt, obseruare.

Verē quidem sentiunt nostrates, cū dicunt, nulla comitia, nulla concilia, nul- los Cæsares, nullos Reges, nullos neque sanctos, neque angelos posse precipere, aut legem ullam dare uniuersalis Eccle- siæ pastori & capiti. Verū, quum iam ipsum caput, atque ipse pastor consen- ferit, unā cum toto eius concilio: non uī- deo, quomodo sine magna turpitudine possit uerbo suo deesse, & se à promissis retrahere. Certē fides etiam hostibus seruanda est.

Verū

Verùm ad ipsa Comitiorum decreta nostri habent alias responsiones, minus quidem periculosas ad concitandam nobis maiorem inuidiam: sed aliorum iudicio relinquo, quàm sint firmæ & ingenue. Sic enim dicere soliti sunt: Esto, seruemus comitiorum decreta, sed hoc sensu. Quando legis uerbum illud VNI-
VERSAL E concilium, non intelligendum est uniuersale esse debere etiam illis qui non sunt Episcopi, & illis etiã qui sunt aduersarij atq; hostes Rom. Ecclesie: sed intelligendum est restrictiue (ut aiunt) uniuersale solis illis qui sunt Episcopi, & Episcopi catholici & orthodoxi.

Quãdo uerò occurrit uerbum illud, CHRISTIANVM concilium, non ita interpretandum est, quasi omnes illi qui sunt baptizati, possint ad concilium uenire: sed quòd illis legibus celebrandum sit, atque illis modis, quibus imperat sedes Apostolica Rom. quæ Christiana nuncupatur (ut uerè est) ad differetiam Lutheranorum, schismaticorum, atque hæreticorum.

hæreticorum. at nostræ leges grauissimè cauent, ne tales admittantur.

Deinde quando audis, iudicia & definitiones fieri debere secundum sacram & diuinam scripturam, intelligendū est, ut nulla eius scripturæ pars debeat repudiari, neq; Machabæi, neq; ulla prorsus. Deinde, secundum uulgatam uersionem. Tertio, iuxta illum sensum, quem hætenus illi tribuit Romana Ecclesia, cui scriptura ipsa est subiecta: et non secundum sensum & expositionē Lutheranorum.

Præterea, quod ad patrū doctrinam attinet, non ita exponendum, ut intelligas de ueteribus illis, Hilario, Cypriano, Augustino, Ambrosio, atque huiusmodi: sed de diuo Thoma, de Scoto, atq; alijs id genus Scholasticis doctoribus.

Adhæc, quū legis faciendā esset reformationem & abrogationem abusum & omnis prauæ doctrinæ: ita interpretandum erit, quod tota illa noua Lutheranorum doctrina debeat radicitus extirpari: & leuiculi quidam abusus, qui sunt

b

in

*Summe D. J. B. K.
Lam vò sunt nos*

in Romana Ecclesia, tolli.

Denique quum legis, Protestantes, siue adiunctos confessioni Augustanæ, debere in Concilio adesse: hoc non potest aliter intelligi, nisi quod possint esse presentes ad audiendam eam condemnationem, quam Episcopi summi Pont. uicarij in sessionibus contra eos pronunciare uoluerint. Insuper quando Comitia addunt, illos audiendos esse: hoc etiam sano modo intelligendum est, nimirum ut tum demum audiantur, si uoluerint retractare, & supplices ueniam petere: alioquin nullo modo erunt audiendi.

In hunc modum, Pater Sancte, nostri interpretatur decreta illa Comitiorum. Quin possum uerè dicere, etiam prædecessorē tuum Iulium III ita fuisse interpretatum: præsertim duo hæc capita posteriora, quæ omnium grauissima sunt. Nam quum unus ex nostris, eius iudicio & censuræ summisisset librū, quem de his maximis rebus editurus erat, in quo inter cætera de Lutheranis, qui non essent audiendi, nisi recantaturi, differebat:

bat:illum inquam Iulius edito Breui ap-
probauit, qui & palàm circūfertur. Sed
uerba eius libri audiamus. RECITA:

Ex his quæ suprà dicta sunt, in hāc de
uenio conclusionem, quòd, ut aliquod
eorum dogmatum, super quæ hæretici
disputare contendunt, diffiniatur, Con-
ciliū conuenire minimè necesse sit: quip-
pe quæ olim diffinita fuerint. Secus e-
nim si ageretur, tot Sacrosanctorū con-
ciliorū autoritas (quotquot in Ecclesia
Dei fuerunt) in dubium reuocaretur.
Non tamen dico, Cōcilium nō esse con-
uocandū: at nō in eum, ut suprà dictum
est, finē. Quin potius, ut qui temerè locu-
ti sunt, aut dicta recantaturi ueniant, aut
eorū IN A V D I T A C A V S S A, in exe-
cutionē iā ordinararū constitutionū hæ-
retici declarentur, & condemnentur.

Hic iam potest euidentissimè appare-
re, maximam de interpretatione & sen-
su uerborum Comitiorum controuer-
siam inter nos & Lutheranos futuram
esse, antequam possimus Concilium in-
staurare, & de articulis differere. Verè

b 2 possu

possumus dicere, magnum Chaos interpositum esse inter nos & illos, ut neque nos possimus ad eos, neque illi ad nos transire.

Quin aliud addam, magni ponderis sanè: nempe eos esse ita pertinaces, ut etiam protestati fuerint, se nolle à decretis comitiorum discedere, sed uelle prorsus illis inhærere iuxta eorum uerba & sensum. Hæc, quæ nunc recitabuntur, sunt uerba eorum nunciorum, quos D. Dux Vuirtemberge & Respub. Argentinæ Tridentum miserat. obtulerant enim scriptum, in quo ita loquebantur.

RECITA:

„ Conuentus Tridentinus non uide-
 „ tur seruari iuxta formam recessus Comi-
 „ tiorum Imperialium. Quare illustrissi-
 „ mus Princeps noster petit, ut illis Comi-
 „ tijs satisfiat.

Et multo expressius paulo post, RE
 „ CITA: Ne causæ tractatio longius ex-
 „ trahatur, Theologos nostros ad susci-
 „ piendum negotiū, cuius causæ huc mis-
 si sunt,

si sunt, cum hac SOLENNI PROTE-
 STATIONE exhibemus, quā omni-
 meliori modo ac forma facimus, ut hac
 ipsa Theologorū exhibitione ea omnia
 quæ Principi nostro ac supradictæ Rei
 pub. & uniuersæ causæ, & memoratis
 Theologis & nobis de iure communi,
 aut consuetudine, ac ex decretis Augu-
 stanis competūt, integra nobis & inuio-
 lata, ac in primis reseruata esse uelimus.
 Actum Tridenti, 22 Martij, 1552.

Verū hic habeo, quam addā, aliam
 ingētem difficultatem, quę est inter nos
 & illos: quæ si esset prorsus sola, posset
 nihilominus impedire celebrationē Cō-
 ciliij: quęq; sola hæc tanti esse mihi uide-
 tur, ut illa v. Sanctitas debeat impelli in
 eam sententiā, ne uelit amplius uerbū u-
 nū facere de Cōcilio celebrādo. Nos o-
 mninō ita sentimus, quòd decreta in pri-
 ma & secunda Concilij parte, Episcopo-
 rum qui illic affuerunt, atque istius San-
 ctę sedis autoritate sancita & cōfirmata,
 debeant remanere pro conclusis & pro

ratis, ita ut contra ea nunquam amplius liceat os aperire. Et profectò in illis iacta sunt & roborata omnia fundamēta, quæ maioris momēti sunt. Quæ si stabunt, præsertim uerò illud quod ad Traditiones attinet, in sessione tertia: nos planè potiti sumus uictoria in omnibus adeò articulis. Propterea nobis, omnibus neruis elaborandum est, ne ea suo loco moueantur, neue in dubium reuocentur. Sed Lutherani longè aliud cogitant. Nam si uestra S. Concilium renouare statuerit, ipsi hoc in primis elaborabunt, ut contra illa omnia decreta polsint loqui, atque in dubium reuocare, & ueluti conuellere fundamēta, quæ tam magno labore iecimus. Quin usque adeò sunt temerarij, ut Tridenti scriptum quoddam obtulerint, in quo aiebant se uelle probare, nostra illa decreta esse aliena à sacris literis. Ac ne uidear somniare, aut è meo capite confingere tam magna impedimenta & difficultates, proferenda sunt ipsamet eorum uerba. R E-

C I T A:

CIT A: Hæc sunt nunciorum illorum ipsa uerba, quorum paulo antè meminimus.

In Comitijis Imperialibus decretum fuit, quòd concilium Tridentinũ continuari, & omnia Christianè, honestè & cõgruenti ordine tractari debeãt. Quæ uerba illustrissimus Princeps noster nũquam aliter intellexit, quàm quòd concilium Tridentinum antea Anno M. D. XLVI institutum, non sit ita cõtinuandum & prosequendum, ut decreta in eo facta pro conclusis & pro ratis habeantur. quæ enim esset hæc honestas & congruëntia, ea decreta pro ratis & sacrosanctis habenda imponere, quæ parte altera nondum audita, sunt constituta?

Quin paulopost durius agunt. RE-

CIT A quod sequitur:

In sessiõibus non solum eius Concilij, quod anno M. D. XLVI institutum est: uerũ etiam huius quod iam continuatur, decreta multa sunt concinnata, A L I E N A A' S A C R I S L I-

b 4 T E R I S,

„ TERIS & cōfirmatī multi ueteres abu-
 „ sus: sicut Theologi illustrīssimī Princi-
 „ pīs sese coram idoneis iudicibus, aut ar-
 „ bitris declaraturos recipiūt. Petit igitur
 „ illustrīssimū Princeps, ut talia decre-
 „ ta non habeantur pro cōclusis & ratis,
 „ sed tantum pro discernendis & iudican-
 „ dis, donec idonei iudices & arbitri ex
 „ utriusque partis consensu eligantur, &
 „ ab his legitima iuxta sententiam sacrae
 „ scripturae et consensus uerg Ecclesiae co-
 „ gnitio fiat.

At operæ precium est scire, nō solum
 fuisse Vuirtembergensem Ducem, nec
 solos Argētinenses, qui missis certis nū-
 cijs, petierint in Concilio, ne decreta
 in prioribus sessiōibus tuo iussu, tua-
 que autoritate sancita, pro conclusis
 & ratis haberentur: sed potius, ut re-
 assumerentur, & denuò illis præsenti-
 bus & contendētibz suo Euangelio
 tractarentur: & qui etiā ausi fuerint
 affirmare, ipsa tua decreta esse à sacris
 literis & à ueritate aliena. Sed extitit-
 se etiam

se etiã nuncios Mauritiꝝ Saxonum Ducis, Electoris'que, qui in proximo Germaniæ bello occubuit quidem: sed cui successit Augustus germanus frater, nihilo melior, nisi fortè inimicior & acerbior tibi futurus sit, quod ualde uereor. Illi igitur nunciꝝ eadem quæ Vuirtembergenses atq; Argentinenses, aduersus tua decreta enixè postularunt, affirmaruntq;. RECITA ex oratione ipsorum Saxonum (hi sunt, Pater sancte, qui omnium primi à tua obedientia & potestate ante XL ferè annos, Luthero illo filio perduto, duce atq; autore, descuerunt) audi eorum uerba, quæ magistri illius tetrum odorem erga nos luculenter referunt.

Tertium est, quod relatum fuit Principi nostro, quòd illa decreta, quæ superioribus annis hic Tridenti tractata fuerunt, pro decretis conciliaribus, & firmis conclusis habere: articulos qui controuersiam habent, & in quibus qui Augustanæ sunt confessionis, dissentiunt,

b 5 non

„ non reassumere, neque audire suos su-
 „ per illis uelitis. Quum uerò declaratum
 „ illi sit, pleraque eorum decretorum (e-
 „ tiam in præcipuis capitibus religionis,
 „ nostram iustificationem concernenti-
 „ bus) errores non leues continere, qui
 „ per sacram scripturam ostendi ac decla-
 „ rari possint; summè necessarium & ipse,
 „ & plerique alij semper iudicarunt, & ad-
 „ huc iudicant, ut sui etiam Theologi super
 „ illis decretis audiantur, & sic in contro-
 „ uersia positi articuli reassumantur.

Vide, qua arrogantia in sacrosancto
 Concilio audent homines barbari atq;
 heretici affirmare, in tuis decretis, atque
 adeò in præcipuis capitibus religionis
 errores non leues contineri; & tam im-
 pudenter petere, ut illis liceat loqui &
 debacchari aduersum ea, & aduersum
 te, tuumq; Concilium. Sed perge re-
 citando. nam hoc rursus repetunt at-
 que inculcāt homines importunissimi:
 quin & alia quædam addunt satis acer-
 ba, & tuæ autoritati potestatiq; prorsus
 aduersantia,

aduersantia, ut semper solent.

Quapropter orat Princeps noster, ut illa decreta in articulis qui controuersia habent, omnino reassumantur: & tum sui, tū alij Augustanę cōfessionis Theologi super illis plenē audiantur, eorū rationes & argumenta ex sacris literis expendātur: quod pium & uerbo Dei cōsentaneum fuerit, admittatur, atq; suffragiis omnium nationum Christiani orbis laudetur, recipiaturq;.

Attende, ut non solum urgeant, ut rursus in eorum gratiam (scilicet) reuocentur in dubium, ea quę & prius ante postulatum Concilium erant uera & firma, & postea multo ueriora & firmitus autoritate œcumenici Concilij sunt reddita: sed etiam ut demus operam, quò omnes totius Christiani orbis nationes conueniāt, & nouum Concilium instituiamus: quasi uerò synodorum autoritas atque existimatio pendeat à magno aliquo numero Episcoporū & Patrū, & nō prorsus abs te uno, qui habes plenitudinem

plenitudinem potestatis : ita ut etiam si-
ne ullo coacto concilio potueris Romę,
aut ubicunq; uoluisses, per te ipsum sta-
tuere ea quę fuerunt nuper Tridenti sta-
tuta. Sed audi, quàm importunis uer-
bis id exagitent, quòd ualde pauci Epi-
scopi, pauciq; legati statuum Germaniæ
hactenus in Concilio interfuerint. RE-

CITA:

” Ad hæc, sunt ista decreta tunc tracta-
” ta, quando paucissimi eorum qui ad V-
” niuersale, liberum & Christianũ Conci-
” lium requiruntur, pauci Pręlati, pauciq;
” Legati statuũ Germaniæ præsentes fue-
” runt; ut patet ex catalogo nominum eo-
” rum, qui unà cum illis decretis, typis ex-
” cusus in publicum prodijt. Vnde etiam
” pro decretis uniuersalis Concilij illa de-
” creta haberi, aut uenditari nequaquam
” possunt. Nam ad uniuersale, liberum
” & Christianum concilium requiruntur,
” uniuersę totius Christiani orbis natio-
” nes : & ut omnes securè admittantur, li-
” beręque audiantur, ut eorum rationes,
causę,

causæ, & argumenta secundum sacram
scripturam expendatur, dijudicenturq̃. “
Alioqui ea quæ habetur congregatio, “
nomen uniuersalis, liberi & Christiani “
concilij minimè meretur: & quod in ea “
decernitur, pro decretis œcumenici, li. “
beri & Christiani concilij haberi, ac ac “
ceptari minimè potest. “

Proh sancte Iupiter, quis non stoma-
chetur, quum hic audiat, Saxones nescio
quos, tribus literis malè imbutos, arro-
gare sibi laudem doctrinæ atq̃ eloquen-
tiæ: ac in totius orbis terræ clarissima lu-
ce, hoc est, in Tridentino concilio aude-
re prodire, & disertissimis uerbis pro-
nunciare, tum sacrosanctum Concilium
in Spiritu sancto legitimè cōgregatum,
non mereri nomen Concilij uniuersalis,
liberi & Christiani: neq̃ eius decreta ha-
benda & suscipienda esse pro decretis le-
gitimi Cōcilij: quin eam esse congrega-
tionem paucorū hominum, aut cōuen-
tū, ut etiā Henricus I Galliarum rex ap-
pellauit: de quo nōnihil suo loco, Quan-
quam

*Henricus
II Gal. rex.*

quam enim in tuenda fide, atq; tua Ecclesia catholica omnino rectè se gerat: tamènimis aliquando amare nationem Germaniæ, nimisq; ei uelle fauere uisus est. certè dissimulare non potest, quin illam magnificiat. Qua de re eum abs te admonendum censeo, per occasionem, ne ulterius pergat in amicitia illorū hominum colenda. nam profectò addit illis animos & spiritus. Quin affirmo, potuisse prædecessores tuos unà cum Cæsare, eos prorsus sub iuga mittere: nisi ab amicitia & potentia Galliarum regis, fuissent illis ueluti de manibus erepti. Sed ad rem.

Quum hætenus in mediū attulerim eas difficultates (quāquam nō adhuc omnes) quæ impediunt, ne Cōcilium possit instaurari atq; absolui: deducam rem ad praxim ipsam. Hæc enim rem clarius indicabit, quàm sola decretorum uerba. Vestra S. adornabit synodum: imperabit Episcopis, ut Tridentum se conferant; mittet legatum, & afsistentes. Pro-
testantes

testantes itaq; ubi hoc audierint, mittēt
ex suis aliquot, qua de re nō est dubitan-
dum: & mittent ex astutioribus & do-
ctioribus. Atq; hī arripient decreta illa
comitiorū, in quibus esse scriptum audi-
uimus, PRO SVFFICIENTI NE-
CESSITATE AVDIANTVR:ur-
gebuntq;, & petent se admitti in eum lo-
cum, ubi patres solent sedere, ut loquā-
tur quæ uelint. Quid tunc uestra S. a-
gendum putabit? Quid Legatus? quid
cōcilium faciet? Reiiciet ne illos, an ad-
mittet? Si reiiciat, illi rursus protestabū-
tur, formam traditā à comitib; Augusta-
nis non seruari: & propterea eos, atque
omnem Germaniam iam non obligari
amplius, ad suscipienda decreta ulla no-
stri Concilij, & discedent Tridento: atq;
per totam illam regionem missis certis
nūcijs, sparsisq; libellis, quin & claman-
tes pro concione, traducent nos, & in
magnam inuidiam atq; odium Principi-
pum & populorum adducent, non mo-
dò eorum qui iamdudum à uestra sede
atque

atque obedientia sese abalienauerūt: sed eorum etiam, qui adhuc nobiscum consentiunt. Nam horū simul autoritas uulneratur, quum decretorum comitia tam apertè contemnuntur.

Quòd si concilium nihilominus perrexerit in suo instituto, & cum solis Episcopis noua adhuc decreta uoluerit cōcinnare, nec ullam rationē habere Principum, statuum & ordinum Germaniæ, nullam decretorū & Comitiorum, nullamq; promissorum Pauli tertij, Iulij tertij, & totius Concilij: sanè timendum erit, ne magni aliqui motus concitentur: præsertim cum non deerunt, qui excitaturi sint, & admonituri, fore ut absoluto Concilio, uelimus rem armis agere, & compellere omnes ad parendum decretis nostris. Quis scit, si fortè tunc erumpat aliquo ex loco Mauritius quispiam, qui totum Concilium, quod illi insimulabunt ueluti contemptorem & hostem Comitiorum, & omnium ordinum Germaniæ, opprimat?

Dicet

Dicet tua Sanctitas: Agnosco periculum, uideo nimis apertè contennendam fore totam illam nationē & comitia Imperialia, si repudiauerimus eos qui inde aduenerint, & suam sententiā inter Episcopos dicere uoluerint: itaq; iubebo illos admitti, ut quod uoluerint, liceat loqui. Ego uerò contrā, Beatissime pater, planè affirmo, nihil posse à nobis fieri periculosius & perniciosius, quàm si sinantur in Concilio, quæ uoluerint, loqui. Negare enim nō possumus, quin inter ipsos multi sint solidè docti, & diu uersati atq; exercitati in ipsis Bibliorum fontibus, & in ueteribus scriptoribus: norunt etiam linguas Græcam atq; Hebræam. Itaque si hi congregiantur cum nostratibus, multa certè imminebūt pericula. scis enim, tuos Episcopos esse ferè literarū rudes, uoluptati aut ac delicijs deditos. In summa, malletem ego quidem congressum & pugnam illam prudēter declinari. Quid putas? Illi rectā inuaderent & impeterent tuum primatum, re-

ctà missas, rectà purgatorium. An posses pati hereticos illos, acerrimos nominis tui hostes, debacchiātes, & cōuicia in tuam potestatem, tuæque sedis Sacrosancta dogmata, magna acerbitate euomentes? An nescis, aliquot ex nostris Episcopis cœpisse clanculum laborare eo morbo? Dñi immortales, qua lætitiā hi perfunderentur, quum tale spectaculum uiderent: forsitan etiā non possent continere amplius eas uoces, quas diu magno labore continuerunt: atque hos alij consequerentur, & turbarentur omnia magno cum periculo nostrarum rerum omnium. Quin etiam si post pericula illa possemus tādē consequi, ut omnia decreta illic sancirentur, quemadmodum tua Sanctitas iusserit: tamen in ipsa uictoria, magna futura essent detrimenta coniuncta. Rogas? Multi enim tum ex Episcoporum numero, tum ex alijs, ab illis cōcertationibus & disputationibus hæreticorum maculas susciperent: atque in Italiam, in Hispaniam, in Gallias

Gallias reportarent, quas nemo posset facile eluere. In summa, quicquid alij sentiant, ego in ea sum opinione, nihil posse hac tempestate contingere Sacro sanctæ Rom. Ecclesiæ damnosius, nihil quod possit eius laudem atq; existimationem magis labefactare, quam si Concilium instauratum fuerit, & Lutherani fuerint admissi ad dicendam sententiam. Caue Pater sancte, caue hoc ne fiat: contine, quantum potes, cursum fluij intra suos aggeres: & diligenter cura, ne hi perfringantur, aquarumq; impetus exundet, & longè late que amœnissima rura deuaſtent atque euertant.

Igitur quum summa uideas pericula utrinq; pendere, siue instaurato Concilio nō admittas Lutheranos, siue uolueris eos admittere: utrunq; periculū tua dexteritate fugias, id est, mittas cogitare de Concilio.

Haecenus puto me grauissimis argumentis usum fuisse, et que ualde potuerint tuam Sanctitatē impellere in eā senten-

tiã, in qua ego sum: sed adhuc alia sunt,
 & quidẽ fortiora, (uide quid dicã) quæ
 ipsa quoq; paucis explicabo. Nos uolu-
 mus (sicut debemus) ad unguẽ seruare
 legẽ à nostris maioribus traditã: qua ca-
 uetur, ut Papa, Cardinales, Episcopi, &
 quidã alij sint iudices et definitores eorũ
 articulorum, qui in sacrosanctis Conci-
 lijs tractantur. Legem RECITA:

- „ Aderũt in Cõcilij, ad statuendũ, Ro.
 „ Põtifex, tanquã rector & moderator to-
 „ tius Ecclesiæ, pastor gregis Dominici,
 „ & omniũ Episcoporũ Episcopus: sacer
 „ Cardinalium senatus, patriarche, prima-
 „ tes, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates,
 „ quib. nō immeritò ordinũ religiosorum
 „ generales magistri additi sunt: deniq; o-
 „ mnes prælati, qui secundũ formã iura-
 „ mēti, quod præstant quũ ad dignitates
 „ promouētur, ad Synodũ uenire tenen-
 „ tur. Alij uerò, differendi, instruēdi, con-
 „ sulēdi uē gratia poterunt interesse: nō ta-
 „ mē in sessionibus publicis, induiti sacris
 „ uestibus sedebũt, neq; sententiã dicent.

Hac

Hac lege nihil potest esse sanctius. Itaque omnes Lutheranos & Protestantes non conuenit in sessionibus adesse, & sententiam dicere aut iudicare. non modò quia ipsi neque Episcopi, neque Abbates, neque generales magistri sunt, imò priuati & laici: sed quia heretici. quo nomine neque ad priuata quidē colloquia sunt admittendi: tantū abest ut possimus salua conscientia eos recipere, ut unā cum nostris Episcopis iudicium ferant super articulis controuersis.

At nihilominus ipsi cōtrā, oportere se admitti, non solū ut intersint disputationibus, tractatibus & consultationibus, unā cum Catholicis Episcopis: uerū etiam ut unā cū illis deliberēt, cōcludant, & diffiniāt. Quid potest absurdius dici, aut excogitari? quæ posset esse pestis capitalior, quā induceres in sessiones Episcoporum, quā hęc?

Num uerò ipsi hoc dicāt, se uelle unā cum nostris Episcopis de omnibus articulis iudices esse, nullo negotio possum

probare. Primū, ex uerbis illis quę iā fue-
re recitata ex Comitij Augustanis. Nā
posteaquā Principes, Status & ordines
Imperij dixerē, Omnes adiūctos cōfes-
sionī Augustanę in Concilio interesse
oportere, & debere audiri quantū opus
sit, mox subiūgūt: T O T A T R A C T A
T I O & C O N C L U S I O, piē & chri-
stianē fiat. & statim pōst: T R A C T E-
T V R & C O N C L U D A T V R. An pu-
temus, Comitā his uerbis totam cōclu-
sionem & iudiciū articulorū cōtrouer-
sorū, solis nostris Episcopis cōmisisse?
Vtinam fecissent: sed nō est ita. quin ani-
maduerto, ob hāc causam Germaniam
ipsam se libēter subiecisse decretis Cōci-
lij Tridentini: quia sperauerat fore, ut
cuius Theologi & legati reciperētur co-
miter & honorificē, benignē audirētur,
ut cū illis de tota causā tractarēt, & con-
sultarēt: deniq; quod unā possent iudi-
care & diffinire. Quod si quis uicissim
eo tēpore quo Comitā agebātur, dixis-
set: Vos Germani tantū poteritis loqui,
& exone-

& exonerare consciētiā uestram: Episcopi uerò missi à summo Pontifice, soli inter se deliberabunt & iudicabūt quicquid illis uidebitur: proculdubio respōdissent, se id non fuisse laturos.

Deinde habeo in promptu aliud scriptum aduersariorū, in quo disertissimè pronūciāt, se nolle ullo modo pati, ut soli nostri Episcopi sint huius causæ iudices. Quū enim nunciij Vūirtēbergenſes atq; Argētīnēſes, Tridentū uenissent, uiddissentq; solos Episcopos uocari in sessiones, & solos esse constitutos iudices, ita cœperunt obturbare. R E C I T A:

Petit illustrissimus Princeps, ut talia decreta nō habeātur pro cōclusis & ratis, sed pro discernēdis & iudicādīs: donec idonei iudices et arbitri EX V T R I V S Q V E P A R T I S C O N S E N S V eligantur: & ab his legitima, iuxta sententiam Sacre scripturæ, & consensus ueræ Ecclesię cognitio fiat.

Hęc uerba etiam paulo antè fuere recitata, quū ageretur de decretis iam sanctis, quæ Lutherani cuperent in dubiū

reuocare & cōuellere. Quin alia habeo,
multo apertiora, nempe eorundē nun-
ciorum. RECITA:

„ PRIMVM GRAVAMEN. Quòd
„ ad audiendā Theologicā explicationem
„ nondū sunt ordinati & cōstituti ex utri-
„ usq; partis consensu idonei iudices siue
„ arbitri, qui de pręsentī cōtrouersia reli-
„ gionis legitimē, iuxta uerū ueræ Catho-
„ licę Ecclesię cōsensum cognoscāt, Nam
„ quum illustrissimus Princeps noster in-
„ tellexerit, maximā partem doctrinæ suo-
„ rum Theologorū pugnare cū doctrina
„ & sentētia Pontificis Ro. & eorū Epi-
„ scoporū qui sunt illi iuramētis et alijs ob-
„ ligationibus addicti: nullo iure, nulla æ-
„ quitate fieri potest, ut Pōtifex & Episco-
„ pi eius in hac causa, in qua ipsi sunt pars,
„ siue accusatores siue rei, pro idoneis iu-
„ dicibus aut arbitris cognoscantur. Petit
„ igitur illustrissimus Princeps noster, se-
„ certio rem reddi, quī nam futuri sint hu-
„ ius rei iudices aut arbitri.

Dixi nihil esse quod æquē impediāt,
ne possit Conciliū celebrari, atq; hęc de
iudicibus

iudicibus cōtrouersiā. Et ita res est: forsitan possemus inire aliquā rationē concordiae in reliquis pūctis et discriminib. quę iam attigi. Sed in hoc nulla prorsus speranda est. non si adsint tibi, & omnia sua consilia conferant, omniū sapiētissimorum hominum ingenia, quę unquā post orbem conditum fuerunt. Tu nuper Groperum theologum Cardinalem creasti: duntaxat, quia sperasti illū posse tibi indicare, qua uia, quaue ratione Germania, eius patria, prodenda, & compellēda sit sub tuam obedientiam. Quere ergo ab hoc, sit'ne ulla uia ad concordiam, in articulo de iudicibus Concilij? Affirmo enim, nullam commonstraturum. Posset quidem ex patribus primatum istum tueri: hanc enim laudem illi tribuunt. Sed mallem posset ex scriptura, ad quam Lutherani semper prouocant: quam'que nos uicissim ita timeamus, ut cogamur dicere eam esse insufficientem. Ad rem: Nulla est, inquā, spes concordiae in eo articulo. Planē enim scimus, te non esse permissurum, ut Lu-

therani possint ullum iudicem aut arbitrum in hac religionis controuersia nominare, aut ordinare. Absit, ut tale monstrum uideamus: nempe ut summus pastor, & caput totius uniuersalis Ecclesiæ, usque adeò demitteret sese, tanto omnium rerũ suarũ periculo & dedecore, ut suis hostib. capitalibus hãc potestatem & honorẽ deferet, ut secum possent de rebus grauissimis, & de articulis diuinis & sacrosanctis, atq; adeò de suo primatu iudicium ferre. Audis quid dicam? de ipso primatu uellent iudicare aduersarij tui: atquid aliud ab eis esset expectandũ, quàm quòd pronunciarẽt, te exui oportere hac potestate & dignitate, qua nulla maior existit inter mortales? Et rursus certissimũ scimus, Lutheranos nunquam esse permissuros, ut soli nostri Episcopi sint iudices. Audiuius enim nunc quid dixerint, non licere Pontifici & eius Episcopis, iudices esse in eadem causa, in qua sunt pars. Quid igitur in tanto discrimine, & tanta discordia tam multorũ & tam grauium articulorum,

reliquum

reliquum est ut statuas, nisi ut oculos, atque omnem prorsus cogitationem auertas à Concilio, & alia cures?

Verum nunc in mentem uenit, me ex omnibus quæ dixi, unum prætermisisse: quòd nòdum probauerim, quod ipsum maximi momenti est, ideo nunc probare enitar: nempe, Paulum I I I, atque Iulium I I I, & omnes patres Concilij consensisse in Comitia illa Augustana: & ferè tale Conciliũ promississe, quale Lutherani efflagitāt. Itaq; si celebrandũ fuerit, nò poteritis uos retrahere, quo minus illis prorsus cõditionibus celebretis, quæ sunt autoritate Comitiorum constitutæ, & à nobis promissæ. Principiò, cum Comitia ipsa fierent, Legati huius sanctæ sedis semper intererant, uidebantq; & intelligebant omnia quæ illic tractabatur: præsertim ea quæ ad religionem, & quæ ad celebrationem Concilij attinebant. Itaq; audierunt & legerunt decreta illa, & non restiterunt: quin non multo pòst peractis Comitij anni M.
D.

D. XLVIII, Paulus III edidit indiçtionem: & decretis illis planè consentiens, & de illis mentionem faciens, Cōcilium Tridentū conuocauit. Deinde peractis Comitijis anni M. D. L I, Iulius statim suam edidit indiçtionem, atq; in eādem urbem Concilium recollegit, quę fuerat ab ipsis Comitijis expetita. An non est hoc consentire, & approbare?

Confirmo hoc fortiore adhuc argumento, atq; ut mihi quidem uidetur, inuincibili. Patres synodi Tridentinæ nihil unquam egerunt inconsulta uestra Sanctitate, & illius iniussu: (neque enim decet membra quippiam agere, quod capiti non placeat.) Illi itaq; exhibuerunt saluum conductum Protestantibus, in quo polliciti sunt, omnia ea se seruatu-
ros, quę Augustana Comitia statuerūt: & obstrinxerūt se omnibus illis poenis, in quas incurrunt foedifragi, nisi seruas-
sent. Disertè inquam polliciti sunt, uelle illos admittere, uelle ut possint liberè & sine ullo impedimento loqui, quantum
illis

illis libitum fuerit, & unà cum ipsis patri-
bus tractare & discutere materias, &
probare quæ uoluerint, tum diuina ac
sacra scriptura, tum ueterum doctrina:
atq; etiam respondere ad obiecta Con-
ciliij, siue scriptis, siue uiua uoce, ut uolue-
rint. RECITA ex saluo conductu:

Concedimus omnib. Ecclesiasticis & «
secularibus, præsertim Augustanæ con- «
fessionis personis, publicam fidẽ, & ple- «
nissimã, uerissimamq; securitatẽ, quam «
saluum conductũ uocant, liberẽ ad hanc «
ciuitatẽ Tridentinam ueniẽdi, ibidemq; «
manendi, standi, proponendi, loquendi «
unà cum ipsa Synodo, de quibuscunque «
negocijs tractandi, examinandi, discu- «
tiẽdi, ac omnia quęcunq; ipsis libuerint, «
ac articulos quoslibet tam scripto quàm «
uerbo offerendi, propalandi: eosq; scri- «
pturis sacris, & beatorum Patrum uer- «
bis, sententijs, & rationibus declarandi, «
astruendi, & persuadendi: & si opus fue- «
rit, ad obiecta generalis Conciliij respon- «
dendi.

Nunc

Nunc ubi sunt isti interpretes ingeniosi, qui in decreta Comitiorum excogitarunt glossas illas, de quibus supra dixi? Vbi uerò isti qui scripserunt, Prostantes futuros præsentes tantum ut audiant condemnationem contra se ferendam: & eatenus patiēdos esse ut loquantur, quatenus dixerint se uelle recantare & abiurare? Inspiciant diligentius hoc scriptum totius Synodi, & uideāt, num possit talem sensum pati, qualem ipsi affinxerunt. Sed RECITA finem ipsius salui conductus:

- » Quod si sancta Synodus, uel aliquis ex
 » ea, uel suis, præscriptæ asssecurationis &
 » salui conductus formam & modum, in
 » quocuncq; puncto, uel clausula uiolaue-
 » rit (quod tamen dignetur auertere Om-
 » nipotens) habeāt ipsam synodum, & ha-
 » bere poterūt, incidisse in omnes pœnas,
 » quas iure diuino aut humano, aut cōsue-
 » tudine, huiusmodi saluorū cōductuum
 » uiolatores incurrere possunt, absque o-
 » mni excusatione, aut quauis in hac par-
 te contra-

te contradictione.

Hæc clausula mihi quidem ualde periculosa uidetur. & profectò nimis ausi sunt Patres illi, qui uerbum de uerbo expressum extulerunt ex Basiliensi saluo cōductu. Polliciti enim sunt aduersarijs maxima quædam: & interim potuerunt scire, fore ut non possent ea exsoluere: illudq; in primis, ut essent audituri & laturi Lutheranos, & unà secū tractaturi, discussuriq; articulos controuersos. Et nihilominus subiecere sese omnibus pœnis, quæ infliguntur uiolatoribus fidei, si ea non seruassent, Nollem fuisse tantum ausos.

At de saluo conductu, tum Basiliensiū Patrum, tum nostrorū, paulo fusius dicendum est. In illo enim sunt aliquot insignes clausulæ & uerba magni ponderis, quæ in nostro non sunt. quin immutata & inuersa sunt multa. Nam in illo, ubi legere est uerba ea, Tractandi, examinandi, discutiendi: duo hæc amplius sunt, **CONCLVDENDI, & TERMINANDI.**

48 SECRETARII PONT.
MINANDI. RECITA clausulam
ipsam Basiliensem:

„ Saluum conductū concedimus, atq;
„ damus, ueniendi ad hāc ciuitatem Basi-
„ liensem, ibidemq; manēdi, nobiscūq; de
„ negocijs opportunis tractandi, placitā-
„ di, disponēdi, cōcludendi, & terminādi.

Cur uerò nostri has duas uoculas pos-
tremas detraxerint, facilè omnes pos-
sunt iudicare. Comitā enim statuerant,
ut Protestantes possent interesse non so-
lū tractationibus, uerumetiam conclu-
sionibus. & disertè uoluerunt in decreto
utī illis duob. uerbis CONCLVSIO,
& CONCLVDATVR. At nostri,
ne hoc saltem uiderētur probare, ea de-
truncauerūt. Quod sanè nollem factum,
ob has quas nūc dicam causas. Primū,
ne uideremur palām & hostiliter dissen-
tire ab autoritate Comitiorum, & cum
ea ueluti strictis gladijs pugnare: nō qui-
dem, quia sit habenda ulla ratio Luth-
ranorum, qui sunt nobis hostes ex pro-
fesso; sed quia habenda fuit ratio Cæsa-
ris,

tis, Regis Rom. aliorumq; Principū, & ciuitatum liberarum, quæ nobis fauent, & sunt magna pars Comitiorum. Certè enim plura sunt illic Catholicorū, quàm Protestantium suffragia. Itaq; omnes illi iure cōqueri possent de Tridentinis patribus, qui longè alias conditiones & leges uoluerint dare Synodo celebranda, quàm Comitia ipsa statuerint. Deinde, quia nullo cum fructu uidentur mihi ea duo uerbula sustulisse. Quum enim disertè dixerint, se esse admissuros aduersarios, ut unà possint totam causam tractare, placitare ac disponere; an non hoc est perinde, ac si dixissent, concludere & terminare? Certè qui admittitur ad tractandum & disponendum materiam & causam aliquam (mea quidem sententia) ad concludendam eam admittitur. Nam tractare & disponere (mihi quidē) idem sonat, quod terminare aut concludere.

Hic dixerit aliquis illorum Patrum, rem lōgè aliter habere se, quàm ego existimem; & aliud esse tractare, & disponere; &

re; & se ita rem intelligere, nempe ut uelint quidam Lutheranos admittere, ut liberè quæ illis libitum fuerit, dicant: ut unà adsint, quādo tractabitur de modo quo in Concilio progrediendum sit, & quādo singulæ res suo ordine disponentur: & quòd non sint illos repudiaturi, sed usuri eorum consilio & iudicio, interea dum tales tractationes & dispositiones fient. sed ubi tempus aduenerit, quo pronunciandæ erunt sententiæ, & iudicia de controuersis articulis; tunc se esse dicturos Protestantibus, ut secedant, & se solos nostros pronunciaturos, quid illis uisum fuerit. Audio, & planè sciebam nostros hoc in animo habuisse, quum saluum conductum dictarent, & duo illa uerba refecarent. Sed quæro, num illis facile factu uidebatur, ut Lutherani tunc essent è cœtu illorum secessuri, & iudicia nobis solis libenter permissuri, quando iam aduenisset tempus sententiæ ferendæ? Mihi quidem non modò difficile id potuisse obtineri, sed

ri, sed prorsus impossibile uidetur. Neque enim Lutherani ad uerba quæ fuissent à nobis scripta, sed ad suorum Comitiorum uerba & decreta attēdere uoluissent. Quin riderent inter sese, & nos per totam Germaniam traducerent, si possent scire, nostros Tridentinos Patres cogitasse de illis repudiandis, & è coetu exturbandis, quando ferendę sententię tempus aduenisset. Non ne ostēdi ex Vuirtembergensium scripto, eos nullo pacto uelle nobis solis iudicium causę permittere?

Nunc dicam de alia differentia: atque ea non parui momenti, quæ existit inter Basiliensem saluum conductum, & nostrum. Basiliensis ita habet, RECITATA:

Etiam pro uniuersis & singulis Christi fidelibus, & specialiter pro sanctissimo D. nostro Rom. Pontifice, &c.

Pollicebatur securitatem non solum quod ad ipsum Concilium, sed etiam quantum ad ipsum summum Pontifi-

cem spectabat. Iam Lutherani consimilem salui conductus formam, missis Tridentum certis Legatis, postularunt. At nostri noluerunt pro summo Pontifice securitatem illis polliceri. RECITA:

» Quæ quidem omnia pro uniuersis &
 » singulis Christi fidelibus, pro omnibus
 » principibus tam secularibus quàm Ec-
 » clesiasticis quibuscunque, atque omni-
 » bus alijs Ecclesiasticis & secularibus per-
 » sonis, cuiuscunque status & conditionis
 » existant, aut quocuncq; nomine censean-
 » tur, inuiolabiliter obseruanda esse, pro-
 » mittit, & bona fide spondet.

Nec me latet, quænam fuerit ratio concilij Patrum Tridentinorum. Illi enim propterea pro Pontifice non putarunt esse pollicendum, ne minimam suspicionem darent, se sentire, quòd Concilium habeat auctoritatem ullam supra Pontifices. At interea scio Lutheranos hac de causa etiam editis libellis conquestos esse: primùm dictitantes, Concilium prorsus pendere à tua unius uoluntate: tuosque

tuosque Episcopos minimè iudicatu-
ros secundum eorum conscientiam, sed
prorsus iuxta tuam unius : atque ita tibi
addictos esse, & ita tuum imperium ex-
timefcere, ut non sint ausi tuo nomine
promittere securitatem. Deinde non es-
se omnino tutum illis, Tridentum ac-
cedere : quandoquidem tua Sanctitas,
quæ nullum saluum conductum dedit,
posset eos opprimere, si uellet. Et multa
præterea congerunt de Cōciliorum po-
testate, & illud in primis, posse Concilia
priora corrigi per posteriora, in quo fue-
rint uiri magis pīj, magisq; docti : quod
factū aliquando legimus in superiorum
temporum historijs. sed aiūt se nō posse
ferre, ut quispiā Episcopus possit illa de-
creta infringere. Et si Tridētū uenerint,
hoc etiā audebunt tentare, ut primū sta-
tuatur, ne tu ullam habeas supra Conci-
lia potestātē. Nam quorsum (inquiunt)
opus est tantū tēporis, laborū, uigiliarū
& sumptuū insumere, si postea debeat ti-
bi licere, omnia decreta quādo uolueris
rescindere?

Sed pergo adhuc de Basiliensibus & nostris Patribus loqui. Illi in eorum saluo conductu in hunc modum. R. E C I T A: Et signanter, quod in causa quatuor articulorum per eos attētatorum, Lex diuina, praxis Christi, Apostolica, & primitiuæ Ecclesiæ, unāque cum Concilijs, doctoribus fundantibus se ueraciter in eadem, pro uerissimo & indifferente iudice in hoc Basiliensi concilio admittentur.

Nostri uerò inuerterūt hanc clausulam, R. E C I T A: Et signanter, quod causæ controuersæ secundum sacram scripturam, & Apostolorum traditiones, probata Concilia, & catholicæ Ecclesiæ consensum, & sanctorum Patrum autoritates in prædicto Concilio Tridentino tractentur.

Ecce, ubi erat P R A X I S C H R I S T I, L E X A P O S T O L I C A, E T P R I M I T I U A E E C C L E S I A E: nostri reposuerunt, T R A D I T I O N E S A P O S T O L O R U M. atque ubi erat C O N C I L I I S,

CONCILIIS, ET DOCTORIBVS FVNDANTIBVS SE VERACITER IN EA:reposuerunt, PROBATA CONCILIA, CATHOLICAE ECCLESIAE CONSENSVM, ET SANCTORVM PATRV AVTORITATES. Cau-
sa uerò,quãobrem hæc tãta immutatio à
nostris fuerit facta,ea est quã nunc dicã.
Lutherani enim uolunt solam sacrã scri-
pturã pro iudice: atq; eam eo modo in-
telligere, quo ex Actis atq; epistolis A-
postolorum apparet fuisse ab his, & ab
ipsa primitiua Ecclesia intellecta, & in
praxi uel usu habita. At nos minime pa-
timur,scilicet, ut Rom. Ecclesia tam an-
guistis finibus, atque intra tantam ueluti
paupertatẽ & egestatẽ arcetetur,& cõclu-
datur, ita ut nullis possit dogmatib.riti-
bus ac ceremonijs uti, nisi illis ipsis quæ
sunt in ipsis Euãgelistis atq; Apostolo-
rũ scriptis cõprehensæ. Quin uolumus
nostrã hanc Ro.Ecclesiã lōgè lateq; suos
fines promouere, utpote potentẽ & di-

uitē authoritate: eāq; coli & obseruari,
 atq; alijs posse præcipere, ut colāt & ser-
 uent, præter ea quæ sunt à D. nostro Ie-
 su Christo præcepta, & ab eius Aposto-
 lis literis mandata, item alia. immò lōgè
 plura, quæ fuerunt à Christo & ab Apo-
 stolis uiua uoce pronunciata, & sine ul-
 la scriptura ueluti per manus tradita ad
 posteritatem eorum, deinde ad nos de-
 uenerunt. hæ enim sunt, quas TRADI-
 TIONES uocamus. Hæ sunt certissi-
 mū fidei fundamentū. Propterea statim
 initio Tridentini concilij fuerat concin-
 natum grauissimum decretum, quo cau-
 tum est, ipsas traditiones eadem reuerē-
 tia, atq; eodem pietatis affectu suscipien-
 das esse, quo ipsummet Euangelium. I-
 taque nostri, quum saluum conductum
 dictarent, uoluerunt palàm edicere,
 quòd non sola Lex diuina, & non sola
 praxis Christi, Apostolorum, & primi-
 tiuæ Ecclesiæ, illa quæ scripto contine-
 tur, deberet esse Concilij norma: sed illa
 etiam diuina doctrina, quæ tunc nō fuit
 scripta,

scripta, sed oretenus tradita.

Hic tua Sanctitas rē magni momenti à me audiat. Nam si uoluerimus ordine progredi, negantibus Protestatibus ulla dogmata, aut etiam ulla ceremonias fuisse à Christo & Apostolis oretenus traditas, sed eas tantum quæ scripto continētur; & affirmantibus, ex sola scriptura petēdam esse normā, iuxta quam Concilium celebrandum sit: antequam hoc institueremus, necesse esset diligenter disputare & inuestigare, num res se habeat de traditionibus, quēadmodum aut nos aut illi affirmant; ut omnes qui essent cōuenturi, possent intelligere, statueda'ne essent dogmata ex uerbo Dei scripto, an ex traditionibus? Vides igitur, ut semper nouę lites & nouę difficultates aliæ super alias scaturiant, ante etiam ipsam inchoationem Concilij.

Deinde quod ad Cōcilia, quorū Basilienses meminerūt, attinet, hostes nostri ea nō omnino negligūt: sed addūt odio

d 5 sam

sam quandam restrictionem, nempe ea
 demum Cōcilia se probare (sicut etiam
 doctores ipsos) quæ uerè habeant fun-
 damētum ex sacra scriptura: alioquin se
 damnare & repudiare. Verùm hoc tibi
 (fat scio) non placet, neque enim cogē-
 ris rationem reddere, an Concilia & do-
 ctōres uerè inhæreant fundamento sa-
 cræ scripturæ, nec ne: sed satis est, si tu ea
 probaueris, tunc enim omnes cogūtur
 illis obedire, tanquam ipsismet Biblio-
 rum libris. Hāc igitur ob causam Syno-
 dus Tridētina decurtauit ea uerba limi-
 tatoria (ut appellant) F V N D A N T I -
 B V S S E V E R A C I T E R I N E A : &
 reposuit, S E C V N D V M P R O B A -
 T A C O N C I L I A, secundum id quod
 uniuersali Ecclesiæ in usu est, ac secun-
 dū patrū (id est recentiorum) autorita-
 tes. Et scio quidē, te nō ignorare prudē-
 tissimos homines, qui diu in hac causā
 uersati sunt, ita sentire, ut si ea iudican-
 da sit ex uerbo Dei in ueteri & nouo te-
 stamēto scripto, iuxta eum sensum quē
 ex

ex Epistolis atq; Actis Apostolorum agnoscimus ipsos Apostolos tenuisse, & docuisse, fore ut uincamur à Lutheranis. Verùm si iudicanda esset iuxta eas quas nos Traditiones appellamus, iuxta probata Concilia, iuxta consuetudinē Ecclesiæ & sentētias doctorū neotericorum, fore contrà, ut nos uincamus ipsos Lutheranos. Itaque Tridentini patres hoc respexerunt: quum saluum conductum dictarent: & quandam ueluti normam, à qua discedere non liceret, putarunt esse statuendam, omnibus illis qui essent ad Concilium uenturi.

Sed ut ingenuè dicam, mallem eos elaborasse omnibus neruis, si quam uiam inuenire potuissent, qua Concilium inter nos celebrare (quemadmodum aliquandiu egimus) potuissemus sine stimulis illis qui nobis perpetuò latera urgerent (de Lutheranis loquor) quàm præscripsisse, quibus libris utendum illis esset, quibus item non. In summa, fateor me timere ab illis disputationibus, tanquam

tanquam à morbo & peste quadã. Nam posteaquam cœpta esset pugna cominus, & iam arderent utrinq; animi: quis demum posset hostes prohibere ne, in arcem totius causæ inuaderent, & ex scriptura peterent tela, quæcunque ad manus uenirēt, quæ iacerēt in nostros: unde interea euulgarētur ea, quæ fatius fuisset esse suppressa.

Quæro nūc ab illis qui se putāt egregiam operam nauasse pro salute Ecclesiæ, quum certam legem, ac ueluti arma quibus esset pugnēdum, saluo cōductu edito, Lutheranis præscriberent: ut eos ueluti intra cancellos quosdam continerent, si in ardore disputationis audirent ipsos agere tantum ex sacra scriptura, & tantum ex praxi Christi, Apostolorum & primitiuæ Ecclesiæ: & interim cōculcare traditiones, Concilia, cōsensum nostrarum Ecclesiarum, & nostrorum doctorum sententiās: quæro, inquam, num fortè uellēt reclamare & dicere, Heus boni uiri, ediximus uobis, ne his armis esset uobis

set uobis pugnādū: abstinete, & illis uti
mini quę uobis ex saluo cōductu cōcessi
mus: aut si hoc nō lubet, abite hinc. qui
risus, qui cachinni audirentur, si ita uelle
mus prohibere? Comitia statuerunt, ut
possint quę uelint loqui: in saluo cōdu
ctu alicubi inuitantur ut ueniant, & quę
uelint dicant: alicubi uerò frenum illis
injicitur, ne queant, quę illis libitum, sed
quę nobis placitum fuerit, loqui.

Quorsum hæc ingeris? petet tua San
ctitas. Quorsum? Primum ut ostēdam,
nullam unquam causam nulla unquam
memoria extitisse tam difficilem, tam im
plicitam, tam exulceratam, tam denique
desperatam. Deinde ut persuadeam (si
quidē possim) nihil fieri abs te pruden
tius posse, quàm si eam curaueris sepe
liendam: ita ut in tuo Pōtificate nec no
minetur illa quidem amplius.

Proh dī immortales! in quē Labiryn
thum, & quàm inextricabilem ingredi
tur, qui in illā ingreditur: imò uerò quā
hydrā cogitat superare & occidere, qui
omnes

omnes lites, controuersias & difficultates quæ ex eius corpore, ac potius cadauere scaturiunt, putat posse tollere ac sopire. Quanquam enim tam multas ac tam graues hæctenus attigerim, tamen non omnes adhuc attigi. Superfunt aliæ quædam ualde difficiles, quæ minimè possent ulla prudentia aut dexteritate in concordiam redigi. Audi nunc unum adhuc mox, deinde finem faciam.

Nostri in saluo conductu meminere consensus Catholicæ Ecclesiæ: quibus uerbis intelligunt, illam concordiam in seruandis doctrinis, ritibus & ceremonijs, quæ est inter nos, qui tuæ Sanctæ fedi sumus subditi, & paremus. Voluerunt autem, ut in iudicijs ferendis omnes Concilij patres hanc ipsam concordiam habituri essent ante oculos: „quandoquidem optima sit ratiocinatio, si quis dicat, Ecclesia Catholica Ro. concors ita obseruat, ergo rectè: neque mutari, neque reprehendi id potest. Ita intelligunt

intelligunt nostri, quum dicunt, iudicia fieri debere iuxta consensum Catholice Ecclesie, ut spectemus usum. At quid uicissim illi? An putas, saltem hac in re sentire nobiscum? aut exiguum discrimen hic esse inter nos & illos? imò maximum audies. Nam Catholice Ecclesie consensum appellant, totum id quod comprehensum & definitum est in scriptis Prophetis, Euangelicis & Apostolicis; & totum id, in quo omnes uerè pñ (sic enim loquuntur) qui fuere ab initio orbis conditi, usq; ad hæc tempora, conuenerunt.

Hanc illi consensionem ueræ & catholice Ecclesie uocant. Quod tantumdem est, ac si dicerent, laudabiles consuetudines sancte Ro. Ecclesie proster-
ni, & prorsus tolli debere, quia si quis uelit spectare, quid Prophetæ, quid Christus, quid Apostoli docuerunt, & ipsas consuetudines ad normam illius doctrinæ ueluti ad Lydium lapidem eligere: fortè inueniat nō esse consentaneas, atq;
eiusdem

eiusdem ueluti coloris & precij. Vide ergo mihi Pater sancte, quò nos uelint illi retrahere, ut scilicet uetustissimorū illorum temporum atque ætatum mores & cōsuetudines non modò scrutemur, sed etiam suscipere cogamur, & abolere nostras.

Sed quum dixerim, hāc esse ueluti hydram, cui septē capita renascuntur, cum quibus omnibus est tibi pugnandum, si unū auulseris : omnino propriè uideor loquutus. Nam interea dum explicauī discrimen quod est inter nos & illos, de sensu eorum uerborum Consensus Catholicæ Ecclesiæ : usus sum hoc uerbo, Apostolici, de quo proculdubio noua lis & cōtrouersia orietur, atq; ex ea postea aliq, & ita in infinitum. Nos solemus uocare Apostolicā, hanc ipsam sanctam Rom. Ecclesiam : & te etiam summum Pontificem Dominum Apostolicū uocamus. Et quum dicimus, necesse esse in celebrandis Concilijs eam normam obseruari oportere, quæ traditur ab Apostolica

stolica Ecclesia, intelligimus hanc Rom. hanc presentē, cuius tu caput es. Verūm Lutherani, cū legunt, spectari debere id quod Ecclesia Apostolica imperat: primò quidem aspectu uidentur consentire, & laudare etiam nostram. Si igitur cauti non essemus, nec curaremus rē clarius ab illis prius explicari, sed sineremus illos ingredi ad conferendum cum nostris, sanè possent nobis mouere magnas turbas: quādoquidem scimus eos appellare Apostolicam Ecclesiam illam, illam inquam uetustā congregationem & coitionem, in qua fuit Ioannes, Petrus, Paulus, alijq; Apostoli atq; fideles: & ab his dīctitant petendā esse normam Conciliorum, sicuti sæpe monui.

Sed etiam de eodē uerbo ECCLESIA, quot putas nouas interpretationes & sensus eos solere adducere, alienos illos quidē, & contrarios nostris? In summa, nihil potest à nobis fieri prudentius, quàm si ab illis sic dextrè nos explicemus, ut nullum negotium porro sit
e nobis

nobis commune cum illo genere hominum. Hoc uerò una hac, aut nulla præterea ratione consequi possumus, si omitteremus de Concilio instaurando cogitare.

Nisi fortè tua S. uelit sibi persuadere, reliquos omnes Principes, præter unum ducem Vuirtembergensem: ac reliquas omnes liberas ciuitates, præter unam Argentinam, se summiffuras tuæ unius potestati: & ueluti clausis oculis, quò tu illas ducere uolueris, secuturas, atque obtemperaturas. Hoc si credis, uehementer (mihi crede) erras. Nam quotiescunque his de rebus, quas iam attigi, agere uel in Concilio uel in Comitibus contigerit, semper maxima illorum Principum & liberarum ciuitatum pars unà consentiet, atque unà conspirabit contra te. Non solū enim noua quædam religionis societas, sed uetus & commune in Romanos odium, & in primis ipsa natura, sanguis & patria, eos abs te abreptos facilè conglutinabit. Neque spero
ego

ego quidem fore, ut ulla unquam inter te & illos concordia farciri possit: quin potius cum illis tibi sempiternā discordiam & bellum futurū auguror, & iam nunc denuncio.

Quin audi amplius, ut planè intelligas, omnes eos ab una schola & secta prodire, & eodē modo esse cōtra te animatos, aliquē minus, aliquē plus, omnes tamē hostes esse. Multa quidē ualde absurda & hæretica sunt à me hodie recitata, ex scriptis illis quæ Vuirtembergēses atq; Argentinenses nuncij in Concilio effutiuerunt: uerū ea si conferas cum his quæ Saxonum ducis nuncij effutire ausi sunt, uideri possunt illa propemodum modesta & tolerabilia. Audi nunc unum atque alterum.

Prudēter fuit à maioribus tuis constitutū, ut omnes Episcopi qui istius sanctę Sedis cōmunionem habituri essent, solēni iuramento se obstringerēt, & sanctē promitterēt, se primatū istum tuū, tuāq; iura, honores, priuilegia, et totius Roma

næ Ecclesiæ autoritatē perpetuò defen-
 suos, & ut augeantur & promoueantur
 curaturos: Regulas sanctorū patrū, de-
 creta, ordinationes, & omnia mandata
 Apostolica obseruatuos: hæreticos, &
 rebelles deniq; tuæ potestati, persecutu-
 ros & impugnatuos. At cur nō æquū
 est, cogi etiā Episcopos, tuas creaturas,
 ut ita iurēt, quo firmus & cōstantius re-
 tineantur in officio: si summus ipse Rom.
 Imperator cogitur iurare, sanctā Rom.
 Ecclesiā, et te rectorē eius exaltare, & eū
 honorē quē habes cōseruare, nec ullum
 amplius Romæ placitum aut ullam or-
 dinationem facere (sunt ipsamet uerba
 ex formula iuramēti) præterea si tu quo-
 que ex Cōstantiensis cōcilij decreto co-
 geris iurare? quanquam id non seruas,
 quia es supra omnia Concilia. Sed nūc
 è Saxonia missi, eò temeritatis & dementi-
 tiæ uenerunt, ut ausi fuerint palàm in
 Cōcilio petere, ut omnes illi qui tibi es-
 sent iuramenti religione astricti, dissol-
 uerentur ac liberarentur, Proh! quid po-
 tuīt

tuit excogitari ineptius, quid stultius? scilicet tua S. permetteret, hac presertim tempestate (qua si ex uetere instituto illi non fuissent ad iurandum adacti, essent profectò adigēdi) ut liceat illis quæ uoluerint in Cōcilio loqui: etiam si fortè libido eos incesserit, contra te & totā Catholicam Ecclesiam loquendi.

Ac nō modò hoc quod est tam absurdum atq; enorme, petiuerūt: sed aliud etiam, multo sanè absurdius atque enormius. Proh deūm atque hominum fidem! in quæ tempora incidimus: ita ne homines omnem pudorem exuisse, & ferè cōmunem sensum? Quis unquam præter Saxones, feros illos & ferreos, tam perfrictæ frontis, & tã amens extitisset, qui talia petere ausus fuisset: presertim à tuis ipsis legatis, tuisq; creaturis, quas tu ipse ex maximo numero selegeras, ceteris que chariores Tridētum miseris, quæ illic tuo ære & sumptu merebant, quæ que te mirificè & constanter colunt, & non modò summa cōstan-

tia & uirtute paratę erant tuam potestatem, tuasq; doctrinas & cæremonias omnes tueri, & defendere, sed sanguinẽ & uitã pro tua gloriã profundere: ab his inquam Saxones petere ausi sunt, ut te Pontificem maximum sub iugum atque imperium Concilij mitterent, ut de te, tuisque rebus omnibus, dictis & factis ita inquireretur, quemadmodum Constantiense conciliũ de Ioanne X X I I I, & Basiliẽse de Eugenio I I I I inquisiuit. Quænam erit ueluti regina impudẽtiarum omnium, quæ post hominũ memoriã fuerunt, & sunt, aut alijs erunt in annis, si hæc nõ est? Et tu cum hoc hominũ genere adhuc negotium ullũ, aut rem ullã unquam amplius tractabis? de hac peste in tuo Concilio admittenda & audienda cogitabis? An non uides, quo te odio prosequantur? & quò eorum consilia spectent: nimirum ut te accusent, ut reum peragant, ut te mœrentem, demissum, afflictumque uideant: ut denique condemnent, atque isto supremo
honore,

honore, supremâque gloria exuant, sis-
que illis ludibrio? RECITA, ut uideamus
num ita petierint illi, sicut dixi.

Quarto loco referre, & in memoriã reuocare debemus uestris amplissimis dignitatibus & præstantijs, quòd articuli controuersiam habentes, fidem nostram Christianã, & aliqui eorum Pontificem præcipuè concernunt. Cum autem & iura & Concilia, tum Cõstantien- se tum Basiliense, expressè cõstituerint, quòd in causis fidei, & quæ ipsummet Pontificem contingant, Pontifex Cõcilio subiectus, & Concilium supra Pontificem sit, & esse debeat: conueniens fuerit, illud hoc etiam in loco omnino ita seruari, & ante omnia confirmari, sicut in Basiliensi synodo factum est, ut in secunda Sessione eiusdẽ habetur. Et quod per hoc Prelati, ac reliqui in Cõcilio, cuiuscunq; gradus ac ordinis fuerint, à suis iuramentis, quibus Pontifici obstricti erant, quantum ad Concilium & causas in eo tractandas pertinet, liberi sint.

Sed in his uerbis, quæ consequuntur, attende ingentem hominum confidentiam atq; arrogantiam. audent enim affirmare, iam relaxata esse, autoritate conciliorum Constantiensis & Basiliensis, omnibus Episcopis omnia iuramenta, etiã si tu nolueris nũc relaxare: & te iam esse omnino subiectũ Concilio, etiã si neque Episcopi te summittant, neque ipse te spontè subijcias.

» Et censet Princeps, quòd huiusmodi
 » liberatio etiã sine expressa Põtificis relaxatione sequatur: ut clarè ex conclusis
 » Basiliensis concilij in multis locis ibi ponitur, quòd etiã Papalis eminẽtia & dignitas in talibus casibus Cõcilio subiecta sit. Si ergo subiecta est Papalis eminẽtia Cõcilio: sequitur, quòd persone Cõcilium representãtes, ab eius nexibus & ipsi prestitis iuramẽtis, quãtũ ad fidei articulos & Christianã reformationẽ, tã in capite quàm mẽbris instituẽdã spectat, liberæ sunt. Et etiã si Pontifex nollet eis iuramẽta ea remittere, quòd tamẽ ui & uirtute

uirtute prædictarū constitutionū Con-
stantiensis & Basiliensis concilij, iam li-
beræ sunt, & quòd hæc ita declarari me-
ritò debeat.

Sì enim liberum decet esse Cōcilium,
in quo semotis affectibus, de controuer-
sijs religionis, & Christiana reformatio-
ne capitis & membrorum tractari, atq;
omnia secundum sacram scripturam fie-
ri conueniāt: necesse est liberas esse per-
sonas, quæ liberè de his omnibus disse-
rere & iudicare debeant. Liberi autem,
& sine affectibus nunquam erunt, qui
Pontifici subiecti, & ab eius imperio,
quātum ad causas in Concilio tranctan-
das pertinet, non soluti cēseri debebūt.
Rogat summopere Princeps noster, præ-
dictas constitutiones Constantiensium
& Basiliensium Concilij (quòd nimirum
in fidei articulis, & qui Pontificē, eiusq;
potentiam contingunt, Pontifex Conci-
lio subiectus sit) ante omnia confirmari
exemplo Basiliensis concilij, quod ab i-
nitio decretum Constantiensis concilij

- » in articulo, Quòd uniuerſale concilium
 » ſupra Pontificem ſit, ante omnia repeti-
 » uit, approbavit, ratificauit, atque etiam
 » de uerbo ad uerbum actis illis inſeruit,
 » quemadmodum ſecundę Seſſionis eius
 » Cōcilij acta maniſeſtiſſimè demonſtrāt.

Hic ſtultiſſimi homines adducunt, at-
 que urgent illorum duorum Concilio-
 rum autoritatem, & eam exiſtimant ſa-
 croſanctam, quum tamen alia Concilia
 contemnant: perinde ac neſciant, ſedem
 hanc Rom. Baſilienſe habere pro conci-
 liabulo, & non pro legitimo Concilio:
 nec probare Conſtantinenſe in omnib.
 ſed tantum in nonnullis partibus. Neq;
 enim probare ullum Cōcilium unquam
 uellet, aut poſſet, quod efferre ſe ſupra
 ſummum Pontificem Chriſti uicarium
 auderet. Hoc ſimile peccatū exiſtit pec-
 cato Diaboli, qui quum in cœlis aliquā-
 do eſſet, uoluit ſe ſupra Deum ipſum ex-
 tollere. Sed aut diſſimulant, aut ignorāt
 hæc hæretici: & petunt in ſumma, ut tu
 de iſto diuino folio ſcendas, teq; illis
 dedas

dedas iudicandum, aut mactādum etiā. Sed audi, quibus similes hac in re mihi esse uideantur. Propono mihi ante oculos Principem quempiam, qui degat in ciuitate, aut arce natura atq; arte munitissima, instructissimaq;: cui omnia ad sint, quæ ad eam tuendam & defendendam sunt necessaria, uiri fortissimi & fidelissimi, qui etiam iurarint se eorū Principi nunquam defuturos: commeatus, arma, bombardas, munitiones denique omnes. Deinde statuo mihi ante oculos aliquot regulos & tyrannos, qui eam ciuitatem ingenti exercitu obsidione cinxerint, urgeant que quotidie quantum possint, ut eam expugnēt: at frustra, idq; nimirum, propter eximiam bellicam uirtutem, quæ uiget in Principe & militibus obsessis. Nunc quæro, si reguli illi qui obsident, missa legatione rogarent hostem suum: primū, ut milites à quibus defenditur, uinculo iuramēti absolueret, ita ut si uellēt aut desciscere, aut desinere pugnare, permetteret illis; deinde
ut

ut portas urbis aperiret, exiretq; in eorum castra solus atque inermis, sineretq; se ab illis confodi: si inquam hoc peteret tyrāni illi qui obsident, an non existimarem, omnes eos esse extrema demētia perculsos, dignosq; quos ipsimet eorū exercitus exploderent & defererent: ita profectò. Nam quid posset stultius, & magis ridiculū tali legatione excogitari?

Puto Sanctitatem tuam iam esse assequutam, quid uelim hoc exemplo: collatione tamē clarius explicābo. Tu Princeps ille es, qui ciuitatem munitissimam atque instructissimam defendis: hoc est, ueram & corroboratā diuina autoritate, summorumq; Regum atq; Imperatorum, tum doctissimorum & sapientissimorum hominum decretis & iudicio, religionē & Ecclesiam. Fortissimi & fidelissimi milites, qui te defendunt, sunt in primis tui Episcopi: exercitus qui te obsidet, est Protestantium atq; hæreticorum foedissima factio & conspiratio. sed frustra, ut spero: quia dixit Christus,
Portæ

Portæ inferni non præualebunt aduersus eam. Quid uerò auditū unquam ulla nostra, aut patrum memoria stultius & dementius, quàm si reguli & tyranni, hostes tui, te rogent: ut deposita primatus autoritate, te illis spontè subiicias, teq; finas ab eis iudicari: & interim relaxes habenas, atq; permittas tuis Episcopis, ut qui uoluerit te deferere, deferat: aut etiam palàm oppugnet, si uelit. Hoc si feceris, uide queso, quid de te futurum sit. Ioannes XXIII hoc quidem egit, & se Constantiensi concilio sponte subiecit. Sed legimus omnes, fuisse illi mortuo sculptum in marmore epitaphium Florentiæ tale: BALDESARIS COSSAE, IOANNIS XXIII QVONDAM PAPAE, CORPVS HOC TVMVLO CONDITVM. Quòd si Itali hoc fecerunt Italo homini, tempore non ita turbulento atq; exulcerato: rogo quid putes tibi facturos Saxones, & reliquos Germaniæ homines, his turbulentissimis atq; exulceratissimis temporibus,

ribus, quibus totos XL annos contra te uocem extulerunt, calamos strinxerunt, & tuam potestatem dignitatemque miris modis uiolarunt atque foedarunt: tuque uicissim (seu Paulus, & Iulius: nam quod illi fecerunt, tibi quoque imputant) contra eos Cæsaris animum atque exercitus incendisti, inflammasti: quin tu ipse arma contra illos sumpisti, sanguinem eorum fudisti: pagos, oppida, urbes incendisti, diripuisti. Vt interim si leam, quod tam sæpe in eos emiseras doctos atque eloquentes uiros, qui editis libris, ac famosis libellis, inurerent illis notas sempiternæ infamiae apud omnes nationes. His ne hostibus te committes? his ne iudicibus uteris? Verum scio te tua sponte satis à tam stulto facto abhorre: quare non est opus, ut te pluribus uerbis dehorter.

Sed quid ego queror nunc de Saxonibus, qui nulla tantæ autoritatis atque estimationis tuæ, nulla Concilij, cui haud dubiè Spiritus sanctus præsedet, sacro-
sancti

sancti habita ratione, tam absurda atq;
impia illic proponere ausi sunt? Quum
interim uiderimus Henricum I I, quem
honoratissimo hoc titulo Christianissi-
mi nuncupamus, tum illud Concilium
in medio cursu turbare & dehonestare
uoluisse? Nam olfecerat, id quod est, fo-
re ut eo peracto, arma contra Principes
& liberas ciuitates Germaniæ essent abs-
te & à Cæsare capienda: quibus eas ad
parendum Concilij decretis, ut par est,
cōpelleres. Itaq; quasi patronus aut uin-
dex quidā libertatis, & salutis illius na-
tionis, ut se palàm aliquādo iactauit, mis-
sa legatione, narrauit se scire, illud Con-
cilium non esse institutū ad communem
uniuersæ Ecclesiæ utilitatem, atq; ut re-
formaretur restituereturq; disciplina, &
sectę atq; hereses cōprimerentur: sed ut
obsequeris priuatę utilitati & cōmodi-
tati alicuius (Cæsarem innuebat) ut ma-
iores controuersias, dissidia, lites excita-
res: deniq; ut funestissimo bello totam
adeò Europā concuteres atq; affligeres.
Hæc

Hæc de te, deq; cōcilio tuo, tuus Gallorum rex, nō aliam quidem ob causam, nisi ut nationi Germaniæ natura & spōte faueret; in summa, nollem illum tāto pere eam amare, & fouere. At quanquā tota hæc historia sit tibi planè nota & perspecta: tamen audiamus ipsamet Regis uerba, quæ me quidem, quoties lego, magnopere commouent. RECITA:

- » Cum prima Septemb. secunda sessio
 » in cathedrali Ecclesia celebraretur, su-
 » peruenit peractis sacris, & solitis solen-
 » nitatib. Regis Franciæ orator, sine man-
 » dato apertor; exhibens tamen Præsiden-
 » tibus Concilio missiuam clausam, cuius
 » superscriptio erat: Sāctissimis & obser-
 » uandis in primis in Christo patribus cō-
 » uentus Tridētini. Propter hoc uerbum
 » Cōuentus, nolebāt certi Episcopi (præ-
 » cipuè Hispani) ut prælegerentur, siue re-
 » ciperentur hæc literæ in Concilio, quum
 » nō spectarent ad Synodū: nisi exhiberet
 » Orator mandatum, qui se audiri cupie-
 » bat, quibus Orator replicabat, literas
 clausas

clausas mandatū cōtinere. Et fuit factus immoderatus clamor, in tātum, ut reuerendis. dom. Legatus, cum suis utrinque adiunctis Presidentibus dominis Syponino & Veronensi, totam Synodum in sacrarium, in locum secretum & priuatū conuocarint.

Non laudo, Legatum illum, suosq; utrinq; adiunctos, Sypontinum & Veronensem Episcopos, permisisse, ut isthęc ita ad unguem scriberētur: & multo minus, ut in uulgus spargerētur. Suppressa quidem oportuit, nam apparet, Tridēti fuisse factionem Hispanorū ita magno odio inflammata, ut nec literas quidē Regis Gallorum pati potuerit ut legerentur: & immoderatē uocem extulisse, ut faciūt qui sunt furore perciti. Sed iam RECITA ex ipsa protestatione. Hęc sunt Regis uerba:

Attamen cum hęc tot & tanta, ipse pro se per supradictum illum oratorem & suū egisset, monuisset, denunciaisset, hortatus esset, tantum abesse ut illis omni-
f bus,

„ bus, quæ summopere iuri omni diuino
 „ humanoq; niterentur, ullo modo sum-
 „ mus Christianorum Pontifex mouere-
 „ tur, ut cum pacem, trāquillitatemq; tue-
 „ ri deberet, cōtrouersias, dissidia, lites, si
 „ quæ ipsis Principibus inter se Christia-
 „ nis essent, uel minuere, uel funditus tol-
 „ lere, otium atq; securitatē omni ratione
 „ celebrando Concilio parare: Italiæ ta-
 „ men funestissimum bellum concitatur,
 „ quo totam mox Europam conflagrare
 „ necesse esset: noua excitare animorum
 „ dissidia, aditus ad Conciliū omnes præ-
 „ cludere maluisse uideretur, eamq; omni
 „ bus suspicionem inducere, istam ipsam
 „ Cōciliū Tridentini indictionē non com-
 „ munis uniuersæ Ecclesiæ utilitatis gra-
 „ tia repetitam esse: sed factam potius coi-
 „ tionem cum ijs, quorum priuatis ratio-
 „ nibus ac cōmodis illic inferuiretur, nul-
 „ lo reclamante uideri: certè summi Pon-
 „ tificis nostri sanctitatem se excludere, ac
 „ fructu optatissimi Conciliū priuare uo-
 „ luisse.

Nihil

Nihil potuit de summo Pōtifice acer-
 bius dici, quàm quòd tu dissidia, tu bel-
 la excites, tu neglectis publicis priuato-
 rum cōmodis seruias: tu eo tēpore, quo
 omnia armis sunt turbata, Concilium ce-
 lebres: ut si nulli aduenerint qui recla-
 ment & repugnent, potueris omnia tuo
 ipsiusmet arbitrio illic cōficere: & quod
 reuera nolueris syncerè Concilium cele-
 brare. Sed perge RECITANDO:

Protestatur, sicuti ab ipso iure per-
 missum esse nō ignorat, uidelicet, ne sibi
 grauissimis bellicorum motuū difficul-
 tatibus implicato, necesse esset Triden-
 tum ad Concilium mittere suæ ditionis
 Episcopos: quippe quibus nec liber, nec
 tutus eò patēret accessus: neue id ipsum
 Concilium, à quo excluderetur inuitissi-
 mus, generale totius Ecclesiæ catholicæ
 aut haberetur, aut appellaretur, quin po-
 tius priuatum existimaretur Cōcilium.

Proh superi! quid audimus ab rege
 Christianissimo: idem ferè quod à Saxo-
 nib. qui querebātur exiguum in Cōcilio

esse numerum Episcoporum & Legatorum
statum Germaniæ: & propterea genera-
le Concilium illud dici non oportere. nunc
idem inquam Henricus, ut uides. Sed perge:

- » Quod uideretur illud quidem quæsitum
» & expetitum, non reformandę restituen-
» dęque disciplinę, nec sectarum comprimen-
» darum studio, sed quibusdam obsequen-
» di, quorum priuatae utilitatis magis quam
» publicę ratio inita esse uideretur.

Omnino ita sentit, te Concilium ador-
nasse, quo Cesaris uoluntati obsequeris:
atque ut illi occasionem dares, qua posset ar-
ma capere, & aliquot Germanię Princi-
pes, liberaſque ciuitates affligere: quod
Gallorum Rex pati nullo modo potest.
Perge recitando:

- » Denique nec Concilij huiusmodi, neque e-
» ius decretis, aut ipse, aut pop. Gallicus,
» aut ulli Gallię Ecclesię ministri in poste-
» rum tenerentur: imò uerò se testari palam,
» ac denunciare, ad eadem remedia ac præ-
» sidia descensurum, si necesse uideretur,
» quibus maiores sui Francorum Reges in
re

re consimili, causâq; uti consueuerunt. “

Vsq; adeo Germaniã amat Rex ille, ut præ illa tuam autoritatẽ, tuiq; Cõcilij decreta uideatur planè cõtemnere. Pater sancte, tene quæso diligētissimè hoc uerbũ, quod nunc dicam, alta conditum mente. Si tibi in omnib. articulis & controuersijs, quas commemorauì, pulchrè posset cõuenire cū tota Germania, quod tamẽ nunquã fiet: adhuc nō posses Cõciliũ instaurare atq; absoluere, uiuẽte Carolo v. Nouã rem uideor dicere, atq; inauditã, sat scio: sed nō temerè dico, uerũ exploratissimè & meditatissimè. itaq; accipe causam opinionis meę. Quĩ enim plurimĩ suspicẽtur, nō unus tãtũ Henricus, Cõcilium, quod rursus instituere, posse plurimũ inseruire priuatis rationib. & cõmodis Caroli: plurimi (michi credẽ) partim clanculũ, partim apertè impediẽt te omni studio, ne illud possis celebrare. Quum uerò ad hanc maximam & grauissimam difficultatem, etiã accedant illæ tam multæ dissensiones,

& controuersia, quas commemorauit: cogita tu ipse, quanto minus sperare queas, ut celebres.

At dices: Spero fore, ut inter eos Principes pax aliquando farciatur: quod & curo diligenter. nam & Cardinale Lotaringum, hoc est, ferè Regem ipsum, ex Gallia iam eam ob causam euocaui: & nihil non tento in summa, ut omnino perficiam. Scio omnia hæc, beatissime Pater. Demus pacem esse futuram, tamen adhuc non puto instaurari atque absolui abs te posse Concilium. Rogas: quia nulla inter eos potest esse pax, quæ repentinè ita queat sedare animorum contentionem, & omnem prorsus suspicionem, emulationē laudis & gloriæ, & zelotypiā illam, tantorum malorū fontem, euellere, ut alter alteri planè uelit fidere: sedare atque euellere poterit, aut longitudo temporis, aut mors ipsa, & nihil præterea. Verum tibi ætas acta est, ut longū illud tēpus expectare non possis.

Sed iam recolligā tibi ante oculos, ueluti

luti in unum fascem colligatas, ut reme-
tariis animo plurimas illas & grauissi-
mas contentiones & difficultates, quæ
ingressum ipsum Concilij impediunt.
En eas tibi:

- 1 Quo pacto debeat intelligi illud uer-
bum VNIVERSALE.
- 2 Quo pacto LIBERVM.
- 3 Quo pacto CHRISTIANVM.
- 4 Quum dicimus, Sacram scripturam
debere esse normam Concilij celebran-
dis, an hoc debeat intelligi de uulgata e-
ditione, an de aliqua alia.
- 5 An comprehendatur in sacra scriptu-
ra tota historia Machabæorum.
- 6 An ipsa scriptura sit subiecta Rom.
Ecclesiæ.
- 7 Quum dicimus, iudicandum esse iux-
ta doctrinam Patrum, de quib. Patrib.
intelligendum sit.
- 8 Quænam hoc tempore uerè dicenda
sit praua doctrina.
- 9 An Lutherani audiendi sint in Cōcilijs.
- 10 Et si audiendi, an de illis articulis q̄ fan-

citi fuere eis absentibus debeant loqui.

11 An debeant admitti, ut unà cum Episcopis sententias dicant.

12 Aut fortè constituere & ordinare iudices, uel arbitros.

13 An Pontifex possit rescindere Conciliorum decreta.

14 An Christus & Apostoli ore tenus docuerint alias doctrinas, quàm eas quæ continentur in quatuor Euangelistis, & in scriptis Apostolicis.

15 An prior atq; alter saluus conductus datus à Tridentinis patribus, sit reformatus omnino ad exemplū Basiliēsis.

16 An satis sit, adducere Concilia probata: an uerò oporteat ostendere, ea habere fundamentum in sacris literis.

17 Quid sit intelligendum per ea uerba, CATHOLICAE ECCLESIAE CONSENSVS.

18 De qua Ecclesia intelligendum sit, cum quis dicit APOSTOLICA ECCLESIA.

19 An Pontifex debeat absolvere ab obligatione

ligatione iuramētorum omnes eos Episcopos, qui in Concilio interfuerint.

20 An uerò, ex decretis concilij Cōstantiensis & Basiliensis, intelligēdi sint iam absoluti & liberati.

21 An Papa sit Concilio subiectus, & possit à Concilio iudicari.

I nunc, & percurrere omnia Acta tum ueterum tum nouorum, & quotquot unquam fuere, Conciliorū, incipiens ab eo quod fuit ab Apostolis celebratū in Hierusalem, usque ad Lateranēse sub Iulio I I, & Leone X: quære, inquā, omnes omnium Conciliorum historias, & inspicere diligenter, quæ nam fuerint dissensiones, controuersia & difficultates singulorum: nihil profectò inuenies simile his nostris, ne centesimam quidem partem talium discriminū, & articulorum. Nunc uidemur uenisse in profundum malorum omnium. At cresceret adhuc (ne dubita) numerus controuersiarum, quanto magis exagitarentur. Et quarum tandem? Non possum satis mi-

rari, quum earum pondus & magnitudinem considero, & ut rectà petant radicem & fundamenta (quæ illi cupiunt auulsa & euerfa) totius tui & Sanctæ Rom. Ecclesiæ status. Si quis has conferrat cum illis articulis, quorū gratia primò inceptum est de Cōcilio agi, id est, ut uideremus num iustificatio esset ex sola fide, an ex operibus, num Christianus esset certus de sua salute, atque huiusmodi: inueniet hos esse multo quidē leuiores, & quidem faciliores qui definiuntur.

Nā ab illis quos hæretici fuscitarunt, pendet definitio, totusq; euentus & uictoria, & Conciliij, & totius Rom. Ecclesiæ. Neque deceret detrectare & effugere, quin primū & ante omnia ageremus de personis, & quibus ueluti armis pugnādū esset. Sic enim opus est, priusquam in arenam descendatur. Sed proh Deūm atque hominum fidem! quātum laborum & molestiarū, quantum ingeniorum (ut ita dicam) aut hominum, & quan-

& quātum auri illic esset infumendum, priusquam de ipsis personis atq; armis tractandi & concludendi finem fecissemus, omnes sumus experti, non potuisse Concilium celebrari minore sumptu, quàm duodecim coronatorū millibus in singulos mēses, fuerūt enim alēdi atq; ornādi Cardinales, Legati, Afsistētes, Nūcij, Fiscales, Notarij, Cursores, Musici, Magistri ceremoniarum, ueredarij qui quotidie è Roma Tridentum, & è Tridento Romam cursitarēt: præterea magna pars Episcoporum & Theologorū, & alij permulū: & crediderim, quòd ab his ueluti præparatoris quæ impediunt litis ingressum (ut aiunt in foro) uix quinquennio te posses explicare. itaque ferè sexcenta coronatorum millia tibi perisissent. Dico perisissent. nam tanto sumptu adhuc nihil egisses: quin prouocasses tibi, & sanctæ Ecclesiæ, maiora incommoda & mala.

Vestra Sanctitas, quæ me hætenus tanta clementia & patientia audiuit, sinat, ut

nat, ut quædam adhuc addam. Sæpe uideamus accidere paucas quasdam & leuiculas cōtrouersias, & contentiones, minimè quidem difficiles natura, quæ in concordiam redigantur, & sopiantur: tamen non potuisse in concordiam redigi & sopiri, propterea quòd animi litigantium & concertantium essent offensi & exacerbati. Quin offendeabantur & exacerbabantur cotidie magis, si quis nō sinebat offensiones & exacerbationes illas paulatim beneficio temporis mitigari, ac ueluti maturescere. Si uerò hoc in paucis & leuioribus contentionibus accidit, quid dicendum est de tam multis & tam grauibus & difficillimis illis, de quibus hodie egit. Quum utrinque animi sint irritati, & uehementissimè offensi, ardeant que odio, & fermè furore. Age age, Pater sancte, quod prudentes medici in ulceribus desperatis solent. Commenda totam hanc de religione & de Concilio controuersiam Deo & temporì, & sine ematurescat: interim nō desunt

defunt alia bene multa, quæ cures, sub tanta rerū maximarum mole, ueluti alter Atlas, quem poetæ fingunt cœlum humeris sustinere: at tu non fictè, sed uerè, & orbē terrarum regis, & simul cœlestia. nam quæ hic ligas, aut soluis, sunt illic ligata, aut soluta.

Beatissime pater, quū hæc causa mihi omnium grauissima uideretur, attuli in medium tam multa, quanta maxima potui diligentia. Nunc ea potes omnia metiri atque æstimare animo. profectò enim eiusmodi sunt, ut nemo (meo quidem iudicio) possit ea refellere, neq; ullam semitã commonstrare, qua possis, superatis tam magnis difficultatibus, uenire ad instaurationē Concilij. Aut si quis fuerit tanta ingenij ui, tantâque & tam diuina prudentia & foelicitate, ut queat docere quo pacto te extrices ab his difficultatibus, quas iam attigi: certè nō docebit, nullam tibi inueniet uiam aut remedium, his quas nunc sum dicturus. re seruauī enim longè maiora, multoq; grauiora,

uïora, quæ' quæ tua S. non poterit audire sine magno animi dolore & turbatione. Quid uis amplius? Præclara illa Germania in suis comitijs Imperialibus statuerat, ut omnes Imperij principes, status atq; ordines subijcerent se Tridentino cōcilio, eiusq; decreta susciperēt, atq; illis parerent. Nūc uerò in comitijs Augustanis totū id abrogauit: retraxit inquam, ab obediētia illius Cōcilij oēs prorsus Principes, status & ordines: & quantum in Germania fuit rescidit, ac pedibus cōculcauit omnia acta & decreta illius. I nūc, et instaure cōciliū, ne parcas sumptibus, ne parcas laborib; aut periculis: referetur tibi magna gratia, feceris magnū operæ preciū, Ecclesiā ruētē sustētabis, sempiterna gloria nominis tui, scilicet.

Sed habeo uniuerſa capita, quæ Augustana comitia in religionis modò causa statuerunt: quare consultum puto, ut explicem hic ordine omnia.

RECITA PRIMVM.

» I Quum de stabilienda publica pace
Imperij

Imperij procures omnium ordinum cō-
uenissent Augustæ, uisum est proximã
esse, & compendiariam huius ineundi
uiam, si primùm de religione, cuius titu-
lo uel falso uel uero, hætenus multa exi-
tiosa bella concitata, decideretur.

Toties decessores tui grauissimis lite-
ris cōmonuerunt Cēsare, Regem Rom.
aliosq; Imperij procures, ne ponerēt fal-
cē in messe aliena: hoc est, ne de religione
ipsi agerēt; sed eam materiã remitterent
ad eum, ad quem spectat, nimirũ ad sum-
mum Pontificem. Nunc uide ut parue-
rint. Primùm de religione (inquiūt) uo-
lumus decidere. Potuisses ferre, si dixis-
sent, Tractemus inter nos, queramus uiã
cōponendi dissidiij, sed nihil statuamus
sine summo Pontifice. Verũ apertè di-
cunt, se uelle decidere. quasi res ad eos
pertineat: & quod adhuc peius est, deci-
dūt prorsus cōtra te, atq; abrogāt (ut ui-
debis) quicquid aliquãdo Comitia pro
te statuissent. Quid ab illis expectandũ
porrò? Certè nihil aliud, quàm ut per-
gant

gant omnem tuam potestatem ac Iurisdictionem sibi usurpare.

RECITA ALTERVM CAPVT.

„ 2 At uerò ad huius rei legitimā tractationem, quū generale, aut rationale Concilium, omnibus liberum & commune, „ necessario requiratur.

Subsiste obsecro, sine me hic aliquid ponderare, antequam totū caput legas. Decernūt primū, de habendo Concilio omnibus libero, & cōmuni. Quid aliud putas illos sibi uelle his uerbis, quā quòd uelint celebrare Conciliū, ubi Lutherani, proh nephas, possint ipsi singulos articulos controuersos, non modò laxis habenis, & palam audiente populo disputare, & excutere: sed etiam definire, & decidere? Quare si tu nunc non uā indictionem adornares, eosque ad Concilium inuitares, confestim audires, se iam uidisse quale Concilium in animo habueris celebrare: hoc est, in quo tuæ tantum creaturæ possint sententiam dicere: ac nolle accedere, aut consentire, sed

sed uelle Concilium omnibus liberum
& cōmune. atque hic suorum Comitio-
rum decretum allegabunt, à quo nec la-
tum unguē sinent se auelli. PERGE
NUNC RECITANDO:

Id' que hoc tempore ob plurimas dif-
ficultates cōuocari opportunè nequeat,
placuit Regiæ Maiestati, Imperatoris
uicario, cæterisq; ordinibus, de hac re
iuxta subsequētes conditiones tractatio-
nem in aliud temporis spaciū reijcere.

Vtinam non reiecissent in aliud tem-
pus, sed rectà nūc adornassent, celebra-
sentq; Rogas? Quia nūc aliqui restituis-
sent, ne prorsus omnia nostra condemi-
narent, seq; prorsus à nostro consortio
segregarēt. Sunt enim nōnulli, sunt qui
adhuc nostras partes utcunq; tuentur:
sed labēte tēpore aut hi morientur, aut
patientur se quoq; mutari, quemadmo-
dum aliij. multi enim cotidie ex nostris
desciscūt ad illos: quū uicissim uix mille-
simus quisq; ex illis qui aliquando Lu-
therani sunt facti, ad nos soleat redire.

Quare omnino uidentur uelle uincere cunctando, ut sunt astuti: hoc est, expectare illud tēpus, quo iam paucissimi appareant in Germania, qui ueterem religionem defendāt, & tunc demum inter se Concilium celebrare: & tunc demum condemnatis omnibus nostris dogmatibus ac doctrinis, se eximere ab obedientia atque iugo istius Sanctæ sedis in perpetuum.

Sed cum plurimarum difficultatum, quibus impediatur Cōcilium, ne possit celebrari, mentionem faciant: quas alias difficultates eos intelligere putas, nisi eas ipsas quas ego hodie ante oculos tibi posui: quod scilicet minimè possit nobis cōuenire cum illis in X X & amplius grauissimis articulis: nisi fortè uelis putare, eos ignorare, aut nō habere in prōptu illas tam multas difficultates. Pater sancte, nolo quidem affirmare, eas esse illic omnibus notas: sed id dixerim, notas esse in Germania bene multis, qui sunt in negotijs uersati, uicissimq; tuorum

rum nemini. uide quid dicam:utinã nos non uincerent diligentia, sicuti uincuntur causa.

RECITA TERTIVM

Caput:

3 Statuunt ergo, & se suosq; sanctè id^{co} obseruatu-
ros iurant, ne quis religionis^{co}
causa alteri bellum inferat, sed publica^{co}
pax feruetur integra usq; ad Cōcilium.^{co}

Multi, cum timerent sibi bellum inferri, si se Protestantibus cōiunxissent, à Regia Maiestate ac reliquis tum spiritualibus tū laicis Principibus, qui nobiscum consentiunt, non audebant hiscere, aut nō usq; adeò apertè discedere ab institutis Rom. Ecclesiæ: & qui iam discesserant, conabātur uti quadam moderatione, metu scilicet belli. at nunc, metu hoc, ac ueluti freno sublato, profectò actum est in Germania de rebus nostris.

RECITA QVARTVM.

4 Id quo fiat cōmodius, cautum esse^{co}
uolunt, ne quis ex eo numero qui Pontificalium sunt partiū, Augustanæ con-^{co}

g 2 fessionis

» fessionis doctrinam ac religionem teme-
 » re carpat, uexet, & cōtemnat: rursus nec
 » Augustanæ confessionis patroni Pa-
 » pistarū religionē inturbent, sed bona pa-
 » ce transigatur inter eos usq; ad Cōciliū.

Bone Deus, quid hic audimus? Tu leges clamāt, eos qui cōfessionē Augustanam sunt amplexi, esse hereticos et schismaticos: & si quem illiusmodi potes in Italia, in Gallia, in Hispania deprehendere, coniñcis in ignes, atq; alijs tormentorū generibus meritò afficis. At egregia ista Comitā, magna grauitate decernūt, ne quis eos carpat, ne quis uexet, néue cōtemnat. O' indignū facinus! en quò uentum est! Sed adhuc deteriora sunt, quæ sequuntur.

RECITA QVINTVM:

» 5 Itē liberū sit cuiuis qui sub Papatu sunt,
 » sese sine fame & priorū bonorū dis-
 » spendio, Euāgelicis (uti uocāt) partibus
 » adiungere, etiā ex Prælati, & alijs ordi-
 » nibus: absq; tamē Capitulorum, Episco-
 » patuum, Monasteriorū, &c. bonorum
 » immutatione

immutatione & dispendio.

Quid iam restat amplius? Tua Sācti-
tas habet Lutheranos pro infamibus, at
que eos exuis omnibus bonis: Comitā
uerò statuūt ex diametro contra te, atq;
inquiūt, licere sine iactura famæ aut bo-
norū, deserere aut abijcere partes & do-
ctrinā Sanctæ Rom. Ecclesiæ. Quis un-
quā putasset, Luteranā hæresim huc eua-
surā? Proh Deūm atq; hominū fidē, que
mōstra uidemus? Graue sanè atq; intole-
rabile fuisset, si solis laicis permisisset, uti
illis liceret sine ulla infamia fieri Luthera-
nis grauius atq; intolerabilius, si presby-
teris ac monachis: sed grauissimū atq; in-
tolerabilissimum est, quòd etiā Abbati-
bus atq; Episcopis, quos decet reliquos
in officio cōtinere. Ergo tui presbyteri,
tui monachi, tuiq; prælati, qui sunt con-
secrati, atque habent characterem inde-
lebilem, possunt nunc ex decreto Comi-
tiorum illam Sacrosanctam unctionem
ludibrio habere, possunt uxorem duce-
re, & dedere se tam libidinoso uite gene-

ri. Sed adhuc deterius est, quod sequitur; nam agitur de bonis Ecclesiæ.

RECITA SEXTVM.

» 6 Bona Ecclesiastica ante Passauiem
 » sem confœderationē occupata à princi-
 » pibus, ciuitatibus, cæterisque ordinibus,
 » et in alios usus collata, nec ui nec legibus
 » repetantur, neque repetere uolenti Came-
 » ra Imperatoria potestatem faciat.

Haftenus Præpositi, Canonici, Monachi, & id genus plurimi, sperarunt fore ut possint aliquādo repetere & recuperare bona suarum Ecclesiarum, quibus fuerant expoliati: sed nunc miseri omni spe destituti, fortè cogentur fieri Lutherani, ne fame pereant. Bona atque opes Ecclesiarum, Beatissime pater, sunt nerui tuæ autoritatis ac potestatis. quare malè agitur, si hi inciduntur ac debilitantur, ut hic uides. Certè omnes illi tam multi, qui interea dum illa bona possidebant, aut rursus in eorum possessionem restitutum iri sperabant, tuas partes ardentè tuebantur, aut frigide posthac tuebuntur,

tuebūtur, aut prorsus desciscant abs te.

PERGE ET RECITA MIHI

Septimum.

7 Iurisdictiones Ecclesiasticæ, & minist^{er}iorum constitutiones, ante Patauiensem confœderationem non ereptæ ordinarijs ac legitimis collatoribus, non eripiantur: ita tamen, ut illi iuxta illius loci, oppidi uel ducatus religionem, siue Augustanæ doctrinæ, siue Papisticæ sit, ministros ordinent idoneos, & de horum conuenienti salario inter se ambæ partes pacificè transigant.

Pater sancte, uide quid Lutherani uicissim nobis condonent, quum tam multa & tã grauiâ statuerint pro se ipsis: Bona, inquiunt, & iurisdictiones Ecclesiasticæ, quæ non fuerunt ereptæ ante confœderationē Patauiensem, non eripiātur. At post illam confœderationē ferè nulla facta est uel bonorū, uel iurisdictionum occupatio: sed quicquid occupatum est, multo antè occupatum est.

Quare ex hoc capite nos nihil commo-
di cōsequimur : imò aduersarij etiam ex
hoc ipso magnum commodum conse-
quuntur, nimirum confirmationem bo-
norum, ac iurisdictionū occupatarum.

AT VIDEAMVS OCTAVVM:

- „ 8 Denique illa ipsa bona Ecclesiarum,
„ occupata in usum pauperū, scholarum
„ & ministrorum sustentationem, hospi-
„ taliū, xenodochiorumq; ædificationem
„ seu foundationem conferantur.

Hoc perinde est, ac si dixissent, nullū
existere Purgatorium, nō esse orādum
pro mortuis, imò Missam non esse sacri-
ficiū pro uiuis ac mortuis. nam abro-
gant fundationes, ac statuunt bona te-
statorū in alios usu transferenda, quàm
in missas recitandas uel canendas pro sa-
lute animarum: aiunt se uelle illis bonis
sustentare pauperes, scholas, ministros
Ecclesiarum, ac hospitalia. At duplici
uulnere hic afficimur. primū, quòd
abrogant, quantum in ipsis est, Purga-
torium : alterum, quòd eisdem bonis,
quibus

quibus alendum ac sustentandum fuerat Purgatorium, & reliquæ doctrinæ quas tenet ac approbat hæc Sancta sedes, nobis bellū inferunt. Quum enim dicunt, se uelle scholas instituere, ac ministros Ecclesiarum alere; dicūt, se uelle habere seminarium hæreticorum, ac ueluti militum, qui nos perpetuò oppugnent. Nam quid aliud nisi hæreses doceantur in illis scholis, atq; Ecclesijs? Pater beatissime, quanto magis introspicias, tanto plus ueneni uideas in his articulis.

RECITA NONVM:

9 Liberum sit unicuiq; religionis causa aliò, rebus suis & existimatione integris & illæsis, migrare: ita tamen, ut magistratui debita, iuxta eius loci statas leges, bonorum portio (quam Gabellam iurisperiti uocāt) pendatur. Et qui serui sunt mancipati, hac ratione seruitute minime liberentur.

In quinto statutum est, licere unicuiq;, etiam Prælati, sine famæ ac bonorum
g 5 dispendio,

dispendio, discedere à tua obedientia, tuisq; doctrinis, & sequi Lutheranā, nūc statuitur, ut liceat etiam uertere solum, mutare dominum, sine ulla iactura honoris ac bonorum. Quare si quis Germaniæ Princeps uellet mordicus retinere ueterem religionem, subditi uenditis bonis aliò diffuerent. Vide quanti momenti sit hoc nouum caput, quod primo aspectu nihil noui uidetur statuere à quinto. Frenum, inquam, iniectum est Principibus, ne impediant eos qui uolunt Lutherani fieri, ne fortè fiant corpus sine anima, hoc est, Princeps sine subditis.

RECITA DECIMUM:

- » 10 Et quia generale Cōcilium, in quo li-
 » berum sit omnibus, tutò quid de religio-
 » ne sentiant, palàm effari, hactenus dila-
 » tum: minimè uetita aut interdicta sint
 » nationalia, prouincialia, seu particularia
 » concilia, colloquia & conuentus, modò
 » publicam pacem non perturbent.

Hoc quidem, ac X I I, mihi uidetur o-
 mnium

mnium enormissimum ac pestilentissimum. Hic primum repetunt de habendo Cōcilio, in quo omnibus, hoc est, etiam Lutheranis, proh nephas, liberum sit, impunè palàm dicere cōtra te. Quid illic putemus eos esse dicturos? qua modestia de tuo primatu, de nostris Missis, deq; alijs cōtrouersis articulis disputaturos? Horresco uel cogitās. Deinde hoc audi: Si, inquiunt, generale Conciliū differetur, liceat interea adornare nationale, aut prouinciale, seu colloquiū, seu cōuentus. Tādem enim res huc redibit: id tandē, inquā, acturi sunt Germani, quod semper post natam hanc controuersiam spectarūt, & summis uotis optarūt: nēpe celebraturi sunt sibi nationale Conciliū, quo se in perpetuū diuidāt ac separēt à tuæ sedis unitate, multo peius quàm Græci. Vtinam non ita sit! sed uaticinor nō sine lachrymis (ut uides) ita futurum.

RECITA VNDECIMVM:

II In quib. locis hætenus utraque religio cōcessa fuit, & ceremoniæ admissæ, nulla

- „ nulla per uiolentiam eijciatur, usque ad
 „ Concilij generalis decisionem.

Rectè hoc, per uiolentiam non eijciatur. Sed loco uiolentiæ adhibebitur alia machina, quæ in hoc genere tantundem, aut etiam plus ualeat; nempe artes, sollicitationes, conciones, obtrusi libri, libelli & picturæ, ad spectandum & legendum. Sic enim cõmodius à paucis quibusdam instillatur hæreses, ut uenena, quàm per uim multorum. Quare si in quantumuis magna ciuitate reperiatur duntaxat uiginti, qui labe Lutherana sint infecti: horum sermones ueluti cancer serpunt, & possunt tibi reliquã multitudinem breui inficere. Ita sunt diligentes & solliciti: ac mirabile ductu est, non idem uicissim contingere, ut scilicet nostri usque adeo cordi habeant nostram doctrinam, neq; in ea promouenda sint ita anxij. SED
 RECITA XII: Proh dolor! quale hoc erit?

- „ 12 Quæ in prioribus conuentibus Imperialibus decreta sunt, in quibus ab huius
 ius

ius nouissimī Augustani cōuentus con-
stitutionibus uel paululum quid diuer-
sum ac contrarium fuerit, abrogentur,
annihilentur, & cassata habentor.

An nō dixi paulo antè, autoritate ho-
rum præclarorū Comitiorum esse subla-
tum atq; abrogatum, quicquid in prio-
ribus Comitijis actum fuerat ad commo-
dum rerum nostrarum? Certè hic pror-
sus abrogata est sententia, quam anno
1523 Cæsar tulit contra Lutherum, atq;
omnes eius sectatores. Abrogatum est
illud decretum, cui nomē I N T E R I M,
in quo licet quedam inessent cōtra nos,
puta de cōiugio sacerdotum, & de com-
munionē sub utraq; specie: tamen pluri-
ma inerant cōtra Lutheranos. Et nunc,
inquā, sunt abrogata. Præterea abrogatū
est decretū, quo anno 1548 omnes Prin-
cipes, status, atq; ordines Imperij submi-
serunt se Cōcilio Tridētino. Audis hoc
Pater sancte? Recitauī hodie ipsum de-
cretum, ubi sunt hæc uerba: Omnes &
singuli status, priuatim & publicè sese ta-
li Con-

» li Concilio (de Tridētino loquitur) ad-
 » iungant & subiſciant, ac cōcordem eius
 » deciſionem & determinationē obediē-
 » ter expectēt & ſuſcipiant, nec non ei pa-
 » reant atque obſequantur.

At nunc audi quid ſtatuant: Quæ in
 prioribus cōuentibus Imperialibus de-
 creta ſunt, abrogētur, annihilentur, caſ-
 ſentur. Proh dolor! nā ſæpe cogor ſuſpi-
 rare. Quo fructu ergo potes idem, atq;
 eiſdem conditionibus Cōcilium inſtau-
 rare, ſi uides Imperialia Comitia, hoc eſt
 totam Germaniam, ſe tam apertè retra-
 xiſſe ab illius obediētia, atq; ipſum etiā
 totum Tridentinum Concilium (quan-
 tum in illis eſt) abrogāſſe, ac pedibus cō-
 culcaſſe? Dicant quod uolent: ego ſem-
 per magis magisq; in ea opinione con-
 firmor, te non debere de inſtaurando
 Concilio cogitare.

SVPEREST XIII, quare hoc
 quoque recita:

» 13 In hac tamen pacificatione, cōſœde-
 » ratione, ac nouis priuilegijs, omnes ſe-
 ctæ,

etæ, uel hæreses, præter Augustanam confessionem, & Pontificiam, exclusæ sint, nec nobiscum participant quicquã.

Ecce iam factam cōfœderationem in causa religionis inter Germanos, ac etiã sibi cōcessisse priuilegia. Quid ergo inquit, se expectare tempus Cōcilij celebrandi? Mihi hic uidentur iam peregrisse, atq; absoluisse totum Concilium. Damnarunt enim Anabaptistas, atq; alios sectarios, qui eos excluderint à participatione illius pacificationis, confœderationis, ac priuilegijs: quin nostram quoq; religionem non obscure cōdemnarunt, quū statuerint Lutheranos non esse carpandos, uexandos, neq; contemnendos: quin posse eos id genus doctrinæ profiteri, sine ullo aut famæ, aut bonorum dispēdio: quumq; omnia abrogarint, quæ uel tantillum facerent pro hac sancta Ro. Ecclesia (Pondera mihi ea uerba, PAVLVLVM QUID.) Dico iterum, illos nostros aduersarios sub pretextu ac nomine Comitiorum, Concilium

ciliū iam celebrasse.

Sed iam recita pauca illa quæ reliqua sunt, ut finiamus tam funestā materiam.

- » Hæc ordinant & decernunt, seque san-
 » ctè obseruatueros pollicentur, Regia ma-
 » iestas, & omnes Imperij status, atque Ca-
 » meræ, ut hæc rata habeat, iubent.

Beatissime Pater, hoc te scire, ac me-
 moria diligēter retinere necesse est: Sere-
 nissimus rex Ro. tres Archiepiscopi, Ele-
 ctōres, atque alij omnes (eos dico, qui ad-
 huc retinēt tuam obedientiā) cōsensere
 in hæc omnia, quæ nūc audisti: ac sanctè
 etiā iurarunt, se ea obseruatueros. Quare
 si tu Cōcilium (ut dixi) indiceres, in quo
 non appareret, omnino liberum futurū
 esse omnib. tutò palàm dicere quid sen-
 tiant: neque Regia ipsa maiestas, neque illi
 tui Archiepiscopi, neque reliqui tuarum
 partium Principes ac ciuitates ullo mo-
 do possunt sine periurio, sine infamia, &
 rerum suarum omnium periculo ab isto-
 rum Comitiorum decretis discedere, ut
 in tuum Conciliū consentiant. Cur ergo
 indicas?

indicas? cur celebres? Opus enim esset, ut rursus fieret Comitium, ubi hæc decreta prorsus abrogarētur, ac noua concinnarētur, quibus tota autoritas ac potestas celebrandi Concilij tibi uni permetteretur. Sed de hoc desine cogitare. præcido enim tibi, sine ulla exceptione, omnem spem: imò hoc nephādo fundamento iacto, quotidie in peius ruent res nostræ, quātum ad Germaniam attinet. Ac puto quidem te cogitaturum de rescindēdis tua autoritate illis pestilentibus Comitij: ac Cæsari & Rom. regi imperaturum, ut ipsi quoque ea rescindant: quin etiam interminaturum, ne accedāt ad comitia, in quibus talia tractātur. sed frustra omnia, mihi crede.

Nunc ubi sunt magnificæ illæ promissiones Cardinalis illius (scis quem dicam) qui quotidie literis ac nuncijs affirmabat, uenisse nunc illud tempus, quo tota Germania pertæsa suarū hæresum, confluxura esset ad unitatē, ad obedientiam, atq; ad oscula pedum uestrorum?

h

Memini

Memini me in literis illius legisse, audiē-
 tibus in consistorio omnibus purpura-
 • tis Patribus, hanc clausulam : Collegit
 • nuper ad obedientiam istius Sanctæ se-
 • dis, Cardinalis Polus totam Angliam.
 • Quare eius exemplo colligemus nūc ex
 • his Comitibus totam Germaniam. Sic o-
 mnino scriptum erat : at quod peius est,
 adhuc uerba dat, & uult nos lactare ina-
 ni spe. Ait enim, se mox in patriā reditu-
 rū, & curaturū illic nescio quid sua auto-
 ritate, qua se iactat plurimum ualere. At
 omnes nostri, qui inde aut ueniunt, aut
 scribunt, affirmāt illū haud magni fieri.

Beatissime Pater, scimus omnes, qua
 fide ac reuerentia Sereniss. Rom. rex su-
 spiciat ac ueneretur hanc Sanctā sedem.
 Quare si eius Regia maiestas nō potuit
 sua autoritate nobis nunc auertere tam
 magna mala, hoc est talia decreta, qualia
 recitauī: certē credere debemus grauissi-
 mas fuisse causas, quibus scilicet nullus
 Cardinalis, aut alius quiuīs, remedium
 facile inuenerit.

Hic

Hic finem dicendi facio, & ueniam peto, nam uereor, ne nimis proluxa oratione tædium attulerim. Cras dicā reliqua, atque ea (mea quidem sententia) multo grauiora, & multo periculosiora, quam ea fuerunt quę hodie attigi. Argumento hoc utar: Si tanta esset tua uel sapientia, uel foelicitas, ut posses euadere atq; superare omnes eas Syrtes, omnes Scyllas & Charybdes, de quibus dixi: ita ut fracta & debilitata tuorum hostium temeritate & peruicacia, posses instaurare, cōtinuare atq; absoluere totum Cōcilium, faustè & foeliciter, hoc est stabilire & corroborare, illis inuitis & frementibus, autoritate tui primatus, & sacrosanctę istius Sedis, cū omnibus tuis doctrinis, cōsuetudinib. ceremonijs, ac ritibus qui nunc sunt in usu. Si, inquam, omnia hæc posses: tamen (me quidem consulente) deberes ab eo Concilio abstinere. Nam proculdubio necesse esset, posteaq; illud absoluisse, agere de exequendo, & colligere atq; educere exer-

h 2 citum

citum aduersus eos qui noluisſēt decre-
ta tua ſuſcipere. Sed hoc opus, hic labor:
hoc ſummum eſſet & Romæ, & totius
Italiæ periculum: quemadmodum cras
dicam, ſi Dominus uoluerit.

ACTIO ALTERA SE-
CRETARII: AN PAPA VI
atque armis poſſit imperare Prote-
ſtantibus Tridentini Conci-
lij decreta.

BEATISSIME PATER:

I V V S Lucas narrat, Chri-
ſtum aliquādo ita dixiſſe.
RECITA: Quis ex uo-
bis uolens turrin ædifica-
re, nōne prius ſedēs com-
putat ſumptus, qui ſunt neceſſarij, ſi ha-
beat ad perficiendum? ne poſtquam po-
ſuerit fundamentū, & non potuerit per-
ficere, omnes qui uident, incipiant illu-
dere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit
ædificare, & nō potuit cōſummare. Aut
qui

qui rex iturus committere bellum ad-
uersus alium regem, non sedēs prius co-
gitat, si possit cum decē millibus occur-
rere ei, qui cū uiginti millibus uenit ad-
se: alioquin adhuc illo longè agente, le-
gationē mittēs, rogat ea quæ pacis sunt.

Quibus uerbis Christus docet, tam pu-
blicos quàm priuatos homines debere
uti magna prudētia & cautione, quoties
suscepturi sunt aliquā prouinciā: atq;
illa tantum aggredi & amplecti, quibus
uident suas uires posse sufficere: ne for-
tè contingat, eos digito monstrari, ir-
rideri, atque (ut ille ait) dici, Hic est.
Hæc doctrina nunc ad tuam Sāctitatem
pertinet in primis: quæ quum de instau-
rando Concilio cogitat, cogitat quidem
de suscipienda atq; aggredienda re atq;
prouincia tanti ponderis atq; momēti,
ut nulla possit esse maioris. Non solū
enim prospiciendum est, possis ne ma-
gnos illos nodos, omnino Gordianos,
dissoluere, & difficultates, de quib. dixi,
superare, priusquā Cōciliū perficias: sed

an, posteaquam perfeceris, futurum sit ut possis exequi, & decreta tua ut seruētur imperare. Hoc opus, hic labor est. Mihi uerò perinde uidetur esse, si quis instituat & absoluat Conciliū, quod exequi nullo modo possit: ac si quis iaciat fundamenta alicuius fabricæ, quam minimè ad finem perducere queat.

Num ipsum Conciliū queat abs te instaurari & perfici, dixi heri multis quidē uerbis, sed nondū omnia attigi. Potuissē enim multo plura: sed quoniā addidi, Si tanta esset tua uel sapiētia, uel foelicitas, uel ambo simul cōiuncta, ut expeditis omnib. nodis, omnib. Syrtibus, Scyllis & Charybdib. superatis, posses faustè atq; feliciter Conciliū extremum actū uidere: adhuc tamē nollem tibi esse autor, ut illi operi manum admoueres: propterea quòd executio illius trahit secū nimis altos mōtes plurimorū incōmodorum & periculorū. Qua de re hodierno die orationem instituam, at maiore (ut spero) breuitate quàm heri: quanquam multo grauiora

grauiora sum dicturus. Tātūm rogo tuā
Sāctitatem, ut quemadmodum heri, ita
nunc quoq; patienter & equo animo, si-
bi rectē consulentem audire me uelit.

Finge Concilium esse peractum, con-
stabilitam illius autoritate tuam autori-
tatem & potestatē, confirmatas tuas do-
ctrinas, tuosq; ritus, condemnatos atq;
explosos aduersarios: fac inquam, ita ha-
bere omnia. At hi nolent parēre: quin
immò condemnabunt omnia tua decre-
ta. Atque hoc ipsum certum tibi per-
suadeas, Quod si quis tibi aliam spem
iniicit, profectò aut te decipit: aut qualia
sint illorum ingenia, potentiāq; atque o-
pes non agnoscit. Ex multis uerò unam
tantūm nunc causam affero, quam ob-
rem sponte minimè sint parituri. Si ue-
limus spectare id, quod istius Sedis tuæ
existimationem & maiestatem decet:
Concilij patres nihil aliud possunt age-
re (neque tu illis, ut agant, permittes)
quā stabilitam tuā potestatē, & prorsus
omnes doctrinas, cōsuetudines, ceremo-

nias, & ritus qui sunt in usu sacrosanctæ Ecclesiæ Ro. & à Lutheranis reprehenduntur. Sic enim nos decet facere, ne uideamur fateri errasse, si uel tātillū istorū emēdaremus. Nostri uerò aduersarij usque adeò sunt à nobis alieni, usque adeò toto animo aduersi, ut qui tã acerbas inimicitias nobiscū exerceant, & odio plus q̃ Vatiniano nos, nostraq̃ omnia prosequātur, ut omnino impossibile sit fore, ut unquā decreta illa uelint suscipere.

Tua Sanctitas forsitan dixerit, illos nō esse tam multos numero, neq̃ adeò potentes: itaq̃ sperare se, eos plenos metu & trepidatione futuros, neq̃ amplius restituros, sed se submissuros, ubi audierint tuā Sanctitatē exercitus parare. Vt nam uerò ita accideret: at ego lōgè aliud metuo. Nam planè scio, illos & numero & opib. longè plures, potētioresq̃ esse quàm multi opinātur: quemadmodum non multo pōst ostēdam. Nam quo pacto se aduersus huius sedis, & Cæsaris, aliorumq̃ Principū potētiam defendere
per

per XL adeò annos, & in suis opinionibus persistere obstinatè potuissent, si pauci & imbelles essent?

Quare iterum affirmo omni asseueratione, eos recusaturos parère tuo Concilio. Atque hic nihil aliud supererit, nisi ut aduersus eos bellū geras. Nunc ergo uideamus, quorū Principum uires & arma tecum sis habiturus: & rursus, cuiusmodi illorum Principum & confœderatorum potentia existat, contra quos bellum gesturus sis. Neque enim potes iudicare, num uictoria speranda, & quantus tibi pecuniarum atque militum apparatus necessarius sit, nisi hæc duo, quæ attigi, fuerint tibi diligentissimè cognita atque perspecta.

Quod attinet ad primum: Exclusio (ut quidam inquit) multorum, est inclusio unius. Itaque sic progrediar, ut primum recitē omnes eos Principes, quos crediderim tecum arma non esse sumpturos (dico etiam ex his, quos forsitan putabas sumpturos) atque ita uide

h 5 binus,

bimus, quos' nam belli socios & adiutores habiturus sis.

Principiò neque Ferdinandum Romanorum, neque Maximilianum Boemiæ, neque Sigismundum Augustũ Poloniæ reges habiturus es: neque omnes eos Principes, & liberas ciuitates Germaniæ, quæ adhuc inter nostros censentur: neque Angliæ Reginam: multo minus Henricum Gallorũ regem, aut Ferrariensium Ducem: ac neque Venetam Rempub. quæ tam potens est, ut iuuare te (si quidem uellet) magnopere posset.

Video tuam Sanctitatem mirari, & intra se dicere: Quæ ratio tui consilij est? cur ita censes? fore, ut non omnes hos quos recensuisti, aut saltẽ non maiorem partem habiturus sim mecum in bello contra hæreticos gerendo? Respõdeo: Rex Ro- Ferdinandum, & Maximilianum eius filium, sanctè constituisse, uelle se cum omnibus Principibus, statibus & ordinibus Imperij, pacem & firmissimam amicitiam seruare, & malle propria commoda quàm

Rex Ro-
manorum.
Rex Boe-
miæ.

da quàm aliena. Dico, Ferdinandum cupere fratri Cæsari succedere in Imperio, cui iampridem etiam est destinatus: filium aut eius, successorem sibi secundum institui, què quidè tota Germania ualde amat et colit: ac proinde multi putant fore, ut facilè quod sperant consequantur, nihil uerò illos æquè posset in re tanta turbare atque impedire, quàm si nunc pro tua potestate restituenda, contra Germaniam, quæ illis patria est, arma caperent.

Rex Poloniæ, quum multo magis ^{Rex Poloniæ.} pendeat à socero atque affine suo (quos cupit ornatos successionem Imperij) quàm ab ullo mortalium, prorsum abs te iuuando abstinabit: præterquam quod è re ipsius non est, accurrere ad fundendum sanguinem, & prouocandam sibi iram atque inimicitiam nationis Germaniæ in perpetuum. Deinde magna pars eius regni incoëpit magis amare doctrinas atque instituta Protestantium, quàm tua: præsertim hi, qui

qui nobili genere orti sunt: ita ut parum abfuerit, quin præterita estate Sanctitati uestre ualedixerint. Quanquam uero Episcopum Veronę eò ablegaueris, ut Polonos in officio contineat: tamen uix continebit, si mense Aprili coibunt Comitia: ita sunt omnium nobilium animi cõcitati, atque à tuis hostibus sollicitati.

Inter Principes Imperij existunt quidem nonnulli, qui cuperent restitutos ueteres ritus, ueteresque ceremonias: sed has potius suo ipsorum, quàm tuo arbitrio, uix enim unum atque alterum reperias, (ex illis dico, qui inter tuos & inter Catholicos, ut aiunt, censesur) qui non multa in suis urbibus passi sint abrogari & aboleri. ergo hi mallēt præsentem statum suarum Ecclesiarum conseruari.

Et magnopere errat, qui fortè existimat, eos malle tuo, uel alterius cuiusuis Principis arbitrio, quàm suo ipsorum, gubernare suam ditionem, tam in spiritualibus

libus quàm in temporalibus. Quin audi hoc diligenter. Antè quàm apud eos ingrauescerent hæc mala atque hæreses, agnoscebant duos dominos, ac ueluti duo capita: te inquam, & Cæsarem. itaque in hoc motu & in hac rerum mutatione lætantur, se uno ex his ueluti uinculo solutos esse, factosq; liberiores. atque ita nō libenter, crede mihi, utrunq; uetus iugum de integro suscipiēt: ut qui longè libentius abiicerent (si quo modo possent) alterum quoque.

Verum est alia ratio multo grauior, & fortior. Nam tametsi est illis quidem uetus religio cordi, tamen multo magis libertatem amant, & eam sibi conseruatam cupiunt. At nunc metuerent labefactatā iri, aut forsitan aliquādo ereptam, si reliqui Principes ac membra Imperij debilitarentur, aut forsitan extinguerentur. Sapienti sat dictum. Certè puto me rem magnam innuisse.

In summa: ego quidem nō possum adduci ut credā, ullū Principem tantopere esse

esse affectū ueteribus nostris opinionibus & doctrinis, ut propter eas uelit pati in discrimen adductam eorum libertatem. Quis nesciat, totum corpus reddi imbecillius, & ad reliquas partes corporis sustentandas & defendendas minus aptum, minusq; forte, si patiamur unū aut alterum ex membris abscindi? Aut igitur nō caperent arma pro te, ut dixi: aut non caperent ea alacritate, atq; ita ferio, ut par esset. itaque semper esset ab illis aliquid metuendum. Nam quid firmitatis possis sperare ab his, qui pro extraneis suscipiunt bella, contra suos non modò populares & ciues, sed etiam affines & cognatos? Facile (mihi crede) illos ius patriæ, ius sanguinis, ius ueteris amicitiae, & natura ipsa in concordiam ex improviso redegerit, exclusis omnibus tum Italis tum Hispanis. Nec puto esse in catholicis Principibus tantum inimicitiarum, & tam capitale odium aduersum reliquos, ut possimus sperare, eos usque ad exitum eius belli, quod

quod susciperetur, constanter unà tecū permanfuros.

Angliæ regnū, ualde magnum quid ^{Angliæ} fecerit, & sat fauerit partī nostræ, si prorsus repulsam dederit erroribus, quibus iam erat imbutū. certè audimus eos esse longè latèq; sparsos, atque ita radices egisse, ut licet multi cotidie autoritate & diligentia Cardinalis Poli in carcere ^{Card. Polus.} condantur, multiq; exurantur (tres enim Episcopi paucis mensibus fuere combusti, ut fileam de reliqua turba) tamen uidetur potius augeri numerus nostrorum aduersariorū, quàm imminui. In summa, non est sperandum fore, ut inde, hoc quidem tēpore possis ullam pecuniam extorquere. Accedit, quòd Philippus Hispaniarum Princeps, qui Maria ^{Philippus Hisp. princeps.} illā Reginā duxit in uxorem, quum iam desperet ex ea prolē se suscepturū, retraxit se ex Angliā in Belgicam: unde ingentibus largitionibus oppugnat eorū Anglorū animos, penes quos existit autoritas deferēdæ coronæ illius regni.
anxiè

anxiè enim cupit inaugurari in regem, ut possit etiam obeunte Regina illa sine hærede, aut ducta Elisabet altera sorore, aut quacunque ratione regnum retinere. quare tota Anglicana pecunia alijs usibus nunc destinata est.

Rex Galliarum.

Rex Galliarum aut pacem nunc faciet cum Cæsare, aut minus: (hoc enim magis uiri prudentes putant.) nisi fecerit, non debes tibi persuadere, fore ut interea dum una cum Cæsare Germaniam bello adoriere, uelit ipse fabulæ spectator esse, & sinere Germaniam subigi. Hoc (credat mihi tua Sanctitas) nunquam ille permissurus est. Quanquam enim illi sis dicturus, te tuis exercitibus uelle efficere tantum, ut Germania decreta Concilij & ueterem religionem cogatur suscipere, neque te passurum ut eorum libertas alioquin opprimatur: & quanquam eum obtestareris, & per omnia quæ sunt sancta adiurares, ne tibi ipse, qui usque adeo tuæ S. Sedis fautor & defensor esse solet, in tam sancto opere promouendo im-

do impedimento esse uellet: tamen nihil proficeres. hanc ego tibi spem sine ulla exceptione præcido. ille te quidem colit, atq; alijs in rebus omnibus, opinor, morem gereret: in ea una (si uelimus id quod est sincerè iudicare) nec uellet, nec posset. Nam quum tanta sit de laude & gloria) laudem & gloriàm quum dico, nihil possum maius dicere) inter illum & Cæsarem contentio atque emulatio, nunquam extorquebis ab Rege illo aliquid, quo possit cognoscere, fore ut sua imminuatur gloria, hostis sui crescat. At dices: Quid si pacificatio inter eos consequatur: an non possemus tunc sperare, eum domi mansurum, & non futurum nobis impedimento, interea dum in Germania bellū gereremus: minimè omnium. Nulla enim pacificatio inter eos sequutura est, quæ possit extinguere illorum animorum ardorem: atque ita nulla tuta & diuturna erit. Et fat puto me apud sapientissimum Principem de Gallo dixisse.

Resp. Veneta.

Venetī eiusmodī sunt ingenij, ut si quis eos stimulauerit, & propriam eorum libertatem uel iurisdictionem uiolauerit, confestim clament, & de repellenda iniuriā, & de ulciscendo cogitent. Atque in hac re neque opibus, neque ullis incommodis parcunt: uerū pro tutanda summorum Pontificum, aut aliorum Regum & Principū dignitate, aut recuperanda libertate non solent ad mouere manus ad thesauros, neque suas classes & milites educere: multo minus uolent nunc tam difficili & periculoso bello se tecum implicare. Utinam uerò eos, in hac quidem causa, in consilium adhiberes: sunt enim uiri magna rerum experientia & sapientia cumulatī. profectò nō uerba, sed tonitrua audires, quibus te permouerent, atque absterrerēt, ne crabrones in caput Italiæ irritares.

Dux Ferraria.

Igitur in bello hoc gerendo, habitu-
rus esse Herculem Ducem Ferrariæ, utpote tuum uasallum: quanquā minimè uolet conferre suos ingentes thesauros.

sed

sed uix mittet aliquot pedites, aut equites, quingentos aut sexcentos, nempe ut in proximo contra Protestantes bello. Habiturus esses Guilielmū Ducem Mantuæ, quem scilicet Hercules Cardinalis Gonzaga, eius patruus (ut est summus Lutheranorum hostis, quos tamen amare & fouere aliquando uidebatur) impellet suis consilijs, quò tu uolueris: & fortè minimè impellet. nã ferunt Ducem illum iam detrectare iugum tutoris, ut est uiuidi ingenij.

Addo etiam, te habiturum Cosmum Florentinorum Ducem, & fortè etiam Octauium Ducem Parmensium; tametsi de hoc minimè affirmo, nam ut umbra corpus, ita perpetuò is sequitur Regis Gallorū uestigia. At omnes hi exiguum nescio quid conferent, si spectes magnitudinem belli, quod suscepturus esses. Solus Guido Vbaldus Dux Vrbinatū, qui non modò uasallus est, sed huius sacrosanctæ Ecclesiæ capitaneus (ut appellant) generalis, non solum milites ex sua

Dux Mantuæ.

Dux Florentinorū.

Dux Parmensium.

Dux Vrbini.

ditione exercitatissimos educet tibi: sed unà cum suis consilijs, omnes suas opes, quamvis non sint ualde magnæ, sed quales quales sint, conferet, atq; unà uitam ipsam.

Cæsar. Cæsarem postremo loco, de quo uerba facerem, reseruauī: de eo itaque audiat V. Sanctitas, quæ mea sit sententia. Plerique omnes affirmant, eum Imperij habenas commisisse Ferdinando fratri, ac mox in Hispaniam cum utraque sorore nauigaturum, nempe ut illic à rebus maximis gestis, atque à corporis ingenij que laboribus aliquando quiescat. Neque desunt, qui dicant, eius Maiestatem iam esse minus idoneam rebus magnis bene gerendis, siue corpus spectes, iam propemodum confectum multis ægritudinibus, siue aliud. Multi etiam putant, si maximè ualeret, tamen in animum induxisse, nolle posthac contra Germaniam bellum gerere, quin neque contendere amplius cum illa in causa religionis. Addo etiam, mul-
tos

tos existimare, eum erga T. Sanctitatem parum beneuolo aut æquo animo esse. Memineris certè oportet, illum disertè suis edixisse, ne te paterenter Pontificem creari, sed quemuis potius alium Gallicæ nationis, denique ex toto collegio, timebat scilicet, ne quum sis patria Neapolitanus, atque unus ex exulibus, illum ex eo regno exturbares. Memineris etiã oportet, quàm te initio tui Pontificatus contempserit per suos cum Cardinales, tum alios quos Romæ habet, cum magno etiam tuæ uitæ periculo. Quare fuit tibi etiã pro custodia uitæ parandus exercitus: quin & Regi spes iniicienda, fore ut eum tuis armis contra Cæsarem iuues, ut te iuuandum susciperet: ut iam peruagata esset fama in tota Europa, te consociasse tua arma cum Rege Gallorū, ut Cæsare ejceres ex regno Neapolitano. Nunc nollem tibi autor esse, ut Cæsari planè confideres, quamuis iactet se usque adeò obediens filium, omniaque sua officia tibi

promittat. quum enim prematur bello Gallico, uidet non esse è re sua, ut tuas potentissimas uires coniungas cum hoste suo: quare modò iniecta spe de pace, modò alijs artificijs, curat rem extrahi, dum tu, qui iam es octuagenarius, Papatum deferas. Sed fac omnia hæc aliter se habere: hoc est, finge Cæsarem è Germania non discessurum, Cæsarem florere, Cæsarem adhuc cupere cum Principibus Germaniæ bellū gere re, Cæsarē magis esse animatum, atque odio aduersus Lutheranos incensum, quàm nunquam antea, Cæsarem deniq; tibi bene uelle ex animo.

Dicet T. Sanctitas: Hæc si ita se haberēt, in tuto res esset: uincerem procul dubio, etiam si illi Reges & Principes, quos commemorasti, nihil conferant: quin etiam si aliqui eorum apertè prodirent in aciem contra nos, unus mihi Cæsar satis esset ad debellandos Rom. Ecclesiæ omnes hostes. Cupio
ego

ego quidem debellatos, si quisquam alius. Sed priusquam de uictoria ac de triumpho cogites, audi reliqua: nōdum enim perorauī. Scito igitur, superesse id quod omnium maximum est, nimirum ut dicam, contra quos homines bellum gesturus sis. ex his enim quos commemorabo, nullus prorsus deerit: at deerit forsitan aliquis ex his, quos in tua parte collocaui, aut saltem non conferet quicquid poterit uirium. Vnā ergo conferent contra te omnia consilia, omnes cogitationes, opes, munitiones, machinas, pedites, equites, neruos, liberos, sanguinem & uitam, omnes ^{Principes} illi Principes, & liberæ ciuitates, quas ^{protestantes.} tute scis tuam obediētiam abiecisse. Hic ^{Liberæ ciuitates.} non opus est Catalogo: scio omnium eorū nomina esse inscripta magno cum dolore in tabulis cordis tui: scio etiam te scire, eos per se esse potentes, & acerrimè & uehementissimè bellum gesturos esse aduersum te. Sed neque etiam hi soli futuri sunt, nam quum sint

Oratio Pro
 Iulianis
 ad Catho-
 licos.

in ea natione Principes & ciuitates, que
 neq̃ omnino tibi fauent, neq̃ ualde sunt
 aduersæ: tamen paruo momēto huc uel
 illuc possunt impelli. Cum his igitur tui
 hostes ita egerint: Viri fratres, audistis
 parari contra nos arma in Hispania, in
 Italia, in Flandria. Est quidem illis præ-
 textus religionis: aiunt se bellum gere-
 re pro aris, & pro restituendis ueteri-
 bus cultibus & cæremonijs, quas nos
 repudiauimus. Verum scimus, totum
 illum apparatus reuera uestram omniū
 libertatem, perinde ac nostram, uestras
 opes, uestras domos, uestras uxores, ue-
 stros liberos petiturū, euersurum, per-
 diturum. Itaq̃ occurrîte unā nobiscum
 in tempore huic tanto malo, adiungi-
 te uestras opes cum nostris. Etenim
 si uolueritis esse spectatores tragœdiæ,
 interea dum ab hoc ueluti corpore to-
 tius Imperij unum aut alterum brachi-
 um abscindetur, aut unus oculus à no-
 stris cōmunibus hostibus eruetur: fru-
 stra postea agetis de reliquis corporis
 partibus

partibus defendendis, quæ statim erunt obnoxia, & facilis præda Italæ atque Hispanis.

An non putas, Pater sancte, fore ut hac uel simili oratione multi permouerentur? An nescis, animos illorum hominum plenos esse (magis quàm unquàm antea ulla memoria) suspitione & diffidentia? An ignoras nihil posse in Germania dici aut excogitari odiosius, & quod magis commoueat stomachum & bilem, quàm nomen militum Italorum, quàm nomen Hispanorum, & quàm Papæ nomen? Credant alij quod uelint: ego in ea sum sententia, ut putem, aliquot illius nationis Principes & ciuitates (ex his dico, qui adhuc tuos ritus retinent) non modò nō esse sumpturos arma pro te (ut dixi) uerumetiam contra te: aut si apertè signa cōtrà nō explicauerint, saltem subministraturos tuis hostibus ea omnia quæ sunt futura ad bellum gerendum necessaria, commeatum, transitus, milites: tibi uerò eadem negaturos. Cō-

tra hos, si adhuc essent soli, durum profectò & difficilimum bellum susciperetur. Sed audi reliqua.

Heluetiorū Heluetiorum quatuor insignes popu-
populi, Ti- li (Cantones uocant) Tigurum, Berna,
gurum, Ber Basilea, Schaffusia, cum aliquot ciuitati-
na, Basilea, bus illis foedere iunctis, Sangallo, Ge-
Schaffusiū. neua, atq; alijs: cōplexi sunt idem genus
 doctring, quod Germani illi qui sunt ul-
 tra Rhenum: & te tuacq; omnia eodem o-
 dio, quo illi, prosequuntur, aut longè e-
 tiam maiore. His ex animo consentiunt
 tria foedera (ligas appellant) Rætorum
 qui etiam sunt Heluetijs confœderati.
 Nunc quæro, ubi omnes hi audierint
 collectum esse abs te, & mitti in Germa-
 niam ingentem exercitum, quo inuasur-
 us sis Protestantes, ut eos ad suscipien-
 da Concilij decreta compellas: quid pu-
 tes eos facturos? futuros spectatores fa-
 bulæ, aut quid? Certè erras toto cœlo, si
 tibi persuadeas, eos rem tantam esse ne-
 glecturos: & non uisuros, fore ut rota fa-
 ba deinde cudatur in proprium ipsorū
 caput,

caput, nisi in tempore occurrāt. Occurrent proculdubio, & cōfestim suis exercitibus paratis, atq; unā Protestantibus adiunctis, subsidio uenient. At qualibus exercitibus? quis non nouit, disciplinam eorum esse prestantissimam? milites fortissimos? & solos adeò Bernates posse nullo negotio educere x x x millia instructissimorū militū? Tigurinos x x?

Hic dixerit tua S. esse aliquot Heluetiorum pagos, qui tuam obedientiam mordicus retineant, à quibus possis suppetias & auxilia sperare. Sūt quidem ex illis aliquot pagi, qui abs tuo gremio nunquam ulla ui passi sunt diuelli: quo nomine cōfitearis necesse est, te multum eorum obseruatiæ erga te debere. ac rectè profectò egisti, quòd tam amanter & liberaliter complexus es eorum Legatos, qui tibi gratulatum uenerant. Curaſti enim per Terracinæ Episcopum, ut tuo sumptu Romam uenirent, tuo sumptu hic alerētur, tuo sumptu in patriam redirent cum magnis donis: præterea & debes

*Heluetiorū
pagi catho-
lici.*

debes quidem curare, ut eos tibi deme-
 reas omni officiorum genere. Sed tamē
 hoc non impetrabis, ut uelint tibi suis
 exercitibus focij esse in bello hoc de quo
 loquimur. Rogas? quia sunt alijs pa-
 gis iūcti arctissimo foedere: cōtra quos,
 nisi insigni aliqua iniuria affecti, nolent,
 ut sunt boni uiri, contra (inquam) tam
 charos bellum gerere, & fidem frange-
 re. Eadem enim est ratio in his, quā dixi
 esse in aliquibus Principibus Imperij:
 nempe periculum sibi summum immi-
 nere, ne, si te atq; Cæsarem iuuent in Ti-
 guro, Berna, Basilea (quæ sunt columnæ
 & robora libertatis Helueticæ) oppri-
 mendis, sua sibi quoq; libertas postea
 posset confestim debilitari atque eripi.

Lucerna. Quis enim dubitat, Lucernam, Fribur-
Friburgū. gum, aliosq; pagos, magis fore proprię
 libertatis conseruandę studiosos, quā
 tuæ autoritatis restituendæ? præsertim
 quum ipsis accidat idem, quod de qui-
 busdam Principibus Germaniæ catho-
 licis dixi, qui presenti statu Ecclesiarum
 suarum

suarum multis nominibus maiore cum cōmodo, & animorum uoluptate fruuntur. Est enim omnino laxior & liberior, quàm is futurus esset, quem tu (si ubiq; uictor euaderes) restituendum curares. Nam id opinor operam dares, ut tui canones ad unguem porro seruariētur: ut præcideres omnem occasionem, ne quis amplius clamaret contra istam sanctam Sedem.

Sed quid uerbis opus est? consule illum, cuius modò mentionem feci, Terracinæ Episcopum, qui res Helueticas tractat, an reuera illi uideatur fore, ut Heluetiæ illa pars quæ te colit, possit impelli, ut armaumat pro te, contra suos confœderatos. Certè enim affirmabit, nō sumpturā: si modò uerum uoluerit dicere, id quod sentit. Vereor enim, ne tibi sæpe imponat, magisq; suā ipsius causam agat in illa legatione, quàm tuæ Sanctitatis. An non uides, ut impudenter flagret libidine Cardinalatus?

Sed audi reliqua. Nō modò enim maxima

xima pars Heluetiorum atq; Rëtorum,
 ad fucipienda arma cōtra te, ſi armatum
 in Proteſtantes uiderent: ſed unà cum il-
 lis omnes Prouinciæ & populi, quos
 nunc dicā, accenderentur. In primis to-
 ta Pruſſia, quæ Alberto ex Brādenbur-
 genſium familia duce atque impulſore,
 ante uiginti & eo amplius annos pror-
 fuſ à tuo imperio deſciuit, & Euangeli-
 ca (ut aiunt) facta eſt. Tota etiam Liuo-
 nia, quæ idem egit iamdudum; totum re-
 gnum Daciæ, atque etiam regnum Sue-
 tiæ, maxima pars Friſiæ orientalis: de-
 nique omnes ciuitates maritimæ, quas
 appellant.

At opere precium eſt ſcire, cuiuſmodi
 ſint omnes hi populi. Noſti eſſe Sarma-
 tiam Europæ, quā hodie Pruſſi, Ruſſi,
 Lituani, Moſcouitæ, & partim etiā Po-
 loni inhabitant. Noſti in eadem Sarma-
 tia, quæ ad Oceanum, & ſinum Coda-
 num, ſeu (ut Ptolemæus) à Venedis o-
 lim populis Venedicū, uergit, Liuoniā:
 cuius longitudo eſt circiter quingento-
 rum

rum passuum millium, latitudo quadringentorum, terram frumēto, carne, melle fertilissimam; & quæ quatuor insignes portus habet, Rigt, Terpt, Reuel, & Derba, quos dixeris quatuor ceu ubera Liuoniæ: nam ex magna orbis parte illuc omnia ad uictū ornatumq; necessaria inferuntur: & uicissim inde frumēta, mella, pellesq; exportantur. Est illic insignis Archiepiscopus Rigenfis: est magister Liuoniensis, Episcopi Reualiensis, Derbatensis, Osiliensis, Caaroniensis: qui tametsi magistratum ibi agunt, atq; omnia regunt, tamen uicti ferocissimorum illorum populorū importunitate & insolentia, omnes eas doctrinas & ceremonias, quæ nobis sunt in usu, funditus extirpare, & passim admittere Lutherismum sunt coacti. Quod nisi fecissent, proculdubio fuissent eiectioni, aut etiā interfectioni.

Danię uerò, & Noruegię regna, in insulis illis Septentrionalibus, & peninsula illa, quam quidā ex ueteribus ob immensam magnitudinē ueluti alterū orbē
appel-

Dania.

Noruegia.

Christernus rex. appellarunt, obtinet nunc Christernus Olfatiæ Dux: qui altero illo Christerno Cæsaris sororio ex regno eiecto, atq; in exiguam quandam insulam relegato, in Regem electus est. Is prorsus abhorret à tua autoritate & doctrina, cum toto ducatu & regno.

Iustanus rex. In eadem peninsula, Iustanus regnum Suetie & Gothorum obtinet. Quàm uerò is faueat tuæ sanctæ Ecclesiæ autoritati & doctrinis, testis tibi & toti urbi atq; Italiæ esse potest Olaus Magnus, quem in Archiepiscopatu Vpsaliensi, qui in ipsa Gothia est, Ioanni fratri, hic Romæ in summa paupertate mortuo, suffecistis. Ambo enim ab rege & populo, quibus illic opibus atq; honoribus florebant, exuti atq; nudati, eiekti sunt: tantum ob eā causam, quia tueri & sustentare tuam potestatem, tuasq; doctrinas, omni studio nequicquam conabantur. Nam magno impetu in omnes illas ciuitates, oppida & pagos peruasit morbus & furor Lutheranorum hominum.

At

At nosti, qui' nam sint populi illi? Sūt illi ipsi, qui circiter annum urbis Romæ millesimum centesimum sexagesimum quartū, primū duce Alarico, deinde interū post centū circiter annos duce Genferico, in Italiā, etiam nō prouocati, nec ulla religionis (quæ tantam uim habeat in animis hominū) causā lacepsiti, inundarunt, & urbem hanc diripuerunt, incenderunt que: quorum barbaro furori acceptas ferimus infinitas calamitates & strages, quæ studia, quæ linguā, quæ mores inuaserunt & corrupuerunt. Non modò enim incendio absumpserunt arces, templa, palatia: sed in ipsa monumēta & saxa ferro sæuierunt, & corruerūt, ut multis in locis uidere est, inuidia & rabie plusquam barbara. Atque hi ita sunt feri natura, ut non modò in Italiam ex Insulis & Septentrionibus illis maximus exercitus & foedissimam quandam barbarorum hominum colluuiem intulisse legamus: sed in reliquas prouincias & regna, in Galliam & Britanniam, atq;

k adeò

adeò in ipsas Hispanias, atq; etiam Africam, quæ tam longo interuallo distāt ab eis, irruerint. Certè metuēdi sunt populi illi, ueluti crabrones quidam, quos nec tantillum oportet irritare: atq; utinam, etiam si non irritentur, maneant in suis Insulis, nec aliorum quietem turbent.

Hoc itaq; saxum & ferreum genus hominum, contra te, unā cum tam multis alijs quos dixi, magno cum furore irrueret. Dī meliora. In summa, si bellum hoc susceperis, multo maiorem materiem & molem in tota Europa, ac maius incendium commouebis atq; accendes, quā unquam existimares.

Inter cetera uerò, hæc quoq; incōmoda tibi forent subeunda & deuoranda. Nam educendi essent tui exercitus procul ab ipsa Italia, superatis Alpibus, multorum dierum itinere: inuadēdi hostes domi, ubi ipsi facilè habebūt omnia quæ ad bella sustinenda solēt esse necessaria, tu uicissim difficillimè. Quātæ uerò difficultatis sit, educere magnum aliquem exercitum

exercitum in remotas prouincias, atq; trans Alpes: atque hostes alioquin belli gerendi peritos & fortes, qui tempus habuerint parandi ea quæ ad defensionem sunt necessaria, domi suæ adoriri, quis est qui non intelligat? Q. Fabius Max. quum ab Aphrico bello Senatum uellet dehortari, inquit de Africa: Vbi non portus ullus classi nostræ apertus, non ager pacatus, non ciuitas socia, non Rex amicus, non consistendi usq; locus, non procedendi: quacunque inspexeris, hostilia arma, atq; infesta. Eadem ferè omnia possumus nunc de tuis exercitibus dicere, si Germaniã uelint aggredi, præfertim in hac causa. Adhæc, gerendum esset bellum in ea prouincia, in qua uix quatuor menses Itali atq; Hispani possent sub dio militare. Hyeme uerò (quæ illic tam diuturna & tam seua esse solet) reuocandi essent in hyberna, ad urbes & oppida: ne si secus fieret, idem illis accideret, quod ante paucos annos accidisse scimus Cæsaris exercitui, quem ad ob-

k 2 fidionem

fidionem Metensem admouerat, & tota hyeme compellebat illic hærere sub dio: quasi qui uellet uim inferre cœlo ipsi, & tempori anni. Itaq; uix cētessimus quisq; euasit, qui frigore non perierit, præsertim ex Italis.

Quare hoc bellum futurum esset diuturnum proculdubio, & ualde difficile, & periculosum. Neq; enim iam de aris, & de religione solum esset dimicandum: sed de summa rerum, de libertate, & de Imperio, & de tuo ipso Imperio. Vide quid porro dicam: quod si audieris, planè ostendam, & eo ipso die, quo statueris Concilium esse instaurandum (unde cōsequitur huiusce teterrimi belli gerendi necessitas, aleã arrepturũ esse, eamq; iaciturum pro toto adeò Ecclesiastico imperio, & pro Italiæ, ac ferè totius Europæ salute. Sed priusquam hæc dicam, alia quædam attingam necesse est. Iam potes ex his quæ hætenus dixi, æstimare, quàm immanes sumptus forent tibi faciendi. At ærarium Rom. Ecclesiæ exhaustum

exhaustum esse scimus omnes: tanta fuit Pauli ac Iulij IIII frugalitas & parsimonia, tum in suis ditandis atq; ornandis modestia (scilicet), ipsi mediusfidius thesauri Sultani Solimani (liceat modò id q; res est dicere) explendæ illorū libidini nō fecissent satis. Tu uerò cum pro tua animi magnitudine & liberalitate hoc primo tui Pontificatus anno immensos sumptus sustinueris, omnino nihil potuisti in grariū redigere. Ergo ubicunque et undecūq; posses cum tuis ministris, qui omnes vias pecuniæ norunt, magna diligencia & seueritate colligendæ, corradendæ, imperandæ essent pecunię, quæ sunt (ut scis) bellorū nerui. Nam quemadmodū sine neruis corpus nequit consistere, ita neq; ipsi exercitus sine maxima auri & argenti ui: sed dilabuntur. Quare primū essent augēda precia falsis in omnibus tuis urbibus, sine ulla exceptione: quam rationem maiores tui mineram quandam auri appellare consueuerunt. At quia inde non tantum

Paulus III.

Iulius III.

adhuc posses colligere, quantū opus est: imperāda essent adhuc alia tributa, quæ taleas appellamus: deinde oppignerāda aliquot uectigalia. Atq; ut etiā clerus ipse ferret suā oneris partē (ut par est) omnib. Ro. curiæ Officialib. quos uocāt, & omnibus non modò clericis aut presbyteris, sed etiā monachis & monasteriis, tum uirorū, tum mulierū, imperāde essent quinq; aut sex decimæ, aut mediū fructus: ut fieri solet, si quādo agitur de bello Turcis inferendo. Ac non modò ab his presbyteris & monachis, qui sub tuo temporali (ut solemus dicere) domino degunt, decimæ ipsæ, aut mediū fructus imperandi essent: sed ab illis etiam, qui suis sacerdotiis & opibus fruuntur ex ditione Cæsaris, ex ditione Gallorum regis, ex ditione Venetæ reipub. & Ducis Ferrariensium, atq; aliorum Principum. His enim rationibus pecuniæ conficiendæ, maiores tui omnibus usi sunt. Quin & indulgentias per totum Christianum orbem aliquando euulgarunt, precio

precio redimendas. Denique etiam cruciatus (quas appellant) indixerūt: atque ita tantum aurī colligebāt, quantum ad res magnas obeundas sufficere posse uideretur. At operæ precium est uidere, possis ne tu hoc tempore omnia hæc efficere, aut etiam tentare.

Principiò, quod ad precia salis augenda, & ad alia tributa attinet, ubi ad tuas ciuitates, oppida & pagos fuerit delatū, tātum pecuniæ ab illis esse emungendū, & iam aduentare ad se uiderint quæstores, subquæstores, lictoresque, qui eos incipiant exactionibus diuexare: Dñi immortales, quàm acerbo & capitali odio te prosequuntur: quales uoces, fremitus, eiulatus, querelæ passim exaudientur? Certè is actus Comædiæ (aut potius tragædiæ) tantum molestiarum habebit, tantumq; sollicitudinis erit in eo deuorandum: quantum nulla unquam totius reliquæ uitæ tranquillitas, foelicitas, lætitia & dulcedo possit condire, & mitigare. Deinde quis scit, num

Precia salis.

fortè graues aliqui tumultus inde sint exoriturì? Quis scit, num fortè tui subditi restituri & negaturi sint, & ad ar-

Cauinus ma etiã uenturi? Memineris oportet, quæstorem cui nomen erat *Cauin-*

Clemens no, quem quæ Clemens septimus *Par-*
VII. mam miserat, qui imperatam pecuniam
Parma, exigeret, in medio adeò templo fuisse,

in populi seditione, eam ob causam tru-

Perusini. cidatum. Deinde *Perusinos* eos, qui-

bus *Paulus III* precium salis auxerat, ta-

met si fuerint soli, ausos fuisse non modò

negare, sed armis etiã diu resistere exer-

citui, qui aduersus eos fuerat ab ipso Põ-

tifice missus: unde cõsecuta est obsessio,

& mox oppugnatio, direptio, & uasta-

tio urbis, aliãq; plurima mala. Hec recẽ-

tissima exempla, si unquã fuerunt aliãs,

nunc profectò sunt potissimùm metuẽ-

da: & omne genus cautionis abs te adhi-

bendum, ne contingat, ut cum tuis sub-

ditis & filijs (sunt enim filij tui, & tu illis

uicissim pater) bellum geras, & tuorum

subditorum & filiorum sanguinem ef-

fundas:

fundas: interea dum cupis aduersus eos qui sūt uerè hostes, exercitus adornare.

Puto te scire, in omnibus tuis urbibus nonnullos esse, qui Lutherano ueneno (proh dolor) infecti sunt: neq; hoc ex infima tantum fece populi, sed ex medijs etiam & summis uiris. Itaq; hi futuri essent totius seditionis & tumultus autores, suasores, & architecti. Videor eos audire euomentes ferè tales uoces, uenenaq;: Papa uoluit celebrare Concilium, longè alijs conditionibus quàm Comitia Imperij statuerint, aut quàm ipse Papa & totum Conciliū promiserit: neq; unquam uoluit audire aduersarios, ne semel quidem, sed prorsus inauditos condemnare. Deinde Episcopi iidem, qui sunt pars, & rei accusati, uoluerunt esse, contra omnia diuina & humana iura, iudices in causa sua: nec pudet eos nūc mittere exercitus, collectos è pauperū miserijs & sanguine, qui bonos illos Christianos cum liberis atque uxoribus crudelissimè trucident, non

Oratio Lutheranorū.

aliā ob causam, nisi quia illi tam iniusto Concilio recusant parēre, & aliud quod legitimū sit expetūt. Nos certē, ō ciues, iuuare hūc Papæ conatum nullo modo debemus, non si moriendum etiam sit. Pecuniam ne nostram ad tātum facinus perpetrandum conferemus? quin istos quæstores & nebulones hinc exigimus in malam rem: & Papæ nunciamus, nos alijs in rebus illi non defuturos: in hac nec posse, nec debere obsequi, duntaxat salua conscientia.

Quod si ille perstiterit in sententia, audierimusq; eum hoc nomine parare exercitum contra nos, quid superest, nisi ut tandem omnes simul bona fide uniti & confœderati resistamus: curemusq; accersendos uel Turcas, uel Protestantes ipsos, qui nos defendant atque eripiant?

Boni consule, Pater sancte, si nūc ea dicendi forma seditiosa & uenenata utor, qua Lutherani solēt. Sic enim oportuit, ut ea magna pericula, de quibus institui dicere,

dicere, atq; unà fontes, unde ea deriuāt, tibi ante oculos ponerem. Quanquam uix mihi uideor affecutus umbram eius acerbitalis & ueneni, quod illi solent, si quando contingat eos in tali occasione orationem habere, profundere.

Quod uerò ad medios fructus, uel ad *Medij fructus.*
tam multas decimas à toto clero expo- *Decime.*
scendas attinet: eadem est hic ratio, quæ fuit de tributis, & de precio salis augendo. Nam à Cardinalibus quidem hætenus moris non fuit, ut uel tantillum exigeretur: sed tantū ab episcopis, atq; alijs inferioris ordinis, & ab omnib. monachis, atq; adeò ab illis ipsis qui uocantur Mendicantes, cū affluāt diuitijs. Sed incredibile dictu est, quàm periculosa sint hoc tempore horū omniū ingenia: Episcoporum dico, presbyterorum, & monachorū omnium: qui si tantillū incommodi, aut detrimenti abs te, uel à tuis ministris acceperint, cōfestim cogitāt de Lutherano ueneno hic & illic euomendo, & de ulciscendo. id quod illis facile factu

factu est, modò uelint, tum pro concionibus obiter atq; aliud agentes, si quando inquisitores timent: tum in priuatis sermonibus & colloquijs: præsertim uerò quum audiunt confessions. Itaque si isti nunc sentirent se multarum decimarum exactiõibus extimulari, profectò

Monachi (ut sunt turbulenti & seditiosi) possent
Italie. tibi malas tragœdias excitare: atq; hoc ab genere longè maius periculum ego metuerem, quàm à Laicis. Sed quid si utrorumque ira & rabies conspiraret aduersus te? quumq; illi tributa & maiora precia salis, hi uerò decimas negare cõstituisent, unà negociũ tibi facerent? In summa, cum utrisq; magna quadam moderatione & lenitate utendum cēserem. quod tamen si faceres, non posses tantum auri extorquere, quātum ad instruendum exercitum satis esset. Neque enim exigua, aut mediocri ui, sed magna & potenti opus est, ad euellendum aurum. Vide in quas angustias incideres. nam plurimum emungere, omnino periculosa

riculosa res esset, & multæ cautionis, ne tibi aliud genus crabronum irrites : parum uerò, quod illi haud inuiti contulerint, magnis rebus agendis haud suffecerit. Quanto igitur satius fuerit, Pater sancte, carere his sollicitudinibus, periculisq; : & iubere, ut procul faceffant ad Antipodes usq;, & Concilia, & talia bella, quæ sunt Conciliorum fructus?

Verùm hoc audi; demus, hoc posse aliquo modo fieri, ut facilè & tutò ab ea parte cleri, quæ in tuis urbibus degit, tot decimas exigas, quot uelis; certè ab ea quæ alibi uiuit, & in ditione reliquorum Principum sacerdotia & redditus habent, nihil posses exigere. Rogas? Quia omnes illi potentatus, qui habent suas causas, quamobrem nolint tibi in bello aduersus Germaniam gerendo focij & adiutores esse, omnino resisterent, ne ulla pecunia eo nomine in suis ciuitatibus imperaretur atque exigeretur : ne in suspicionem aliquando uenirent, saltem collata pecunia bellum illud contra

ra Germaniam iuuare uoluiffe.

Cesar. t Quid, inquires de Cefare, an nō patere
tur colligi à me pecuniā ex decimis eorū
sacerdotiorū & monasteriorū, quę sunt
in Sicilia, in regno Neapolitano, in du-
catu Mediolanensi, in Hispania & Flan-
dria: Nō puto, quandoquidē si exercitū
atq; autoritatē suā cōferret, satis sibi cō-
tulisse uideretur: quin peteret (ut aliquā-
do solet) abs te, ut sibi liceret pecuniā ex
decimis illis colligere, qua eum exercitū
aleret, qui cōparatus esset pro tuę Eccle-
się dignitate restituēda atq; amplifican-
da. Nā tali proculdubio, & nō alia è suis
thesauris deprōpta pecunia, ille te iuuā-
dum ornādumq; susciperet. An nō no-
sti morem? non nosti quid fuerit actum
in proximo contra Protestantes bello?

*Indulgen-
tia.* Quod ad indulgentias pertinet, unus
atq; alter ex Pōtificib. qui nuper ante te
fuit, cœpit eas gratis dare: itaq; frustra,
ac forsitā cū risu omniū, certē nullo cum
fructu nunc institueres eos cōmissarios,
quos instituere & mittere per totum
Christianum

Christianū orbem hæc Sedes cum suis indulgētijs olim solebat. Lutherana hæresis multa nobis ornamenta & commoda concussit & labefactauit: hoc uerò quod ex indulgētijs capiebamus, prorsus disiecit, & sustulit.

Deniq; quod attinet ad cruciatā (ut ap *Cruciatā.*
pellāt) maiores tui, cum de Christi sepulchro è manib. Turcarū eripiēdo agerēt, eam indicere consueuerunt: nec meminī legere, ullum unquā Pōtificem extitisse, qui eam aduersus alios quàm ipsos Turcas indixerit, præter Eugeniū I I I I, qui *Eugenius*
aliquādo cōtra Boemos, utpote scismaticos, sed infauitè atq; infœliciter eam indixit. nā in bello periere ferè omnes illi cruce signati: scismatici uerò uictores euaserūt. Nūc tibi nollē autor esse, ut illū imitareris: neq; ut de colligēda eo nomine pecunia cogitares. Parū enim proficeres (ita sunt tēpora mutata, & infelicia) immò magnas turbas moueres. Superest, ut uectigalia, aut aliquot ex tuis urbibus oppignerēs, aut etiā uendas. hoc *Vectigalia.*
Venditio urbium.
fanè

fanè multo facilius, & minore cum periculo facere posses, quàm ex sale, ex tributis, ex decimis, ex indulgētijs, atq; ex cruciata pecuniā colligere: imò illic nullū periculū, nisi quòd fortè non tam facilè inuenias emptores, qui ea ingentiā precia quibus opus est, numerarent. Nam pauci admodum apparent, qui tantum pecuniæ in arcam potuerint reponere. Deinde timendum sibi putarent, ne totam eam summam luderent (audí quid dicam) si susceptum abs te bellum infœliciter eueniret propter eas, quas paulo pòst dicam, causas.

Sed uide, quàm sim liberalis hodie. largiar enim omnia hæc tibi, nimirum ut ab omnibus tuis ciuitatibus, & toto tuo clero, ubicunque is sit, possis tantum pecuniæ colligere, quantum imperes, & quantum ad tantum bellum sustinendū sit necessariū. Sanè scio, me hic tibi rem maximam concedere: aut quæ nam potest esse maior, cedo? An non pecuniarum contributio semper apex rerum omnium

mnium habita est, & nunc habetur in primis: quandoquidem magis exulcerata sunt tempora: et multo plura nescio quo modo uidentur esse, quæ contributionem & exactionem illam morantur & impediunt, quàm unquam antea. Largior itaque rem (ut dixi) maximam: sed audi adhuc reliqua.

Iam collecti, iam instructi erunt tui exercitus, iam Tridentum uersus incendent & progredientur. Nulla enim alia est uia, qua possint Germaniam atq; hostes inuadere. Nam per Ræticas Alpes haud licebit, resistantibus Rætis: qui tuam obedientiam maxima ex parte deseruerunt, & Heluetiorum atque Protestantium facti sunt socij. Quod si per Alpes illas licuisset transire saltem Cesareis copijs, quæ ex Hispania & Italia (maximè uerò quæ ex ducatu Mediolanensi) educendæ sint, maxima commoditas contigisset. Nam primum Bellizonam profecti, mox per uallem Misautiorum, superatis quæ Alpibus quæ uocantur sancti

Tridentū.

Alpes Ræticae.

Ducatus Mediolanensis.

I Bernhar-

Bernhardini, in uallem Rheni descendissent, atq; per eam ad lacum Brigantium, Lindauiumq; peruenissēt. Quod quidem iter triplo aut amplius breuius est, quàm quod per Tridentum patet. Hoc tantum commodū nuper animad-

*Angelus Riti-
us, ora-
tor Cæsa-
ris.* uertit Cæsar: & misso legato Angelo Ritio, tentauit omnibus modis, etiam magna promissa pecunia, si id posset à Rætis obtinere, at non potuit: restitit enim

*Ioannes Fraxineus
orator re-
gis Gallo-
rum.* uehemēter D. Io. Fraxinæus Episcopus Baionæ, regis Galliarum legatus, uir solers & acer. Atq; hinc etiam uide mihi quæso, num ille Rex pati unquā posset,

Germaniæ libertatem eripi, aut debilitari. Cum enim de trañciendis ex Italia in Germaniā exercitibus per Alpes Reticas audiret agi, ipse sua autoritate, qua apud Rētos plurimum ualeat, suisq; opibus intercessit, atq; effecit id ne liceret, quasi patronus optimus ipsius Germaniæ, cuius maximè intererat: & quam alioqui oportebat missis Legatis cum Rætis agere, & enixè rogare, ne ullum
 Italorum

Italorum aut Hispanorum exercitum
finerent per eam regionem in Germa-
niam educi.

Sed ad rem. Tuæ copiæ ductu Gui-
diubaldi Urbini ducis, aut fortè Reuerē-
dissimi D. Caroli Caraphæ Card. nepo-
tis tui ex fratre, qui totam uitam degit
inter arma, per Tridentinas fauces in-
gressæ, iam de adoriendis hostibus co-
gitabunt. Quid uerò, si interea Tur-^{Turcis}
carum tyrannus, qui omnia diligenter
explorat atque obseruat, quæ apud Re-
ges & Principes Christianos indies fi-
unt: quid, inquam, si interea dum tuos
paras, ipse suos adornet exercitus, illos
ingentes, quales post Xerxem paucissi-
mi reges eduxerunt: atq; eos tibi forsan
in ipsa Germania obijciat: aut in Panno-
nia & Transyluania, quam nunc adoriri
parat, quiescat tacitus, ueluti spectator
fabulæ: & quum uidebit Christianos
manum conseruisse, multum sanguinis
esse effusum, & debilitatam esse uehe-
menter alteram ex partibus, aut fortè u-
l 2 tranque,

tranque, ita ut sit in bello (sæpe enim cruentæ sunt uictoriæ) ibi occasionem ille dudum speratam & expectatam arripiat, & magno impetu reliquias Christianorum inuadat? Vnde id sanè contingeret, quod est in Apologo. Pugnantibus enim inter se rana & mure de paludis imperio, miluum aiunt, qui de improuiso affuerit, utrumque sustulisse & deuorasse. Dñi omen auertant: at facile quidem hoc factu est. maxima enim est illius tyranni potentia. An non audis, Ferdinandum quotidie pacem, aut inducias ab eo petere, & de cedēda Transyluania cogitare, quia non sperat posse illum sustinere? Ideo prudētes uiri, qualis tu es, diligentissimè debent cauere, ne totum Christianum orbem tam atroci periculo committāt. Immò conueniret exhorrescere atq; contremiscere, ad solam adeò cogitationem tantorum malorum: & quiduis potius pati, quàm permittere ut res eò deducatur, unde, quæ dixi, sint timēda. Quis putasset unquam,

*Apologus
de rana &
mure.*

quam, celebrationem Concilij talia pericula habere coniuncta? At res ita est, habet omnino instauratio illa Concilij, de qua cogitas, omnia hæc cōiuncta mala & pericula, quibus uides nullum posse atrocius cogitari. Quid etiam, si Turca ipse, interea dum te uideret exhaustū auro & militia, quā tam procul in Germaniam usq; misisses, mitteret suas illas incomparabiles classes, quæ Tyrreno *Mare Tyr-* mari occupato, & Tyberina hostia in- *rhenum.* gressæ, ipsum te in Vaticano hoc colle adorirentur: aut etiam Adriaticū sinum *Mare A-* ingressæ, tota illa ora quæ est ab Arimi- *driaticum.* no usque ad Anconam, militibus expositis occupata, mox reliquas tuas urbes, quæ sunt in continenti, ferro & igne deuastarent?

Hic quæret à me tua Sanctitas, num fortè ego suspicer fore, ut Lutherani ipsi sint Turcas euocaturi contra te? nescio num hoc essent facturi. Tamē scio, cum Paulus III ante paucos annos literas *Paulus III.* grauissimas (Breue appellamus) ad Cæ-

farem, & Rom. regem dedisset, in quib.
erat scriptum, illos consultius esse factu-
ros, si bello contra Turcas omisso, bellū
Lutherani *deteriores* *Turcis,* adornarent contra Lutheranos, quippe
q̄ essēt Turcis ipsis lōgè perniciosiores
& deteriores: cumq̄ hoc breue fuisset
per Germaniam euulgatū, scio extitisse
uiros doctos qui cōtrā scripserint, atq̄
affirmarint tolerabilius esse (liceat tua
pace narrare, quādo ita exposcit neces-
sitas rei, de qua ago, quod Lutherani sen-
tiunt, à quibus scis me toto cœlo dissen-
tire) tolerabilius inquam esse, si quis sub
tyrānide Sultani Solimani degat, quā
sub Pontifice Ro. Quare cum ita sentire
editis libris profiteantur, crediderim e-
go quidem, si se uideant opprimi, neq̄
ullam alibi esse spem conseruandę liber-
tatis, liberorum, uxorū & uitæ, eos &
de Turca, & si quid est deterius Turca,
cogitatu-ros: dicturos' que quod ille a-
pud Poetam,

99 Flectere si nequeam superos, Ache-
99 ronta mouebo.

Sed

Sed dixi paulo antè, me hodie esse futurum ualde liberalem: atq; ita erit. nam hoc etiam uolo largiri, Turcam domi manfurum cum suis classibus, suisq; terrestribus exercitibus: neq; cogitaturum unquam de Germania, neq; de Italia aut Roma inuadenda. Demus, non cogitaturum, nec uenturum: demus, ut per illū tibi bellū gerere quantū uolueris liceat: atq; ita contra solos eos, quos initiō cōmemorauī, sit tibi dimicādum. hic itaq; meminisse oportet, unā adeō ciuitatem Madenburgum, cum ab omnib. Principibus & ciuitatib. Imperij fuisset derelicta, eiq; cū magna parte potētiae Cæsarianæ, atq; aliorū Principum, in primis uerò Mauritij Saxonum Ducis atq; Electoris, uiri bellica uirtute præstantissimi, esset pugnandū: tamen potuisse sustinere pondus tam magni belli, atq; obsidionem uniuersum annum: nec se dedisse hosti, sed hunc ultrò pacem cum illa optimis conditionibus fecisse. Quid ergo futurum ē: quum tibi diutius erunt

sumptus & pericula bellorum sustinenda & deuoranda: si dimicandum tibi fuerit cum tam multis Principibus, tam multis ciuitatibus, tam multis populis, qui erunt conglutinati & unanimes? Qui sunt bellicosissimi & fortissimi: qui pro libertate, & simul pro religione pugnaturi sunt: quæ duo uincula magis stringere, quàm unum, quis non uidet?

Julius Cæsar. Primus ille Cæsar Iulius, admirabili & singulari uirtute & foelicitate uir, diu multumq; laborauit, antequam illi nationi potuisset iugum, nec ita ualde diuturnum, imponere: & tamen eo tempore *Germania,* Germania longissimo interuallo non erat ita exercitata, aut repleta uiris fortibus, & belligerendi peritis, quemadmodum nunc est: nec habebat eum stimulū religionis, quæ illā ad maiorem cōstantiam & fortitudinem impelleret, quem nūc habet. Cumq; hæc non essent, quæ nunc maxima sunt: tamen ille inquam ipse Cæsar, instructissimus legionibus *Romani.* illis Rom. quibus nihil unquam audiretum

tum est fortius, durissimos et diuturnos labores pertulit, anteq̃ bellū cōficeret: sed tale bellum, quod nō multo pōst instaurari à Romanis necesse fuit. Neque enim omnino subegerat & uicerat: imò ad Albim usque solum, et Neccarū, tum Romanorum uictoria processerat.

Dices: sperandum esse, ut hostes, ubi uiderint exercitus tuos tam instructos, eosq̃ appropinquare ad suū interitum, p̃sertim cum illis pecunia ad sustinendum bellum defuerit, trepidaturi sint: atque ita metu concussi, disiuncti atque dilapsi, supplices petituri sint, ut sanctæ Rom. sedi reconcilientur.

Quid si hoc minimè gentium? immò constantissimè sint pugnaturi? Quæro an sit sapientis Principis, suscipere maximum bellum gerēdum ea spe, quòd hostes pugnā detrectaturi sint? Hoc profectò non decet: quin potius ita se comparare oportet, ac si omnino sæpius sint manus conferendæ. Accidit quidem aliquando, ut diffuant hostes, si quando

multi Principes, multæq; ciuitates unâ
 fœdus ineunt, & bellum gerunt. Sed se-
 pe etiam uniti persistunt, & dimicant:
 & credo ego quidem fore, ut hostes illi,
 etiamsi sint ex tam multis capitibus
 collecti, tamen sint constanter pugna-
 turi: quia habent maximas causas, nem-
 pe libertatis & religionis, quæ illos
 confociant, & arctissimis fœderibus
 coniungunt.

Quod ad pecuniam, quam tu putas
 illis defuturam, attinet: primùm id sci-
 to, multo minore summa opus esse his
 qui domi, & pro libertate, & pro aris
 pugnant (hi enim solent proprijs stipen-
 dijs merere, & multa domi habent in
 promptu) quàm illis qui ex Italia, uel ex
 Hispania abeunt militatum, in remotis-
 simas regiones. Deinde ne excidat id
 quod hodie affirmavi, regē Galliarū nū-
 quā esse permissurū, nunquā omnino, ut
 Germania opprimatur, aut nimium de-
 bilitetur: nullus mortaliū hoc ab eo (mi-
 hi crede) impetrabit. Itaq; tu ipse nosti,
 quantam

Rex Gal-
 lorum.

quantā uim coronatorū ille possit, si uoluerit (uolet autē proculdubio, aut clanculū, aut apertē) ad sustētandā illā nationem conferre. Quare non est quod speres, pecuniam tuis hostibus defuturam.

Quapropter si belli exitus, quod habiturū esset maiores neruos, quā tu putares, aliquandiu protraheretur (neq; enim fieri aliter potest: ea enim expeditio non erit paucorum mensium, sed aliquot annorum) si, inquam, differretur, atque interea Carolus v diem suum obiret, ut homo, id'que senex, & morbis confectus: quo tandē in statu res tuæ futuræ essent, beatissime Pater? Hoc certum est, Cæsaris foelicitatem & potentiam futurū tuum ueluti fundamentum, super quo esset ædificandum: si modò erunt tibi bella gerenda. auulso uerò cofundamēto, omnem eam molem, quam suprā extruxisses, ruere necesse esset: & profectò corruerēt omnia. scis enim, ut fulmina summos mōtes, ita inuidiā summam hominum gloriam solere ferire: &

propterea

Carolus V.

propterea in Cæsare ipsum ardere multorum inuidiam, cum magno odio coniunctam. Sed cum multi eo uiuente dissimulent, neque audeant se aperire: protinus eo mortuo aperirent se, patefacerentque. Itaque sunt qui putent, post Cæsaris mortem consequuturos esse magnos tumultus, magnasque rerum commutationes. Certè tui milites, præsertim Itali, qui tunc essent in Germania, in primis autem tuus ex fratre nepos, tuusque Urbini Dux, summo in discrimine uerarentur, ita ut forsitan uix unus posset euadere. nam (ut dixi) corruente fundamento, omnes inuoluerentur, & opprimerentur eodem casu atque ruina: ex qua non eriperentur ab his, quos ante Cæsaris mortem amicos experiebantur.

Quid etiam, si tua Sanctitas, quæ iam excessit octuagesimum annum (quæso Deum, ut tibi Nestoreos annos tribuat: aut saltem, ut uideas illos annos Petri, quos pauci Pontifices uident) sed cum mortalis sis, & senex, quid si feruente bello

bello à nobis abstraheris? Proh, qua sollicitudine, et ueluti desperatione hinc discederes, quum uideres te omnia deserere in ancipiti statu, neque potuisse gustare fructum, suauitatem & lætitiā uictoriæ? & tamen deuorasses ueluti radices, & apparatus belli tam amarum, & tam plenum grauissimarum molestiarum. Heu quanto in luctu & mœrore, quàm funesta in confusione rerum suarum omnium uicturi essent superstitēs, & quàm delusi ab ipsa fortuna, quæ te impulisset ad tam foedum bellum gerendum, ut illud aurū in Germania atq; inter hereticos cōsumeres, quo ipsi fuissent ditandi atque ornandi, cum omnium eorum posteritate?

Sed quandoquidem professus sum, me hodie liberalem esse futurū, pergam in meo instituto: immò dissolutiore liberalitate nunc utar, quàm hactenus fecerim, et planè prodigus sum futurus. Scis enim eos prodigos appellari, qui profuse largiuntur non modò sua, sed aliena,
quæ

quæ donare nullo modo deberent. Itaque donauī, fore ut potueris tantum pecuniæ colligere, quantum tibi ad rem tantam aggrediendam opus sit. Donaui, fore ut Turcarum tyrannus te non impediāt. Nunc uerò alia quædam dono, ualde quidem magna: primum, ut Cæsar, quandiu bellum durauerit, sit uicturus. Deinde, ut tua uita sit suffectura usq̃ ad exitū belli: postremo (quod pluris est quàm omnia) ut breui & summa cum foelicitate & gloria, possis uictoriā reportare, omnibus Ecclesiæ Ro. hostibus debellatis, & sub iuga missis, restituta in tota Germania, tua pristina potestate & obedientia, & omnib. ueteribus & catholicis cultibus, doctrinisq̃: & in crucē adactis, aut in ignem coniectis, omnib. illis cōcionatoribus, & seditionū hæresumq̃ autoribus. Ita in summa, ut de illis tāta cum laude & gloria triūphares, quanta ante te mortalium nemo.

An non placeo tibi mea hac tanta liberalitate & donis? & tam læto uaticinio,

nio, & euangelio? Sanè animaduerti, te ad mentionē uictoriæ & triūphi, magna dedisse signa hilaritatis & letitiæ. Sed audi inquā reliqua, Pater sancte. Demus, te uicisse; at duo hæc consequentur. Alterum, quòd parum diuturna foret sedi isti Rom. ea uictoria & fœlicitas: nam postquam tuos exercitus in Italiam retraxisses, illi ñdem Principes, ñdem illi populi uicti, protinus nouas res molirentur: atque rursus eiectis sacerdotibus & monachis, omnibusq; tuis ritib. nouos concionatores instituerēt, suoq; uiuerent modo. Nā hoc scire in tota hac causa, ubi de Germania & religione agitur, operepreciū est, omnes eos qui sunt nati post quadraginta, aut etiā quinquaginta annos, ut nūquā agnouerūt istius sanctę Sedis doctrinas & obedientiā, ita neq; eas amare, quin odio habere plus quàm dici possit: & usque adeò, ut minimè sperandum sit fore, ut ulla ratione nobiscum unquam consentiant. Hoc uerò odium incredibiliter augetur ex memoria

Lutherani.

memoria belli contra eos suscepti, con-
 fectiq; in quo hic patrem, ille filiū, alius
 fratrem amisisset. extarent etiam moni-
 menta crudelitatis, qua sæpe milites,
 præsertim uictores, uti solent: exustio-
 nes edium, & sæpe integrorū pagorum,
 & direptiones, & cōsimilia. In summa,
 tam immanibus & infinitis sumptibus,
 tantisq; sollicitudinibus & periculis, sa-
 nè exiguum & breue commodum Ro-
 Ecclesiæ parares. excisa enim esset ar-
 bor, non auulsa. Sed alterum quod ex
 uictoria consequeretur, multo maioris
 ponderis est: audi hoc, audi, & condita
 mente teneto: ad quod etiam diligentis-
 simè accuratissimèq; respice, quotiescū-
 que de instaurando Concilio, & de bel-
 lo gerēdo uolueris deliberare. Talis ui-
 ctoria, quæ primo aspectu tam iucunda
 & suauis, tamq; utilis, tam salutaris &
 gloriosa uidetur futura tuo Pōtificatui,
 & toti Rom. Ecclesiæ (arrige aures bea-
 tissime Pater: nam exploratè loquor, &
 scio me rem maximam nunc esse dictu-
 rum)

rum) haud multo pòst fieret omnino amara, & damnosa, magnamq; nobis infamiam afferret: & mallet ego quidem præsentem Rom. Ecclesiæ statum, tametsi non desunt sollicitudines & pericula multa à Lutheranis, qui quotidie aliquid atterunt: quàm eum statum, in quo post adeptam uictoriam futuri essemus. Nondum assequeris quid hoc sit quod innuo? At summo digito indicabo. Romani Pontifices, cum eorum catholica Ecclesia, tunc fuere minus potentes, & minore in precio apud omnes Christianæ religionis Reges & Principes: quin eorum dignitas existimatioq; tunc magis fuit oppressa, cum Cæsares *Cesarū potentia.* summam potentiam & existimationem essent aliquando consecuti. Iam animaduerto te rem uidisse, & assecutū esse. At nihilominus pergo adhuc pauca de re maxima dicere: et uicissim Romani Pontifices, cum eorū catholica Ecclesia *Ecclesia Romana.* floruerunt, summōq; in honore & precio habitī sunt, & creuit eorum auctoritas

*Da hinc deo iure
begabum.*
toritas & maiestas, cum Cæsares mino-
re in existimatione & potentia fuerunt.
Itaque maiores tui, qui hoc pulcherri-
mum Ecclesiasticum imperiū ad te trās-
miserunt, huc perpetuò magna pruden-
tia spectarunt, ut quantum possent, Cæ-
sarum crescentē potentiam reprimerēt,
& debilitarent: & interim diligētissimē
*3. Tunc de die
in die
obdormo Magistra
m.*
curarunt, ut aliorum Regum & Princi-
pum animos omnibus modis demere-
rent, sibiq; deuincirēt, quos Cæsaribus
(si quando opus esset) obijcerent.

*Zelotypia
Principū.*
Carolus V. An putas (dicet tua S.) fore, ut Caro-
lus V. fœlicitatē eius uictoriæ deinceps
esset usurus ad proprium commodū re-
rum suarum? Hoc ego non possum affir-
mare, at multi Reges & Potentatus ita
suspiciātur, ut solent esse regna atq; prin-
cipatus omnes pleni zelotypia. Hęc ue-
rò, hæc retinet, & perterrefacit eos Prin-
cipes, de quibus dixi, ne capiant talia
arma, quæ aliquo modo extinguere, aut
etiam debilitare Germaniæ libertatem
possent. Hoc uerò nemo est qui non ui-
deat,

deat, quòd tuis exercitibus, tuaq; uictoria parares Carolo v multo maiorem gloriam & existimationem, quàm hactenus tam multis expeditionibus foelicitè gestis, fuisset unquam consecutus.

Quamobrè fortè nō posses deinceps non parère eius uoluntati, quicquid uellet petere abs te, & impetrare. Nunc uerò, adhuc tibi licet uti tuo arbitrio.

Quid igitur superest ut deliberes, nisi hanc futurā esse ualde malā expeditionē, si post tā multas difficultates & pericula superata, post adeptā uictoriā adhuc res tuæ, & totiūs sanctæ Ecclesiæ Ro. dete-riore loco futurę essent, quàm nūc sunt.

Verū ego usus sum hodie liberalitate & prodigalitate prorsus de alieno: certè donauī tibi res incertissimas, et quę neq; in mea, neq; in alicuius mortalis potestate existunt. In primis donauī uictoriā, & de hostib. triumphū; quasi uerò nō posses tam facilè perdere, quàm uincere. an ignoramus, euentū belli semper esse dubiū? Atq; hic mihi uestra S. respondeat

m 2 uelim;

uelim: si Concilium instaurares, & absolueres: si deinde bellum gerendum, quo posses tua decreta imperare, susciperes, & aduersam fortunam experireris, tuiq; exercitus inœliciter pugnarent, fusiq; essent, & cæsi, aut dilaberentur (quod tam multis modis potest accidere) quid obsecro futurum esset de illis Germaniæ urbibus, aut Principib. qui fortè tuas partes fuissent secuti? Sed quid ego nunc de illis, qui tam procul à nobis sunt, interrogo? Accedã propius: quo in statu futura esset Italia? Atque ut adhuc propius accedam, quo in statu Roma? quo in statu tuamet persona? Quod'nam uelles quærere latibulum, aut perfugium? Quod suauissimi tui affines & cognati? Quod'nam tuus Cardinalium senatus? & Episcopi, tuę creaturæ? Est quidem arca illa Noë in illo

Venetia. extremo sinu maris Adriatici, in qua (si modò recipereris) posses aliquandiu tuus esse. Sed illa Respub. te nō reciperet, sat scio: & talem ueluti Helenam, recusaret

saret domi alere. Nam si te recipiendum putaret, rectà de bello gerendo deliberandum illi esset aduersus tuos hostes, qui illius hostes fierent: & te intra paludes Venetas recepto, protinus agros, uillas, oppida, urbes eorum crudelissimè deuaftarent.

Et tibi pro certo persuadeas, Pater sancte, si armis tentares Concilij decreta Protestatibus imponere, & res infœliciter eueniret, maxima inūdatio, & uoluti diluuium populorum Barbarorum *Inundatio in Italiane populorū barbarorū.* & hæreticorū, magno furore totam Italianam inuaderet, præsertim uerò Romam: Romam inquam, Romam. Quos uerò milites in promptu haberes, quos posses obijcere ad sustinendum impetum illius multitudinis irritatæ, & exacerbatæ? præterquam quòd ea est tibi naturà inimica. Obijceres ne illi tuos Italianos? *Itali inimici Pontifici.* At quid si magna pars eorum, in illa diu expectata ab ipsis occasione, aperiret intestina odia, quibus te clanculum prosequuntur: & uinceret Barbaros
m 3 ipsos

ipſos crudelitate & rabie contra te: præſertim illi, illi inquam, quos dixi eſſe in tuis urbib. Lutherano ueneno infectos: Proh diſi immortales, tunc erumperet furor, tunc hi exultarent & inſoleſcerent: hi eſſent futuri duces, hi inſtigatores extraneorum: hi tuos ſacerdotes, tuosq; monachos, proh pudor, quibus iniurijs atque ignominijs afficerēt: quin & templa tua, & omnia ſacra:

Heu me miſerū: nā totus horreo, et uiſ lachrymas cōtineo, tātū cū leuiter cogito, quē nā eſſet futura ſtrages, quē calamitates miſeriæq; totius Italiæ, quod odiū aduerſum te omniū, quē infamia tui nominis apud omnes poſteros: et quā atrocibus contumelijs, ſcōmatib. & blaſphemijs omnes te, tuumq; concilium, tuosq; exercitus impeterēt, lacerarētq;.

Pater beatiffime, Pater ſanctiſs. à cuius ſapientia & uirtute tota reſp. Chriſtiana ſperat res iucūdiſſimas & foeliciffimas, non autē huiuſmodi funeſtas atq; infauſtas, quales nunc inuitus & magno cum dolore

dolore attigi: supplico atq; adiuro per illum Deū, qui te ad supremū istum dignitatis gradū extulit: per illū amorē & beneuolentiā, qua prosequeris tuos nepotes, cognatos, affines: per amorē & beneuolentiam eam, quā habes erga Romā ipsam, totāq; Italiā, tuam patriā: et precipuè ad eos qui te iuuerūt, quo posses in ista sella quiescere, qua nihil est in toto orbe illustrius, aut foelicius: ne finas te aliquorum consilijs impelli, & præcipitari ad Concilium, ad bella, ad tam magna mala: ac statuas, habendos tibi hostium acerbissimorum loco omnes eos, qui tam pernicioſa consilia porro suggerere uoluerint.

Sed cum omnia ista pericula audieris, fortè tibi, ne inultos finas illos malos Germanos, ueniet in mentē consiliū eorum qui cēsent, ineundū esse firmissimū aliquod foedus cum Henrico Gallorum rege, atq; huius opibus ac potentia uti ad debellandos Protestātes: ac ne is recusset tam magnam, tamq; arduam pro-

uinciam tecū aggredi, promittendū illi
 esse de adimēdo nationi Germanicę Im-
 perio, & rursus in Galliā, atq; in ipsum
 Henricum transferendo: si inquam ue-
 niret tibi in mentem, eorum Cardinaliū
 consilium sequi, qui huc te uellent im-
 pellere, dicam ego paucis hac quoq; de
 re quid sentiam. Nemo est qui neget,
 maximas esse opes, summamq; poten-
 tiam Henrici Gallorum regis: addo etiā,
 permagnā foelicitatem: sed affirmo, hæc
 omnia non esse adhuc tāta, etiam si cum
 tuis opibus, tua potentia, tuāq; foelicitate
 coniungantur, ut ad debellandā Ger-
 maniā paria esse possent, Nam quis du-
 bitat, quin omnes Principes ad unum,
 atq; omnes ad unam liberæ ciuitates, e-
 tiam illæ ipsæ quæ alioquin fauent tuæ
 sanctæ Sedī, arma palām caperent cōtra
 te, et contra regem ipsum, si quid olface-
 rent uos cogitare de trāsferendo ex Ger-
 mania in Galliam Imperio: hoc prorsus
 esset, aut pupillam oculi, aut cor ipsum
 ad uiuum tangere. Quare ipsæ mediū
 fidius

fidius foeminae armatae, ipsi'que pueri, atque ipsamet (ut ita dicam) saxa, atque arbores euulsae ab radiciibus accurrerent, ut se uestris exercitibus obijcerent: nec fortè uos expectarent in limitibus Germaniae, sed uel Romam, uel Parisios usque obuiam prodirēt. Quin non solùm rex Romanus, rex Bohemig, ac rex Poloniae, tunc futuri essent uestri infensissimi hostes: sed unà Veneti, atq; omnes Italiae principes. Rogas? Quia cum Henricum de occupanda Germania atque Imperio uiderent conantem, iurè putarent, eum de Monarchia cogitare: cur ergo se non obijcerent totis uiribus, dum adhuc tempus esset, quo talis conatus posset reprimi?

Pater sanctissime, utrosq; censeo tibi habendos hostium loco; tum uidelicet eos q tibi suggerūt cōsilia de adiungēdo tibi Cesare contra Germaniam: tum eos qui de Gallorū rege coniungendo (in ea quidem causa) uerba faciunt. Cedò, cur non esset tantundem Rom. Ecclesiae

m 5 postea

postea timendum ab Henrico uictore, & potitore rerum, quantū ab ipso Cæsare? Certè non est consultum uobis Pontificibus, ullum uel Cæsarem, uel Regem, nimis in altū euehere, propter eas quas dixi causas.

In summa: si Germaniæ Principes & populi, in sua heresi pertinaciter pergere uelint, sine pergant cum eorum magno malo: tu rem colloca in manu Domini, permitte illum facere, qui probè sciet uiam inuenire quomodo illos perdat, & Ecclesiam suam tueatur, absq; eo quòd tu tantis periculis eam committas. Imitare maiores tuos, qui cum uidissent regnum Bohemiæ eadem phrenesi laborare, ut se uellent ab unitate huius Sedis sanctæ diuellere, haud putarunt illud magna ui esse retinendum, sed laxandas habenas. At postea paulatim per se cœpit ad cor redire, & se nostræ Ecclesiæ reconciliare: id quod etiam Germaniam facturam esse speremus. Si Deus te Pontificem fecit, fruiere ista tanta foeli-

ta foelicitate, atq; eam ne conturbes. Habes quinquaginta & amplius ciuitates sub tuo tēporali (ut solemus dicere) imperio; unde potes nullo negotio, quin quies cētena ducatorum millia singulis annis colligere. Habes præterea ex mineris quę sunt in Sicilia, opulentos redditus, circiter ad sexaginta millia; habes Italiam, Gallias & Hispanias, quę tibi magna humilitate obediunt, quęq; te prorsus adorāt, ac quotidie mittunt ad tuos usq; pedes ob uarias causas ingentē uim noui auri argentiq; , ita ut Romana curia sanè floreat, & in magna hilaritate uiuat, inuitis & fremētibus Lutheranis: qui quidem cuperent te & Concilio, & bello gerendo implicatum uidere: prospiciunt enim, te, si Concilium egeris, & necessariò bellum deinde adornaueris, adducturum totam Rom. Ecclesiam, quam illi tantopere oderūt, in summum discrimen. Habes circum te & nepotes, & tam multos alios, quos tibi natura & ius sanguinis coniunxit; & scimus te cupere

Dei gratia
subscriptum
subscriptum

te cupere eos ditescere, atque ornare, & efficere ut in tota tua posteritate appareat tui Pontificatus, tuæque erga illos beneuolentiæ ac liberalitatis illustre aliquod testimonium. Denique habes plurimos familiares, quos ualde amas (quæ tua est bonitas & clementia) quibus cupis benefacere. Quare noli fraudare te ipsum, & omnes tuos, ea spe: & ex tam pacifico, tam læto atque amplissimo loco, in quo te Deus, & tua ingentia merita collocarunt: caue ne te dedas precipitem in foueam, repletam grauissimis sollicitudinibus, atque infamia.

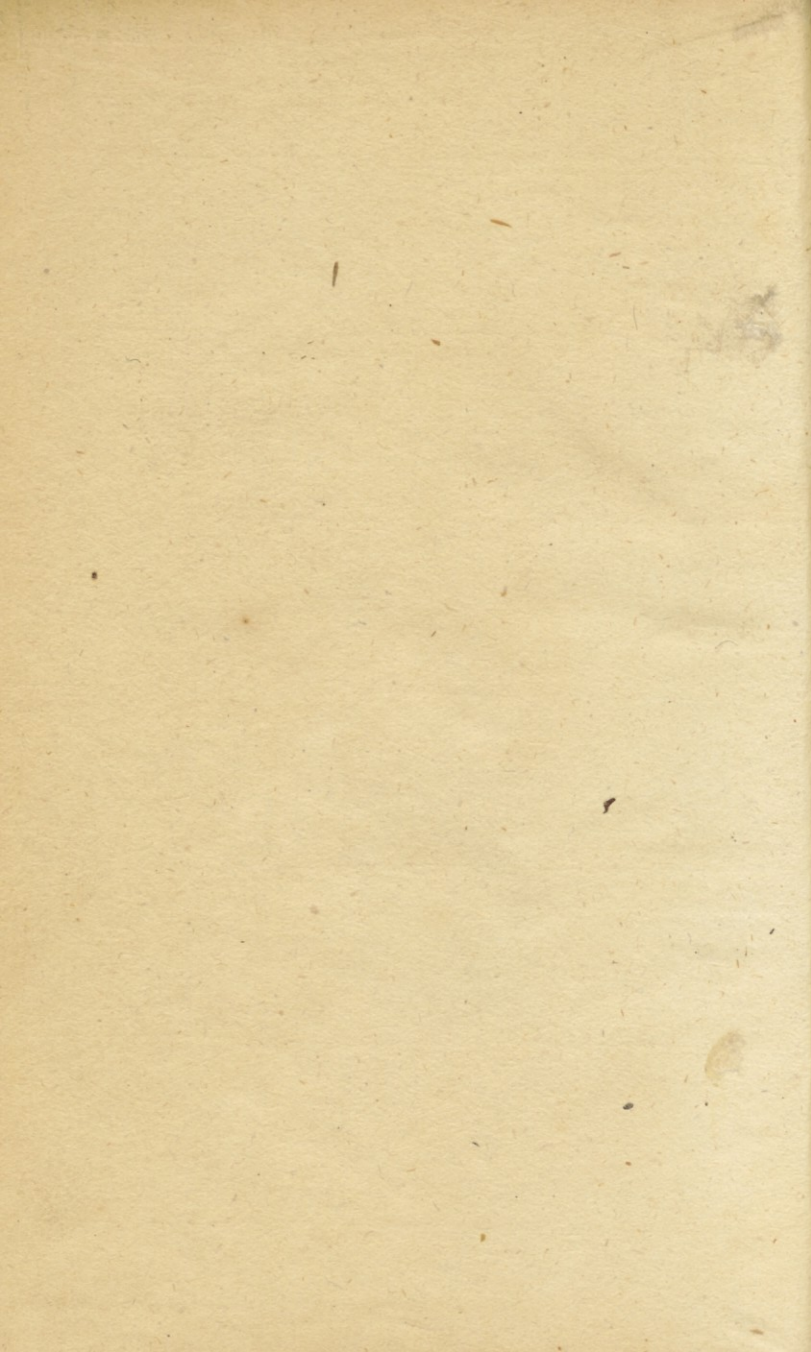
Aut si quid uis bello experiri, perge (ut coepisti) in exturbandis regulis, qui Rom. Ecclesiæ arces atque oppida circum circa tam multis modis occuparunt. Quin & illud omnes equo animo ferent, ac laudabunt etiam, si de Neapoli, quæ tua est patria, & Pontificum Romanorum feudum, & de toto eo regno aliquid uolueris conari: ut saltem tot profugi atque extorres, affines & consanguinei tui,

tui, aliꝝ que præcipua nobilitate uiri,
quos tam multos in tuo Palatio colle-
gisti, in pristinam fortunam ac dignita-
tem per te restituantur.

Osculor pedes tuæ Sanctitatis: im-
mortales que habeo, agoqꝫ gratias pro
tuis auribus, quas mihi tam benignas,
adeo que clementes hesterno, hodie-
noque die præbere, non
es dedignatus.

FINIS.

D MP

12
VERGERIO
Acciones

101610409

COBISS ®

SJK KOPER - BIB. LAPUDISTRIKA

